

Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών (ΣΕΤ)

Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός (ΠΣΧ)

Διπλωματική εργασία

**Αρχιτεκτονικό φαντασιακό και οικολογικές
πραγματικότητες.**

Ο κινηματογράφος ως μέσο περιβαλλοντικής κριτικής

Μαρία Μπαραμίλη

Επιβλέπουσα: Δρ. Άννα Μιχέλη

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας **Μαρίας Μπαραμίλη** που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Αρχιτεκτονικό φαντασιακό και οικολογικές πραγματικότητες.
Ο Κινηματογράφος ως μέσο περιβαλλοντικής κριτικής

Μαρία Μπαραμίλη

Επιτροπή επίβλεψης Διπλωματικής εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Δρ. Άννα Μιχέλη

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. Λεωνίδας Βατικιώτης

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2026

Η ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί για εμένα ένα σημαντικό προσωπικό και ακαδημαϊκό επίτευγμα.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου για την πολύτιμη καθοδήγηση και τη συνεχή υποστήριξή της καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας, καθώς και για την ουσιαστική συμβολή της στη διαμόρφωση και ολοκλήρωσή της. Ευχαριστώ επίσης θερμά τον συν-επιβλέποντά μου για τις ουσιαστικές, γόνιμες και εποικοδομητικές παρατηρήσεις του, οι οποίες συνέβαλαν σημαντικά στη βελτίωση και την πληρότητα της εργασίας. Ευχαριστώ επίσης, τους διδάσκοντες του Προγράμματος Σπουδών, των οποίων οι γνώσεις και οι διαφορετικές προσεγγίσεις συνέβαλαν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της σκέψης μου κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου και τους ανθρώπους του στενού μου περιβάλλοντος για την υποστήριξη και την κατανόηση που έδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τη σχέση ανάμεσα στο αρχιτεκτονικό φανταστικό, τις οικολογικές πραγματικότητες και τον ρόλο του κινηματογράφου ως μέσου περιβαλλοντικής κριτικής. Η επιλογή του κινηματογράφου ως βασικού πεδίου διερεύνησης δεν είναι τυχαία. Ως οπτικό και αφηγηματικό μέσο, ο κινηματογράφος έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει και να προβάλλει σύνθετα σενάρια για το μέλλον, μετατρέποντας αφηρημένες περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανησυχίες σε βιωματικές χωρικές εμπειρίες. Στόχος της είναι να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο κινηματογραφικά η πόλη και το περιβάλλον όπως παρουσιάζονται δεν αποτελούν απλώς υλικές ή τεχνικές κατασκευές, αλλά συγκροτούνται μέσα από κοινωνικές, πολιτισμικές και φανταστικές διεργασίες που επηρεάζουν τόσο την αντίληψη όσο και τον σχεδιασμό του χώρου.

Ως βασική μελέτη περίπτωσης (case study) της έρευνας επιλέχθηκε η ταινία *Mad Max: Fury Road*, μέσα από την οποία διερευνώνται ζητήματα οικολογικής κατάρρευσης, έλλειψης φυσικών πόρων, δυστοπικών χωρικών συνθηκών και επιβίωσης σε ένα μετα-αποκαλυπτικό περιβάλλον. Η ταινία ερευνάται ως μια κινηματογραφική αναπαράσταση όπου το τοπίο, η αρχιτεκτονική και οι κοινωνικές δομές αντανακλούν τις συνέπειες της περιβαλλοντικής κρίσης και παράλληλα συγκροτούν ένα ισχυρό οικολογικό και πολιτικό φανταστικό.

Η εργασία συνολικά αναδεικνύει τον κινηματογράφο ως εργαλείο κριτικού στοχασμού πάνω στον χώρο, την αρχιτεκτονική και το περιβάλλον, συμβάλλοντας στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ανθρώπου, χώρου και περιβάλλοντος, καθώς και στην κριτική προσέγγιση των συνεπειών της κλιματικής κρίσης, της εξάντλησης των φυσικών πόρων και των μετασχηματισμών του δομημένου περιβάλλοντος.

Λέξεις – Κλειδιά

Αρχιτεκτονικό φαντασιακό, περιβαλλοντική κριτική, πόλη και περιβάλλον, οικολογικός σχεδιασμός, κοινωνική παραγωγή του χώρου, κινηματογράφος μέσο κριτικής.

Architectural imaginary and ecological realities.

Cinema as a medium of environmental criticism

Maria Baramili

Abstract

This thesis explores the relationship between the architectural imaginary, ecological realities, and the role of cinema as a medium of environmental critique. Its aim is to highlight the ways in which the city and the environment are not merely material or technical constructions, but are also shaped through social, cultural, and imaginary processes that influence both the perception and the design of space.

Within this framework, the film *Mad Max: Fury Road* is selected as the main case study of the research, through which issues of ecological collapse, scarcity of natural resources, dystopian spatial conditions, and survival within a post-apocalyptic environment are investigated. The film is approached as a cinematic representation in which landscape, architecture, and social structures reflect the consequences of environmental crisis while simultaneously constructing a powerful ecological and political imaginary.

In conclusion, the thesis highlights cinema as a tool for critical reflection on space, architecture, and the environment, contributing to the exploration of the relationship between humans, space, and the environment, as well as to a critical understanding of the consequences of the climate crisis, the depletion of natural resources, and the transformations of the built environment.

Keywords

Architectural imaginary, environmental criticism, city and environment, ecological design, social production of space, cinema as a medium of critique

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	viii
Περιεχόμενα.....	ix
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1. Πόλη, Περιβάλλον και Κινηματογραφικό Φαντασιακό	4
1.1. Η πόλη ως οικολογικό και αρχιτεκτονικό/πολεοδομικό σύστημα.....	4
1.2. Το φαντασιακό και η αρχιτεκτονική.....	12
1.3. Ο κινηματογράφος ως εργαλείο αστικής περιβαλλοντικής κριτικής.....	17
1.3.1. Ο κινηματογράφος ως χωρικό μέσο.....	18
1.3.2. Αναπαράσταση της πόλης και της φύσης στον κινηματογράφο.....	21
1.3.3. Κινηματογραφικές αφηγήσεις της κλιματικής κρίσης.....	24
1.3.4. Ο κινηματογράφος ως κριτικός λόγος και όχι απλή αναπαράσταση.....	26
Κεφάλαιο 2. Αρχιτεκτονική κριτική και περιβαλλοντικά νοήματα.....	29
2.1. Το αρχιτεκτονικό μοντέλο πόλης ως μέσο χωρικής οργάνωσης και κριτικής στον κινηματογράφο.....	29
2.2. Το αστικό μοντέλο ως αρνητικό παράδειγμα βιώσιμης πόλης.....	32
2.3. Κριτική στον σύγχρονο αστικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό.	33
Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογική προσέγγιση και ερμηνευτική ανάλυση της ταινία Mad Max: Fury Road.....	36
3.1. Ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογική προσέγγιση	36
3.2. Η ταινία: Mad Max: Fury Road (2015, George Miller).....	37
3.2.1. Ο οικολογικός και κοινωνικός χαρακτήρας της ταινίας.	41
3.2.2. Η κινηματογραφική αναπαράσταση του χώρου στην ταινία.	42
3.2.3. Οικολογική αφήγηση και πραγματικές περιβαλλοντικές προεκτάσεις.....	45
3.3. Φαντασιακές αναπαραστάσεις και σύγχρονες περιβαλλοντικές κρίσεις.....	47
3.3.1. Μυθοπλαστική υπέρβαση και αφηγηματική στρατηγική.	48
3.3.2. Αντανάκλαση κοινωνικών και οικολογικών συνθηκών στη δυστοπική αφήγηση.....	50
3.3.2.1. Κλιματική κρίση και ενεργειακή εξάρτηση.....	50
3.3.2.2. Ανισότητες στην πρόσβαση σε πόρους.	50
3.3.2.3. Καταναλωτισμός και αυτοκίνητο- κεντρική κουλτούρα.	51
3.3.2.4. Περιβαλλοντική κατάρρευση ως κοινωνική συνθήκη.....	51

3.3.3. Κριτικός λόγος και ιδεολογικές στοχεύσεις της ταινίες.....	52
3.3.3.1. Κριτική στον καπιταλισμό των πόρων.	52
3.3.3.2. Κριτική στην ιδεολογία της ανάπτυξης και της κατανάλωσης.....	53
3.3.3.3. Κριτική στην πατριαρχική και ιεραρχική εξουσία.....	53
3.3.3.4. Κριτική στην αποτυχία βιώσιμης διαχείρισης πόρων.....	54
Κεφάλαιο 4. Συζήτηση αποτελεσμάτων και συμπέρασμα: Το κινηματογραφικό φανταστικό ως εργαλείο αρχιτεκτονικής και περιβαλλοντικής	55
4.1. Συζήτηση των αποτελεσμάτων: Αρχιτεκτονική, κινηματογράφος και οικολογικό φανταστικό.	55
4.2. Απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα	56
4.3. Συμβολή στον αρχιτεκτονικά και περιβαλλοντικό σχεδιασμό	59
4.4. Τελικό συμπέρασμα και προοπτικές της μελέτης	60
Επίλογος.....	62
Βιβλιογραφία	64
Ταινίες που αναφέρθηκαν στην εργασία	69

Εισαγωγή

Η σύγχρονη περιβαλλοντική κρίση, σε συνδυασμό με τις ταχύτατες μεταβολές του αστικού τοπίου, έχει καταστήσει επιτακτική την επανεξέταση της σχέσης μεταξύ ανθρώπου, πόλης και φύσης. Η πόλη συχνά προσεγγίζεται ως αποτέλεσμα τεχνικού και υλικού σχεδιασμού. Ωστόσο, μπορεί επίσης να εξεταστεί σε σχέση με περιβαλλοντικές και κοινωνικές παραμέτρους, καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο ο χώρος γίνεται αντιληπτός. Παράλληλα, ο τρόπος με τον οποίο κατανοούμε και χρησιμοποιούμε τον χώρο επηρεάζεται από συλλογικές εικόνες και αντιλήψεις που διαμορφώνονται κοινωνικά.

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τη σχέση ανάμεσα στο αρχιτεκτονικό φαντασιακό, τις οικολογικές πραγματικότητες και τον κινηματογράφο ως πεδίο παραγωγής και ταυτόχρονα κριτικής των χωρικών και περιβαλλοντικών αντιλήψεων. Ο κινηματογράφος αντιμετωπίζεται όχι μόνο ως μέσο αναπαράστασης, αλλά ως ενεργός παράγοντας διαμόρφωσης νοημάτων, ο οποίος συμβάλλει στη συγκρότηση ενός σύγχρονου οικολογικού και πολιτικού φαντασιακού. Βασικός σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις της πόλης και του περιβάλλοντος λειτουργούν ως εργαλεία κατανόησης και κριτικής των σύγχρονων περιβαλλοντικών και αστικών φαινομένων. Ειδικότερα, επιδιώκεται η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το δομημένο περιβάλλον, η έννοια της βιωσιμότητας και οι περιβαλλοντικές κρίσεις εγγράφονται στο κινηματογραφικό αφήγημα και επηρεάζουν την αντίληψη για τον χώρο και την αρχιτεκτονική.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας επικεντρώνονται στην κατανόηση της πόλης ως οικολογικού και αρχιτεκτονικού/πολεοδομικού συστήματος, στη διερεύνηση του ρόλου του φαντασιακού στη διαμόρφωση του δομημένου περιβάλλοντος, στην ανάλυση του κινηματογράφου ως χωρικού και κριτικού μέσου, καθώς και στην ερμηνεία κινηματογραφικών αναπαραστάσεων της περιβαλλοντικής κρίσης. Διατυπώνονται κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα όπως:

- με ποιους τρόπους ο κινηματογράφος αναπαριστά την πόλη και το περιβάλλον ως πεδία οικολογικής και κοινωνικής κρίσης
- πώς το κινηματογραφικό φαντασιακό επηρεάζει την κατανόηση και την κριτική των σύγχρονων αστικών και περιβαλλοντικών μοντέλων
- Σε ποιον βαθμό οι δυστοπικές αναπαραστάσεις λειτουργούν ως προειδοποιητικά ή κριτικά εργαλεία απέναντι στις κυρίαρχες πρακτικές ανάπτυξης

Η σημασία της παρούσας εργασίας έγκειται στη διεπιστημονική της προσέγγιση, η οποία συνδυάζει την αρχιτεκτονική θεωρία, την περιβαλλοντική σκέψη και τη μελέτη του κινηματογράφου. Μέσα από αυτή τη σύνθεση, επιδιώκεται να συμβάλει στον επαναπροσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο προσεγγίζονται ζητήματα βιωσιμότητας, αστικότητας και περιβαλλοντικής ευθύνης, αναδεικνύοντας τον ρόλο της αναπαράστασης στη διαμόρφωση κριτικής σκέψης.

Η επιλογή της ταινίας *Mad Max: Fury Road* ως βασικής μελέτης περίπτωσης εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο, καθώς προσφέρει ένα έντονα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα δυστοπικής απεικόνισης, όπου η οικολογική κατάρρευση, η έλλειψη πόρων και οι κοινωνικές ανισότητες αποτυπώνονται μέσα από ένα ισχυρό οπτικό και αφηγηματικό σύστημα. Η ανάλυσή της ταινίας επιτρέπει τη σύνδεση του φαντασιακού με τις πραγματικές περιβαλλοντικές προκλήσεις της σύγχρονης εποχής.

Η εργασία ξεκινά από την ανάλυση της πόλης ως ενός σύνθετου οικολογικού και αρχιτεκτονικού συστήματος, στο οποίο ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες διαμορφώνουν διαφορετικά μοντέλα αστικής οργάνωσης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη μετάβαση από την προβιομηχανική στη βιομηχανική και σύγχρονη πόλη, όπου αναδεικνύονται ζητήματα περιβαλλοντικής επιβάρυνσης, κοινωνικών ανισοτήτων και χωρικού διαχωρισμού. Παράλληλα, εξετάζεται η σταδιακή ανάδυση της έννοιας της βιωσιμότητας και της ανάγκης επαναπροσδιορισμού της σχέσης πόλης και φύσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, η εργασία εστιάζει στο φαντασιακό ως καθοριστικό παράγοντα παραγωγής του δομημένου περιβάλλοντος. Η αρχιτεκτονική παρουσιάζεται όχι μόνο ως τεχνική πρακτική, αλλά και ως φορέας συλλογικών αξιών, εικόνων και νοημάτων που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται τον χώρο. Το περιβάλλον προσεγγίζεται ως κοινωνικά κατασκευασμένο πεδίο, στο οποίο συνυπάρχουν υλικές, θεσμικές και συμβολικές διαστάσεις.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναλύεται ο κινηματογράφος ως κατεξοχήν μέσον παραγωγής και αναπαράστασης χωρικών εικόνων. Μέσα από την αισθητική και αφηγηματική του δύναμη, ο κινηματογράφος δεν αποτυπώνει απλώς την πόλη και τη φύση, αλλά συμβάλλει ενεργά στη συγκρότηση περιβαλλοντικών αντιλήψεων και στην κριτική των κυρίαρχων μοντέλων ανάπτυξης.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα δεδομένα της ανάλυσης καταλήγοντας σε συμπεράσματα μέσα στα οποία εντοπίζεται ο τρόπος με τον οποίο

Μαρία Μπαραμίλη,

*«Αρχιτεκτονικό φανταστικό και οικολογικές πραγματικότητες.
Ο Κινηματογράφος ως μέσο περιβαλλοντικής κριτικής».*

κινηματογραφικές αναπαραστάσεις της πόλης, της φύσης και της κλιματικής κρίσης διαμορφώνουν ένα σύγχρονο οικολογικό φανταστικό.

Κεφάλαιο 1. Πόλη, περιβάλλον και κινηματογραφικό φαντασιακό

1.1 Η πόλη ως οικολογικό και αρχιτεκτονικό/πολεοδομικό σύστημα

Η πόλη ως πολεοδομική δομή με χωρική οργάνωση, αποτελεί έναν θεμελιώδη θεσμό για τον άνθρωπο, καθώς αποτελεί μία από τις σημαντικότερες μορφολογικές δομές της ανθρώπινης ζωής, συνδυάζοντας κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτισμικούς και οικολογικούς παράγοντες που διαμορφώνουν την ανθρώπινη εμπειρία. Εκτός από δομημένο περιβάλλον αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα σχέσεων, αλληλεπιδράσεων και πρακτικών που εξελίσσεται διαρκώς μέσα στον χρόνο.

Ιστορικά, η πόλη σημαίνει πολύ περισσότερα από έναν συγκεντρωμένο χώρο κατοίκησης. Είναι ένα σύνθετο σύστημα σχέσεων, ροών και υποδομών που οργανώνει την καθημερινότητα, τη συλλογική δράση και την πρόσβαση στους πόρους. Από την αρχαιότητα, οι πόλεις υπήρξαν κέντρα εξουσίας, εμπορίου, πολιτισμού και κοινωνικής οργάνωσης. Στην κλασική Ελλάδα, η πόλις ήταν συνώνυμη με την πολιτική κοινότητα και την έννοια του πολίτη, δηλαδή της συμμετοχής στα κοινά και στη λήψη αποφάσεων (Benevolo, 2009). Ταυτιζόταν με την ίδια την έννοια της κοινότητας και της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά. Στη ρωμαϊκή περίοδο, η ανάπτυξη εκτεταμένων υποδομών, όπως τα οδικά δίκτυα και τα υδραυλικά έργα, μετέβαλε την πόλη σε κέντρο διοίκησης και τεχνολογικής οργάνωσης, αναδεικνύοντας τον ρόλο της ως φορέα εξουσίας και ελέγχου του χώρου (Benevolo, 2009). Η οργάνωση αυτή δεν εξυπηρετούσε μόνο πρακτικές ανάγκες, αλλά αντανakλούσε και τη λογική της αυτοκρατορικής εξουσίας και της χωρικής της επέκτασης (Mumford, 1961). Στον Μεσαίωνα οι πόλεις εξελίχθηκαν σε εμπορικά και βιοτεχνικά κέντρα. Παράλληλα, η ανάπτυξη των αστικών κέντρων συνδέθηκε με την ανάδυση νέων κοινωνικών σχέσεων και μορφών συλλογικής ζωής, που ενίσχυσαν τον ρόλο της πόλης ως πεδίου κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Bookchin, 1996). Σε όλες αυτές τις ιστορικές φάσεις, η πόλη δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απλό άθροισμα κτισμάτων, αλλά ως ένα σύνθετο και οργανωμένο σύστημα, στο οποίο ο δομημένος χώρος συνυπάρχει και αλληλεπιδρά με το φυσικό περιβάλλον. Ο χώρος αποτελεί κοινωνικό προϊόν, γεγονός που καθιστά την πόλη κατεξοχήν πεδίο όπου εκφράζονται και οργανώνονται οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές λειτουργίες (Lefebvre, 1991).

Παράλληλα, από την οπτική της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας, η πόλη μπορεί να κατανοηθεί ως μια σύνθετη μορφολογική και τυπολογική κατασκευή. Σύμφωνα με τον Aldo Rossi η αστική μορφή συγκροτείται μέσα από τη συλλογική μνήμη και τη διάρκεια των μορφών της, όπου τα επιμέρους στοιχεία –όπως τα κτίρια, τα τετράγωνα και τα δημόσια έργα– λειτουργούν ως μέρη ενός ευρύτερου συστήματος που αποκτά νόημα μέσα στον χρόνο (Rossi, 1991). Η πόλη, επομένως, δεν είναι μόνο λειτουργική οργάνωση, αλλά και φορέας ιστορικής συνέχειας και συλλογικής εμπειρίας.

Πριν από την ταχεία δημογραφική αύξηση που ακολούθησε τη Βιομηχανική Επανάσταση, ο αστικός ιστός ήταν περιορισμένος τόσο σε μέγεθος όσο και σε πλήθος πόλεων, γεγονός που μείωνε αισθητά την περιβαλλοντική του επιβάρυνση. Το οικολογικό αποτύπωμα των οικισμών παρέμενε περιορισμένο, καθώς η ανθρώπινη δραστηριότητα δεν είχε ακόμη τη δυναμική να μετασχηματίσει ριζικά τα φυσικά οικοσυστήματα. Παρότι οι προϋπάρχουσες κοινωνίες είχαν προκαλέσει απώλειες στην άγρια πανίδα μέσω της θήρας και είχαν ασκήσει πίεση στα δάση λόγω της χρήσης της φωτιάς για καθημερινές ανάγκες, το συνολικό οικολογικό αποτύπωμα των πρώιμων οικισμών παρέμενε συγκριτικά μικρό. Η ανθρώπινη δραστηριότητα, επομένως, δεν είχε ακόμη διαμορφώσει ριζικά τα φυσικά οικοσυστήματα (Mostafavi & Doherty, 2010). Η σχέση πόλης και φύσης χαρακτηριζόταν από σχετική εγγύτητα και αλληλεξάρτηση.

Η Βιομηχανική Επανάσταση επέφερε μια βαθιά ανατροπή στην έως τότε ισορροπία μεταξύ πόλης και φυσικού περιβάλλοντος, μετασχηματίζοντας ριζικά την οικονομική και κοινωνική οργάνωση της παραγωγής. Η πόλη μετατράπηκε σε κέντρο βιομηχανικής δραστηριότητας και συγκέντρωσης εργατικού δυναμικού, ενώ η δημογραφική αύξηση οδήγησε σε αστική επέκταση και σηματοδότησε την απαρχή της μαζικής αστικοποίησης (Ashton, 2007). Η χωρική οργάνωση των πόλεων αναδιαμορφώθηκε γύρω από βιομηχανικές ζώνες, λιμάνια και σιδηροδρομικά δίκτυα, συγκροτώντας ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης που βασιζόταν στη λειτουργικότητα και την παραγωγικότητα.

Η αρχιτεκτονική και ο πολεοδομικός σχεδιασμός προσαρμόστηκαν στις ανάγκες της βιομηχανικής πόλης, δίνοντας έμφαση στη μαζικότητα, τον διαχωρισμό χρήσεων γης και την οικονομική αποδοτικότητα, όπως αποτυπώνεται χαρακτηριστικά και στο μοντέλο της «Βιομηχανικής Πόλης» του Garnier (1983). Οι εργατικές κατοικίες και οι πυκνοκατοικημένες συνοικίες σχεδιάστηκαν με κύριο γνώμονα τη χωρητικότητα και το χαμηλό κόστος, συχνά εις βάρος της ποιότητας ζωής. Η λειτουργικότητα υπερίσχυσε της

οικολογικής και κοινωνικής ισορροπίας, περιορίζοντας τη μέριμνα για το φυσικό περιβάλλον και την ευημερία των κατοίκων (Mumford, 1961). Καθώς η αρχιτεκτονική απέκτησε έναν αμιγώς λειτουργικό χαρακτήρα, οι περιβαλλοντικές συνέπειες αυτής της μετάβασης υπήρξαν εκτεταμένες. Η ρύπανση του αέρα και των υδάτων, η απομάκρυνση του πρασίνου και η αλλοίωση των φυσικών οικοσυστημάτων μετέβαλαν ριζικά τη σχέση πόλης και φύσης (Mumford, 1961).

Παράλληλα, η κοινωνική ανισότητα εγγράφηκε με σαφήνεια στον αστικό χώρο. Σε αντίθεση με την προβιομηχανική πόλη, όπου οι κοινωνικές ομάδες συνυπήρχαν σε σχετική εγγύτητα, η βιομηχανική αστικοποίηση οδήγησε σε έντονο χωρικό διαχωρισμό. Η οικονομική και κοινωνική θέση των κατοίκων άρχισε να αποτυπώνεται γεωγραφικά, διαμορφώνοντας διαφορετικές ζώνες κατοικίας με άνιση περιβαλλοντική ποιότητα (Knox & Pinch, 2010). Οι εύπορες τάξεις μετακινήθηκαν προς περιοχές με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, ενώ τα εργατικά στρώματα συγκεντρώθηκαν κοντά στα εργοστάσια, σε περιβάλλοντα επιβαρυμένα από ρύπανση, θόρυβο και ανεπαρκείς υποδομές (Hall, 2014). Η πολεοδομία αρχίζει να λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικού διαχωρισμού και ως εργαλείο ταξικής διαστρωμάτωσης, διαχωρίζοντας τις περιοχές κατοικίας με βάση την περιβαλλοντική τους ποιότητα (Lefebvre, 1991).

Ο χωρικός αυτός διαχωρισμός ενισχύθηκε περαιτέρω από την ανάπτυξη μεγάλων τεχνικών έργων, όπως σιδηροδρομικές γραμμές και οδικές αρτηρίες, τα οποία λειτουργούσαν ως υλικά και συμβολικά όρια μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών περιοχών. Με τον τρόπο αυτό, η πόλη μετατράπηκε σε χώρο όπου οι κοινωνικές ανισότητες απέκτησαν μόνιμη και ορατή μορφή.

Συνολικά, η βιομηχανική πόλη δεν αποτελεί απλώς αποτέλεσμα τεχνολογικής και οικονομικής εξέλιξης, αλλά ένα σύνθετο χωρικό και κοινωνικό σύστημα, στο οποίο η παραγωγή, η κατοίκηση και το περιβάλλον διαμορφώνονται μέσα από σχέσεις εξουσίας, ανισότητας και λειτουργικών αναγκών. Η μετάβαση αυτή σηματοδοτεί την οριστική ρήξη με την πιο οργανική σχέση πόλης και φύσης των προηγούμενων περιόδων, θέτοντας τις βάσεις για τα σύγχρονα περιβαλλοντικά και πολεοδομικά ζητήματα.

Ωστόσο, η ίδια η πυκνότητα και η συγκέντρωση πληθυσμού εντός της βιομηχανικής πόλης αποτέλεσαν και πεδίο κοινωνικής αφύπνισης. Παρά την καταπίεση, η ίδια η αστική πυκνότητα που δημιούργησε η βιομηχανοποίηση λειτούργησε ως καταλύτης για την αλλαγή.

Η βιομηχανική πόλη, υπό την επίδραση του Φορντισμού και του Τεϊλορισμού¹, εξελίχθηκε σε «θερμοκήπιο» καινοτομίας αλλά και πολιτικής συνείδησης, καθώς η οργάνωση της παραγωγής και η συγκέντρωση της εργασίας ενίσχυσαν τη διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων (Knox & Pinch, 2010). Η εγγύτητα μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων διευκόλυνε την ανταλλαγή ιδεών και την ανάπτυξη πολιτικών και συνδικαλιστικών κινημάτων (Νικολαΐδου, 1993). Η κοινωνική ανισότητα γέννησε την ανάγκη για δημόσιο χώρο. Οι κοινωνικές διεκδικήσεις δεν περιορίστηκαν σε οικονομικά αιτήματα, αλλά επεκτάθηκαν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και στη διασφάλιση δημόσιων αγαθών, όπως η υγιεινή, το πόσιμο νερό και οι χώροι πρασίνου (Hall, 2014). Με αυτόν τον τρόπο, η περιβαλλοντική ποιότητα αναδείχθηκε σταδιακά σε ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης, συνδεδεμένο με τις χωρικές ανισότητες της πόλης (Knox & Pinch, 2010).

Η ανάγκη για μια νέα ισορροπία οδήγησε στην γένεση της έννοιας της κηπούπολης που συχνά περιγράφεται ως ένα από τα πρώτα ολοκληρωμένα παραδείγματα αστικού οικοσυστήματος, καθώς επιχειρεί να γεφυρώσει τον αυξανόμενο διαχωρισμό ανάμεσα στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον που χαρακτήρισε τη σύγχρονη αστικοποίηση. Αντίθετα, στους πρώιμους οικισμούς η σχέση με τη φύση ήταν συνήθως οργανική και ενσωματωμένη στο φυσικό περιβάλλον. Η πόλη δεν αποτελούσε χωριστή, τεχνητή οντότητα, αλλά συνέχεια του φυσικού τοπίου. Η πρόταση του Sir Ebenezer Howard για την «Κηπούπολη» (Garden City), που αναπτύχθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Αγγλία, έδωσε θεωρητική και

¹ Ο Τεϊλορισμός (Taylorism), ή αλλιώς «επιστημονική οργάνωση της εργασίας», αναπτύχθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από τον Frederick W. Taylor και βασίστηκε στη συστηματική ανάλυση της εργασιακής διαδικασίας με στόχο τη μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας. Κεντρική του αρχή είναι ο κατακερματισμός της εργασίας σε απλές, επαναλαμβανόμενες κινήσεις, ο αυστηρός διαχωρισμός ανάμεσα στον σχεδιασμό και την εκτέλεση της εργασίας και ο έλεγχος του χρόνου και του ρυθμού παραγωγής (Ashton, 2007). Ο Φορντισμός, που πήρε το όνομά του από τον Henry Ford, αποτελεί εξέλιξη και εφαρμογή των τεϊλορικών αρχών στη βιομηχανική παραγωγή μαζικής κλίμακας. Χαρακτηρίζεται από τη χρήση της κινούμενης γραμμής συναρμολόγησης, την τυποποίηση των προϊόντων και τη μαζική παραγωγή, ενώ συνδέθηκε και με ένα ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό μοντέλο που περιλάμβανε σχετικά σταθερούς μισθούς και κατανάλωση μαζικών αγαθών. Και τα δύο συστήματα επηρέασαν καθοριστικά όχι μόνο την εργασία και την παραγωγή, αλλά και την οργάνωση του χώρου, της καθημερινότητας και των κοινωνικών σχέσεων στη βιομηχανική και μεταβιομηχανική πόλη (Mumford, 1961).

πρακτική μορφή σε ένα μοντέλο αστικού σχεδιασμού που επιχειρούσε να επαναφέρει την ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση (Rethinking The Future, 2026).

Η πολεοδομική σύνθεση αντλούσε έμπνευση από οργανικά πρότυπα συνύπαρξης όπου το τοπίο δεν ήταν το φόντο, αλλά ο οργανωτικός ιστός της πόλης. Οι κηπουπόλεις αποτέλεσαν συνειδητή προσπάθεια αναβίωσης της αρμονίας των παλαιότερων οικισμών μέσα από μια σύγχρονη, συστηματική πολεοδομική προσέγγιση (Spirn, 2002). Οι νέες αυτές προσεγγίσεις για την πόλη ως οικολογικό και υγειονομικό σύστημα, αποτέλεσαν θεμέλιο λίθο για τη διαμόρφωση νέων επιστημονικών πεδίων, όπως η αρχιτεκτονική τοπίου, οι περιβαλλοντικές σπουδές και η δημόσια υγεία (Mostafavi & Doherty, 2010).

Σήμερα, η πόλη είναι ένα σύνθετο οικοσύστημα που συνδυάζει οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές λειτουργίες, αντανakλώντας την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας και την ανάγκη για συνεργασία, καινοτομία και βιωσιμότητα (Knox & Pinch, 2010). Η σύγχρονη πόλη δεν αποτελεί μόνο ένα σύνολο κτιρίων και υποδομών, αλλά ένα δυναμικό οικολογικό και αρχιτεκτονικό σύστημα που αλληλεπιδρά με το φυσικό περιβάλλον. Η σχέση πόλης και φύσης είναι κρίσιμη για τη βιωσιμότητα καθώς η ενσωμάτωση φυσικών στοιχείων στον αστικό ιστό συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και της περιβαλλοντικής ισορροπίας (Spirn, 2002). Στη σύγχρονη συγκυρία της κλιματικής κρίσης, η πόλη οφείλει να επαναπροσδιοριστεί ως ανθεκτικό και προσαρμοστικό σύστημα, με υποδομές που μειώνουν το οικολογικό αποτύπωμα και ενισχύουν τη βιωσιμότητα (World Commission on Environment and Development, 1987). Η ανάπτυξη βιώσιμων μεταφορών, η διαχείριση των πόρων και ο βιοκλιματικός σχεδιασμός αποτελούν βασικές κατευθύνσεις προς αυτή την κατεύθυνση. Η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία καλούνται να δημιουργήσουν χώρους που προάγουν την κοινωνική ζωή, ενώ παράλληλα προστατεύουν τη βιοποικιλότητα και ενισχύουν την ανθεκτικότητα απέναντι στην κλιματική κρίση (Mostafavi & Doherty, 2010). Οι δημόσιοι χώροι υψηλής ποιότητας συμβάλλουν τόσο στην οικολογική ισορροπία όσο και στην κοινωνική συνοχή.

Η κατανόηση της πόλης ως οικολογικού και αρχιτεκτονικού συστήματος προϋποθέτει, επομένως, μια διευρυμένη κατανόηση του περιβάλλοντος, πέρα από την περιοριστική του ταύτιση με τη φύση. Η έννοια του περιβάλλοντος δεν περιορίζεται στη φυσική του διάσταση, αλλά συνιστά ένα σύνθετο και πολυεπίπεδο πεδίο, το οποίο περιλαμβάνει κοινωνικές, πολιτισμικές, τεχνολογικές και θεσμικές παραμέτρους (Tansley, 1935). Αν και στον δημόσιο λόγο συχνά ταυτίζεται με τη «φύση», δηλαδή με τα

οικοσυστήματα, τη βιοποικιλότητα και τους φυσικούς πόρους, στην ακαδημαϊκή συζήτηση το περιβάλλον νοείται ως ένα πεδίο διασταύρωσης φυσικών και κοινωνικών διεργασιών (Latour, 1993), καθώς και ως κατηγορία επιστημονικής, νομικής και πολιτικής συγκρότησης. Ως φυσικό σύστημα, αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής μελέτης. Ως νομική και θεσμική κατηγορία, υπόκειται σε ρύθμιση και προστασία. Ως κοινωνική κατασκευή, διαμορφώνεται μέσα από λόγους, πρακτικές και σχέσεις εξουσίας.

Στη σύγχρονη πόλη, το περιβάλλον δεν είναι απλώς το φυσικό τοπίο, αλλά ένα υβριδικό σύστημα που περιλαμβάνει υποδομές, δίκτυα ενέργειας, μεταφορών και πληροφοριών, καθώς και κοινωνικούς χώρους. Το περιβάλλον συγκροτείται μέσα από σχέσεις και πρακτικές. Είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανθρώπου, φύσης και τεχνολογίας, αλλά και των συμβολικών αναπαραστάσεων που το νοηματοδοτούν (Latour, 1993).

Στις φυσικές επιστήμες, το περιβάλλον ορίζεται ως το σύνολο των βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων που επηρεάζουν έναν οργανισμό ή ένα σύστημα. Ο Ernst Haeckel εισήγαγε τον όρο «οικολογία» για να περιγράψει τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ οργανισμών και περιβάλλοντος (Haeckel, 1868). Αργότερα, η έννοια του οικοσυστήματος, όπως διατυπώθηκε από τον Arthur Tansley, ανέδειξε ότι οργανισμοί και φυσικά στοιχεία συγκροτούν ένα ενιαίο και δυναμικό σύστημα σχέσεων (Tansley, 1935). Το περιβάλλον αντιμετωπίζεται ως υλικό και μετρήσιμο πεδίο, το οποίο μπορεί να αναλυθεί μέσω εμπειρικών και ποσοτικών μεθόδων. Η μετάβαση από τη ρομαντική αντίληψη της φύσης στη σύγχρονη έννοια του περιβάλλοντος συνδέεται με τις κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές της βιομηχανικής εποχής (Tansley, 1935). Καθώς η βιομηχανική ανάπτυξη και η επιστήμη άρχισαν να κυριαρχούν στον τρόπο κατανόησης του κόσμου, η φύση έπαψε να θεωρείται απλώς ένας αρχετυπικός, ανεπηρέαστος χώρος (Tansley, 1935). Αντίθετα, μετασχηματίστηκε σε «περιβάλλον», δηλαδή σε ένα σύνολο παραγόντων και συνθηκών που μπορούν να μετρηθούν, να καταγράφονται, να ρυθμίζονται και να διαχειρίζονται. Το περιβάλλον αναδείχθηκε έτσι σε αντικείμενο διαχείρισης και σχεδιασμού (Latour, 1993).

Σε θεσμικό και νομικό επίπεδο, το περιβάλλον συγκροτείται ως αντικείμενο προστασίας και διακυβέρνησης. Διεθνείς συμβάσεις, όπως η Συμφωνία του Παρισιού υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, αναγνωρίζουν το κλίμα ως ζήτημα παγκόσμιας ευθύνης (United Nations, 2015), προσδιορίζοντας τι λογίζεται ως περιβαλλοντικό αγαθό, ποια είναι τα όρια της εκμετάλλευσής του και ποιοι είναι οι μηχανισμοί διακυβέρνησης.

Παράλληλα, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως διατυπώθηκε στην έκθεση «Our Common Future της World Commission on Environment and Development» (WCED, 1987), επιχείρησε να συνδέσει την οικονομική ανάπτυξη με την περιβαλλοντική προστασία, ενσωματώνοντας αξιακές και πολιτικές επιλογές σχετικά με την κατανομή των ωφελειών και των επιβαρύνσεων. Πέραν από τη φυσική και νομική του διάσταση, το περιβάλλον συνιστά και προϊόν κοινωνικής νοηματοδότησης. Οι έννοιες της «φύσης», της «άγριας ζωής» ή της «υποβάθμισης» διαμορφώνονται ιστορικά και πολιτισμικά. Η πολιτική οικολογία και η κοινωνιολογία του περιβάλλοντος υπογραμμίζουν ότι οι έννοιες της «φύσης», της «υποβάθμισης» ή των «φυσικών πόρων» συγκροτούνται ιστορικά και πολιτισμικά, αντανakλώντας σχέσεις εξουσίας και κοινωνικές ιεραρχίες (Latour, 1993). Υπό αυτή την οπτική, το περιβάλλον δεν αποτελεί απλώς εξωτερικό δεδομένο, αλλά πεδίο συγκρούσεων και διαπραγματεύσεων. Το τι θεωρείται «περιβαλλοντικό πρόβλημα» και ποιοι φέρουν την ευθύνη για αυτό αποτελεί αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών.

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της συγκρότησης πέρα από το τοπικό ή αστικό επίπεδο, καθώς η ατμόσφαιρα, άλλοτε αόρατο υπόβαθρο της ζωής, μετατρέπεται σε αντικείμενο διεθνούς πολιτικής, επιστημονικής μέτρησης και οικονομικών μηχανισμών π.χ. αγορές άνθρακα (United Nations, 2015). Έτσι, καθίσταται εμφανές ότι το περιβάλλον δεν υφίσταται απλώς ως φυσική συνθήκη, αλλά συγκροτείται μέσα από δίκτυα επιστήμης, τεχνολογίας και διακυβέρνησης, τα οποία καθορίζουν τόσο τον τρόπο κατανόησής του όσο και τις μορφές διαχείρισής του (Latour, 1993).

Η προσέγγιση του περιβάλλοντος ως κοινωνικής κατασκευής δεν αναιρεί την υλική του υπόσταση ούτε σημαίνει πως η υλική του διάσταση είναι ανύπαρκτη ή φαντασιακή. Αντιθέτως, υποδηλώνει ότι ακόμη και οι επιστημονικοί ορισμοί διαμορφώνονται μέσα σε συγκεκριμένα ιστορικά και θεσμικά πλαίσια (Latour, 1993). Οι ορισμοί και οι κατηγοριοποιήσεις που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή του περιβάλλοντος επηρεάζουν άμεσα τις μορφές ρύθμισης, προστασίας ή εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Όροι όπως «φυσικοί πόροι» υποδηλώνουν αξιοποίηση και οικονομική εκμετάλλευση, ενώ όροι όπως «οικολογική κρίση» ή «κλιματική δικαιοσύνη» υπογραμμίζουν την ηθική και πολιτική διάσταση του ζητήματος (World Commission on Environment and Development, 1987). Με τον τρόπο αυτό, το περιβάλλον συγκροτείται όχι μόνο ως φυσική πραγματικότητα, αλλά και ως πεδίο κοινωνικών και πολιτικών επιλογών. Η κατασκευή του περιβάλλοντος συνδέεται άμεσα με ζητήματα εξουσίας, καθώς οι αποφάσεις για την προστασία ή την εκμετάλλευση

των φυσικών πόρων αντικατοπτρίζουν τις επικρατούσες δομές ισχύος και τις επιπτώσεις στις διάφορες κοινότητες. Η άνιση κατανομή των περιβαλλοντικών ωφελειών και επιβαρύνσεων αναδεικνύει ότι το περιβάλλον αποτελεί πεδίο κοινωνικής διαπραγμάτευσης, στο οποίο διακυβεύονται διαφορετικά συμφέροντα και μορφές εξουσίας όπως ποιοι είναι αυτοί που αποφασίζουν στο τι πρέπει να προστατευτεί, ποιοι επωφελούνται από την εκμετάλλευση των πόρων, ποιες κοινότητες εκτίθενται σε ρύπανση κ.α.

Η έννοια της «περιβαλλοντικής δικαιοσύνης» αναδεικνύει ότι οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι και τα οφέλη δεν κατανέμονται ισότιμα (Bullard, 1990). Συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες εκτίθενται δυσανάλογα σε ρύπανση και υποβάθμιση, ενώ άλλες απολαμβάνουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε καθαρό περιβάλλον και πράσινες υποδομές. Το περιβάλλον επομένως, αναδεικνύεται ως χώρος στον οποίο αποτυπώνονται και αναπαράγονται ευρύτερες κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις.

Στην πόλη, το περιβάλλον δεν είναι μόνο τα φυσικά στοιχεία, όπως το πράσινο, ο αέρας και το νερό, αλλά και το δομημένο περιβάλλον, οι υποδομές, οι κοινωνικές σχέσεις. Η «κατασκευή» του περιβάλλοντος εκφράζεται μέσα από την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία, οι οποίες διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο βιώνουμε τον χώρο και αντιλαμβανόμαστε τη σχέση μας με τη φύση. Το περιβάλλον της πόλης διαμορφώνεται από τη συνεχή αλληλεπίδραση φυσικών στοιχείων, τεχνολογικών υποδομών και ανθρώπινης δραστηριότητας-κοινωνικών σχέσεων. Συνολικά, το περιβάλλον δεν μπορεί να περιοριστεί σε μια μονοδιάστατη έννοια ταυτισμένη αποκλειστικά με τη φύση. Αποτελεί ταυτόχρονα φυσικό σύστημα, αντικείμενο επιστημονικής ανάλυσης, θεσμικής ρύθμισης και κοινωνικής διαπραγμάτευσης (Latour, 1993). Η πολυεπίπεδη αυτή κατανόηση είναι κρίσιμη για την ανάλυση της σύγχρονης πόλης, καθώς αναδεικνύει τη στενή σύνδεση μεταξύ οικολογίας, κοινωνικής οργάνωσης και δομών εξουσίας (Knox & Pinch, 2010). Μέσα από αυτή τη θεωρητική διεύρυνση καθίσταται σαφές ότι η πόλη δεν αποτελεί απλώς έναν δομημένο χώρο εγκατεστημένο πάνω σε ένα φυσικό υπόβαθρο. Συνιστά πεδίο όπου η φύση, η τεχνολογία, η οικονομία και η πολιτική συνυφαίνονται σε ένα ενιαίο σύστημα σχέσεων (Latour, 1993). Το περιβάλλον, ως φυσική πραγματικότητα αλλά και ως κοινωνικά και θεσμικά οργανωμένο πεδίο, διαπερνά τον αστικό χώρο και καθορίζει τις μορφές οργάνωσης, τις ανισότητες και τις δυνατότητες βιώσιμης ανάπτυξης (Knox & Pinch, 2010).

Έτσι, η πόλη αναδεικνύεται ταυτόχρονα ως οικολογικό σύστημα και ως αρχιτεκτονική και πολιτική κατασκευή. Οι επιλογές σχεδιασμού, οι τεχνολογικές υποδομές

και οι θεσμικές ρυθμίσεις δεν επηρεάζουν μόνο τη μορφή του αστικού τοπίου, αλλά και την κατανομή των περιβαλλοντικών ωφελειών και επιβαρύνσεων (World Commission on Environment and Development, 1987). Η κατανόηση αυτής της αλληλεξάρτησης επιτρέπει να δούμε την πόλη όχι ως ουδέτερο πλαίσιο ζωής, αλλά ως δυναμικό πεδίο όπου συγκρούονται συμφέροντα, αξίες και οράματα για το μέλλον. Η αστική οργάνωση και η περιβαλλοντική διαχείριση δεν αποτελούν τεχνικά ή αποκλειστικά χωρικά ζητήματα, αλλά βαθιά κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες, που σχετίζονται άμεσα με τη βιωσιμότητα της σύγχρονης πόλης (Knox & Pinch, 2010).

1.2. Το φαντασιακό και η αρχιτεκτονική

Η κατανόηση του περιβάλλοντος ως κοινωνικής και θεσμικής κατασκευής προϋποθέτει τη διερεύνηση των συμβολικών και φαντασιακών μηχανισμών μέσω των οποίων αυτό αποκτά νόημα. Όπως αναπτύχθηκε προηγουμένως, το περιβάλλον δεν αποτελεί απλώς φυσικό σύστημα ή ουδέτερο υπόβαθρο της ζωής, αλλά συγκροτείται μέσα από επιστημονικούς ορισμούς, νομικές ρυθμίσεις, πολιτικές πρακτικές και κοινωνικές αναπαραστάσεις. Η διαδικασία αυτή δεν είναι μόνο θεσμική ή τεχνική αλλά είναι και φαντασιακή καθώς η αντίληψή μας για τον χώρο καθορίζεται από εικόνες, αφηγήσεις και συλλογικές σημασίες.

Η σχέση ανάμεσα στο φαντασιακό και την αρχιτεκτονική είναι θεμελιώδης, καθώς η αρχιτεκτονική δεν εξυπηρετεί μόνο την κάλυψη πρακτικών αναγκών, όπως η στέγαση, αλλά επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος βιώνει τον χώρο και νοηματοδοτεί το δομημένο περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Gaston Bachelard, όπως αναπτύσσεται στο έργο «Η ποιητική του χώρου», τα κτίρια δεν αποτελούν απλώς υλικές κατασκευές, αλλά «δοχεία της ψυχής», τόποι συγκρότησης της υποκειμενικότητας και του φαντασιακού (Bachelard, 1994). Μέσα από εικόνες όπως το σπίτι, η φωλιά ή το συρτάρι, το φαντασιακό συγκροτείται ως εσωτερικός κόσμος που προσδίδει βάθος και νόημα στην καθημερινή εμπειρία, αποκαλύπτοντας ότι η φαντασία είναι τρόπος ύπαρξης και όχι απλή αντανάκλαση της πραγματικότητας. Το σπίτι, υπό αυτή την έννοια, δεν αποτελεί μόνο αρχιτεκτονικό αντικείμενο αλλά τόπο συγκρότησης της υποκειμενικότητας.

Παράλληλα, στο επίπεδο της βιωμένης εμπειρίας, το φαντασιακό συνδέεται με το συναίσθημα και τη μνήμη. Ο χώρος μετασχηματίζεται σε τόπο όταν επενδύεται με προσωπικές σημασίες, όταν συνδέεται με ασφάλεια, επιθυμία, φόβο ή προσδοκία. Η ποιητική διάσταση της κατοίκησης, όπως αναδεικνύεται στο έργο του Heidegger (2009),

αναφέρεται στην κατοίκηση ως μια ουσιώδη συνθήκη της ανθρώπινης ύπαρξης, μέσω της οποίας συγκροτείται η σχέση του ανθρώπου με τον τόπο και τον κόσμο που τον περιβάλλει. Ο χώρος καθίσταται πεδίο ονείρου και εσωτερικής ζωής, όπου το άτομο αναπτύσσει συναισθηματικές και ψυχικές σχέσεις με το περιβάλλον του.

Το φαντασιακό εδώ δεν είναι αφηρημένο. Είναι η «ζωντανή» εμπειρία που καθορίζει πώς νιώθουμε μέσα στο σπίτι μας, πώς κρύβουμε αναμνήσεις και βιώνουμε τις ασφάλειες ή τους φόβους μας (Bachelard, 1994). Δεν πρόκειται για παθητική αναπαράσταση της πραγματικότητας, αλλά για μια ποιητική λειτουργία που μεταμορφώνει τον χώρο σε τόπο ονείρου και μνήμης. Μια δημιουργική δύναμη που παράγει νέες εικόνες και νοήματα. Η αρχιτεκτονική δεν είναι μόνο σχέδια σε χαρτί, και οικοδομικά υλικά αλλά το πώς ζωντανεύουμε τον χώρο με τα συναισθήματά μας, πώς αντικατοπτρίζονται σε αυτά οι αξίες, οι επιθυμίες και ο τρόπος που μια κοινωνία αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Αυτό θα μπορούσαμε να το ορίσουμε και ως φαντασιακό στην αρχιτεκτονική δηλαδή αυτό που μετατρέπει ένα κτίριο από ένα οικοδομικό κατασκεύασμα σε κάτι που έχει νόημα για εμάς. Το φαντασιακό εδώ είναι το «συναίσθημα» που σου προκαλεί ο χώρος.

Στη φιλοσοφία και την κοινωνιολογία, το φαντασιακό δεν ταυτίζεται με το «φανταστικό» με την έννοια του μη πραγματικού. Αντιθέτως, αναφέρεται στο σύνολο εικόνων, αναπαραστάσεων και σημασιών μέσω των οποίων τα άτομα και οι κοινωνίες νοηματοδοτούν τον κόσμο. Μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα του ανθρώπινου πνεύματος να δημιουργεί μορφές και εικόνες που δεν προϋπάρχουν στον φυσικό κόσμο. Για τον Καστοριάδη (1987), το φαντασιακό είναι η ικανότητα του ατόμου να αναδύει εικόνες και μορφές από το «μηδέν». Δεν αποτελεί απλή αναπαράσταση της πραγματικότητας, αλλά μία διαρκής δημιουργία μορφών και νοημάτων. Ο αρχιτέκτονας χρησιμοποιεί φαντασιακό του για να συλλάβει μια νέα μορφή, η οποία όμως πρέπει να συνομιλήσει με το «κοινωνικό φαντασιακό» της εποχής του για να γίνει αποδεκτή και λειτουργική. Προτείνει τρόπους ύπαρξης. Τα κτίρια δεν αποτελούν ουδέτερα αντικείμενα, αλλά ενσαρκώνουν κοινωνικές αξίες και αντιλήψεις. Η αρχιτεκτονική είναι η “υλική ενσάρκωση” ή η “προβολή” των κοινωνικών φαντασιακών σημασιών», καθώς κάθε κοινωνία δημιουργεί τον δικό της σύστημα αξιών (Καστοριάδη, 1987).

Η σύνδεση ανάμεσα στο φαντασιακό και την αρχιτεκτονική γίνεται εμφανής ήδη στους πολιτισμούς του παρελθόντος. Η κατανόηση των πυραμίδων της αρχαίας Αιγύπτου δεν γίνεται χωρίς να λάβουμε υπόψη το κοσμοθεωρητικό πλαίσιο που αφορούσε τη μεταθανάτια

ζωή και τη θεοποίηση της εξουσίας. Επομένως, η αρχιτεκτονική λειτουργεί ως θεσμός. Όπως οι νόμοι ή οι πολιτικές δομές, έτσι και ο τρόπος δόμησης του χώρου εκφράζει και αναπαράγει το κοινωνικό φαντασιακό. Ακολουθώντας αυτή τη συλλογιστική, κάθε κτίριο ενσαρκώνει μια φαντασιακή σημασία και δεν αποτελεί απλώς ένα σύνολο υλικών στοιχείων. Ένας ναός εκφράζει την πίστη, ένα δικαστήριο την έννοια της δικαιοσύνης, ένας ουρανοξύστης την ιδέα της οικονομικής ισχύος ή της τεχνολογικής προόδου. Η αρχιτεκτονική συνεπώς, συγκροτεί ένα σύστημα συμβόλων μέσω του οποίου καθίσταται ορατή η σχέση κοινωνίας και χώρου, καθώς τα δομημένα περιβάλλοντα λειτουργούν ως φορείς νοημάτων και αξιών (Χασάναγας, 2010). Άρα το φαντασιακό υφίσταται και ως κοινωνικό πλαίσιο που περιλαμβάνει το σύνολο των συμβόλων, των μύθων και των παραστάσεων που κρατούν μια κοινωνία ενωμένη, δίνοντας νόημα στη ζωή των μελών της.

Σε κάθε κοινωνία οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται διαφορετικά το περιβάλλον και το κοινωνικό φαντασιακό λειτουργεί σαν ένας «αόρατος κώδικας» που καθορίζει πώς αντιλαμβανόμαστε τον χώρο. Είναι οι κοινές μας αξίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή κατοικιών με πόρτες που κλειδώνουν. Η αρχιτεκτονική αυτή επιλογή δεν υπαγορεύεται αποκλειστικά από λειτουργικές ή τεχνικές ανάγκες, αλλά αντανάκλα μια συλλογικά διαμορφωμένη αντίληψη περί ιδιωτικότητας. Επι της ουσίας, η έννοια της ιδιωτικής σφαίρας κατά Habermas (1994/1962), ως στοιχείο του κοινωνικού φαντασιακού, αποκτά υλική υπόσταση μέσω της αρχιτεκτονικής μορφής και της οργάνωσης του χώρου. Αν ζούσαμε σε μια κοινωνία που δεν υπήρχε η έννοια της ιδιοκτησίας, τα κτίριά μας θα ήταν τελείως διαφορετικά. Χωρίς το φαντασιακό, η αρχιτεκτονική θα ήταν απλή μηχανική. Το φαντασιακό είναι αυτό που μετατρέπει τον αφηρημένο «χώρο» σε «τόπο» με νόημα. Το κτίριο, υπό αυτή την έννοια, δεν αποτελεί απλώς υλικό αντικείμενο, αλλά απάντηση σε ένα συλλογικό ερώτημα ταυτότητας που αφορά το ποιοι είμαστε και πώς επιθυμούμε να ζούμε.

Όπως το περιβάλλον ορίζεται και οργανώνεται μέσα από την επιστημονική γνώση και την πολιτική ρύθμιση, έτσι και το δομημένο περιβάλλον -οι πόλεις και τα κτίρια- διαμορφώνεται μέσα από θεσμικές αποφάσεις αλλά και μέσα από τις ιδέες και τις αξίες που κυριαρχούν σε μια κοινωνία (Lefebvre, 1991). Οι πόλεις και τα κτίρια διαμορφώνονται μέσα σε συγκεκριμένα θεσμικά πλαίσια, αλλά ταυτόχρονα εκφράζουν κυρίαρχες αντιλήψεις και αξίες κάθε εποχής. Έννοιες όπως «βιωσιμότητα», «πράσινη αρχιτεκτονική» ή «οικολογική πόλη» δεν περιγράφουν απλώς τεχνικές στρατηγικές σε πρακτικά προβλήματα. Εκφράζουν συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους μια κοινωνία αντιλαμβάνεται τη φύση, την

ανάπτυξη και την ευθύνη της απέναντι στο μέλλον (World Commission on Environment and Development, 1987).

Η κατανόηση του περιβάλλοντος ως κατασκευής, επομένως, δεν αφορά μόνο τους θεσμούς και τους κανονισμούς που το οργανώνουν. Αφορά και τις σημασίες που του αποδίδονται: γιατί το θεωρούμε πολύτιμο, τι επιλέγουμε να προστατεύσουμε και τι να αξιοποιήσουμε. Η αρχιτεκτονική αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς λειτουργεί ως το πεδίο όπου αυτές οι σημασίες γίνονται ορατές και απτές. Το περιβάλλον δεν είναι απλώς το φυσικό πλαίσιο της ζωής ούτε μόνο αντικείμενο πολιτικής διαχείρισης. Είναι το πεδίο μέσα στο οποίο μια κοινωνία εκφράζει, μέσω του χώρου που κατασκευάζει, το πώς αντιλαμβάνεται τον εαυτό της και το πώς επιθυμεί να ζει (Lefebvre, 1991).

Η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία γίνονται, επομένως, μηχανισμοί μετάφρασης του φαντασιακού σε υλική μορφή. Οι αναπαραστάσεις της πόλης και της φύσης δεν παραμένουν στο επίπεδο του λόγου ή της εικόνας, αλλά ενσωματώνονται σε ρυμοτομικά σχέδια, μορφολογικές επιλογές, χρήσεις γης και χωρικές οργανώσεις (Lefebvre, 1991). Ένα πολεοδομικό σχέδιο που προβλέπει εκτεταμένους χώρους πρασίνου ενσωματώνει μια συγκεκριμένη εικόνα της σχέσης ανθρώπου και φύσης. Ένας ουρανοξύστης από γυαλί και ατσάλι αποτυπώνει μια διαφορετική εικόνα προόδου και τεχνολογικής κυριαρχίας. Οι εικόνες και οι αναπαραστάσεις δεν είναι απλώς συμπληρωματικά στοιχεία. Είναι βασικές προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση του χώρου, καθώς καθορίζουν το τι θεωρούμε επιθυμητό και κοινωνικά αποδεκτό.

Η παραγωγή εικόνων της πόλης και της φύσης και η αρχιτεκτονική τους αναπαράσταση αποτελούν σύνθετο ζήτημα που συνδέει την αισθητική, τη συλλογική φαντασία και τις τεχνικές απεικόνισης. Οι εικόνες αυτές δεν αποτελούν απλώς ένα συμπληρωματικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής παραγωγής, αλλά βασική της προϋπόθεση, διαμορφώνονται μέσα από εμπειρίες, αφηγήσεις και τεχνολογίες αναπαράστασης, που με τη σειρά τους επηρεάζουν τον σχεδιασμό και τη συγκρότηση του χώρου (Καστοριάδης, 1987), λειτουργώντας ως κανονιστικά πρότυπα σχεδιασμού. Η παραγωγή αυτών των εικόνων ενισχύεται και μετασχηματίζεται από τα μέσα αναπαράστασης. Η φωτογραφία και ο κινηματογράφος δεν καταγράφουν απλώς την πόλη, αλλά επιλέγουν γωνίες θέασης, φωτισμούς και αφηγήσεις που επηρεάζουν την αντίληψη του αστικού τοπίου (Αλετράς, 2017). Χαρακτηριστικά, η κινηματογραφική μητρόπολη, μπορεί να παρουσιαστεί ως τόπος απειλής ή ως χώρος δυνατοτήτων, διαμορφώνοντας συλλογικές προσδοκίες για την αστική

ζωή. Αντίστοιχα, η ζωγραφική, η ποίηση και οι εικαστικές τέχνες προσδίδουν στη φύση και στην πόλη συμβολικές και ποιητικές διαστάσεις, μετατρέποντάς τες σε φορείς συναισθηματικού και ιδεολογικού περιεχομένου.

Στη σύγχρονη εποχή, τα ψηφιακά μέσα ενισχύουν αυτή τη διαδικασία. Οι αρχιτεκτονικές φωτορεαλιστικές απεικονίσεις, τα τρισδιάστατα μοντέλα και τα περιβάλλοντα εικονικής πραγματικότητας δεν αποτελούν απλώς εργαλεία παρουσίασης ενός σχεδίου. Παράγουν ισχυρές εικόνες του «μελλοντικού» χώρου πριν αυτός κατασκευαστεί. Με τον τρόπο αυτό, το φαντασιακό προηγείται της υλικότητας. Η εικόνα της σύγχρονης αστικής κοινότητας, της πράσινης ταράτσας ή της έξυπνης πόλης αποκτά ορατή μορφή και επηρεάζει τις κοινωνικές προσδοκίες, τις επενδυτικές αποφάσεις και τις πολιτικές στρατηγικές.

Η λογική σύμφωνα με την οποία η αρχιτεκτονική σύλληψη προηγείται της υλικής κατασκευής αποκτά ιδιαίτερη σαφήνεια στο έργο του Τάκη Χ. Ζενέτου². Ήδη από τα μέσα του 20ού αιώνα, ο Ζενέτος διαμορφώνει ένα ριζοσπαστικό όραμα για το μέλλον της αρχιτεκτονικής, στο οποίο ο χώρος δεν νοείται ως στατική και μόνιμη δομή, αλλά ως δυναμικό σύστημα που οργανώνεται μέσω τεχνολογικών δικτύων και ροών πληροφορίας (Καλαφάτη et al., 2006). Οι προτάσεις του, όπως η «Ηλεκτρονική Πολεοδομία», δεν περιορίζονται σε άμεσα υλοποιήσιμες λύσεις, αλλά λειτουργούν ως εννοιολογικά σχήματα που επαναπροσδιορίζουν τη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο, τον χώρο και την τεχνολογία (Καλαφάτη et al., 2006). Στο έργο του, η αρχιτεκτονική αποδεσμεύεται από την αποκλειστικά υλική της διάσταση και συνδέεται με την οργάνωση εμπειριών, επικοινωνιών και κοινωνικών σχέσεων.

Με βάση τα παραπάνω, η συμβολή του Ζενέτου δεν έγκειται μόνο στις μορφολογικές του προτάσεις, αλλά κυρίως στην ανάδειξη της αρχιτεκτονικής ως πεδίου σύλληψης πιθανών μελλοντικών μορφών ζωής. Οι ιδέες του, συχνά ουτοπικές, προσεγγίζουν την αρχιτεκτονική ως μηχανισμό παραγωγής εικόνων και σεναρίων για το μέλλον, τα οποία, ακόμη και χωρίς άμεση υλοποίηση, επηρεάζουν τη θεωρία και την πρακτική του σχεδιασμού.

² Ο Τάκης Ζενέτος (1926/1977) υπήρξε μία από τις πλέον καινοτόμες προσωπικότητες της ελληνικής αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα. Το έργο και η σκέψη του χαρακτηρίζονταν από έντονο διεπιστημονικό προσανατολισμό, καθώς συνέδεε την αρχιτεκτονική με τις τεχνολογικές εξελίξεις, την κοινωνική θεωρία και τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Η ενασχόλησή του με ζητήματα πέρα από τα στενά όρια του αρχιτεκτονικού αντικειμένου τού επέτρεψε να διαμορφώσει μια ολιστική αντίληψη για τον χώρο, βασισμένη στη διαρκή παρακολούθηση των επιστημονικών εξελίξεων και στον προβληματισμό γύρω από τις κοινωνικές μεταβολές της εποχής.

Οι σκέψεις και τα οράματα του Ζενέτου καθίστανται ιδιαίτερα επίκαιρα στη σύγχρονη εποχή των ψηφιακών αναπαραστάσεων, όπου τα τρισδιάστατα μοντέλα, οι προσομοιώσεις και τα εικονικά περιβάλλοντα μετασχηματίζουν τον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζεται και βιώνεται ο χώρος. Η αρχιτεκτονική δεν περιορίζεται στην κατασκευή μορφών, αλλά επεκτείνεται στη διαμόρφωση δικτύων, εμπειριών και δυνατοτήτων, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της αρχιτεκτονικής σκέψης ως προγενέστερης της υλικής πραγματοποίησης.

Συνεπώς, η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία δεν περιορίζονται στην αναπαράσταση ενός ήδη υπάρχοντος δομημένου κόσμου. Συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία των εικόνων που καθιστούν τον χώρο νοητό, επιθυμητό και κοινωνικά νοηματοδοτημένο.

1.3. Ο κινηματογράφος ως εργαλείο αστικής περιβαλλοντικής κριτικής.

Οι παραπάνω θεωρήσεις υποδεικνύουν ότι, οι εικόνες της πόλης και της φύσης δεν περιορίζονται σε απλές αναπαραστάσεις υλικών πραγματικοτήτων. Συγκροτούνται μέσα από εμπειρίες, συλλογικές μνήμες, πολιτισμικές αφηγήσεις και τεχνολογίες αναπαράστασης, και επηρεάζουν τόσο την αντίληψη όσο και τον σχεδιασμό του χώρου. Ο κινηματογράφος μπορεί να θεωρηθεί ως ένα ισχυρό εργαλείο παραγωγής εικόνας και νοήματος για το περιβάλλον. Ως οπτικοακουστικό και χωρικό μέσο, ο κινηματογράφος συνδέει άμεσα την εμπειρία, την αφήγηση και τη φαντασία με τη χωρική πραγματικότητα, δημιουργώντας εικόνες που επηρεάζουν το πώς οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται και αξιολογούν την πόλη, τη φύση και τις σχέσεις τους με το περιβάλλον (Bruno, 2002).

Αντίστοιχα, διαμορφώνεται και μια ιδιαίτερη κατηγορία ταινιών που επικεντρώνεται στο περιβάλλον. Οι ταινίες που αφορούν περιβαλλοντικά ζητήματα εντάσσουν τη φύση και την πόλη στο επίκεντρο της αφήγησης, αναδεικνύοντας τις σχέσεις ανθρώπου και περιβάλλοντος και τις επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ιδιαίτερη θέση κατέχει το περιβαλλοντικό ντοκιμαντέρ, το οποίο επιδιώκει να καταγράψει και να αναδείξει περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως η ρύπανση, η κλιματική αλλαγή και η απώλεια βιοποικιλότητας, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης και δημόσιου διαλόγου (United Nations, 2015).

Η αναπαράσταση της οικολογικής κρίσης, της βιώσιμης πόλης και των ανθρωπογενών επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον υπερβαίνει το επίπεδο της απλής πληροφορίας και συγκροτεί ένα πεδίο συμβολικής παραγωγής νοήματος. Οι εικόνες αυτές

λειτουργούν ως εργαλεία ερμηνείας της πραγματικότητας, καθώς αναδεικνύουν τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τη σχέση ανθρώπου και φύσης και αποτυπώνουν τις ιδεολογικές προϋποθέσεις που διέπουν τη διαχείριση του περιβάλλοντος (Αγραφιώτης, 2026).

Ο κινηματογράφος αναδεικνύεται σε καίριο μέσο παραγωγής και διάχυσης περιβαλλοντικών αφηγήσεων, καθώς συγκροτεί «φιλμικά τοπία» που δεν αναπαριστούν απλώς τον χώρο, αλλά τον επανανοηματοδοτούν μέσα από αισθητικές και ιδεολογικές επιλογές (Αγραφιώτης, 2026). Μέσω της εικόνας, της αφήγησης και της σκηνογραφίας, το φυσικό και το αστικό περιβάλλον παρουσιάζονται ως πεδία σύγκρουσης, εκμετάλλευσης ή προστασίας, αντανακλώντας το εκάστοτε κυρίαρχο παράδειγμα ανάπτυξης και περιβαλλοντικής διαχείρισης (Αγραφιώτης, 2026). Με τον τρόπο αυτό, ο κινηματογράφος δεν λειτουργεί ουδέτερα, αλλά συμβάλλει στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης, επηρεάζοντας τόσο τη δημόσια συζήτηση όσο και τις πολιτισμικές στάσεις απέναντι στη φύση (Bordwell & Thompson, 2013).

Επιπλέον, μπορεί να θεωρηθεί ως προέκταση των μηχανισμών παραγωγής εικόνας που εντοπίζονται στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία, καθώς και αυτά τα πεδία συγκροτούν οπτικές και χωρικές αναπαραστάσεις που επηρεάζουν την εμπειρία και την κατανόηση του χώρου (Lefebvre, 1991). Η οπτική εμπειρία που προσφέρει το φιλμικό μέσο συνδέεται άμεσα με κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις, καθώς οι εικόνες του περιβάλλοντος ενσωματώνουν αξίες, ιεραρχήσεις και προτεραιότητες που σχετίζονται με την ανάπτυξη, την τεχνολογία και την οικολογία (Αγραφιώτης, 2026).

Κατά συνέπεια, ο κινηματογράφος μπορεί να ιδωθεί ως ένας δυναμικός φορέας μέσω του οποίου αναπαράγονται αλλά και αμφισβητούνται οι κυρίαρχες αντιλήψεις για τη σχέση ανθρώπου-φύσης-πόλης, συμβάλλοντας ενεργά στη συγκρότηση του σύγχρονου κοινωνικού φαντασιακού (Αγραφιώτης, 2026). Συμβάλλει στη διαμόρφωση αντιλήψεων για την περιβαλλοντική κρίση και τις δυνατότητες αντιμετώπισής της. Με τον τρόπο αυτό, δεν αποτελεί απλώς μέσο αναπαράστασης, αλλά ενεργό παράγοντα διαμόρφωσης του τρόπου με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται, αξιολογεί και σχεδιάζει το περιβάλλον.

1.3.1. Ο κινηματογράφος ως χωρικό μέσο

Η σχέση του χώρου με τον κινηματογράφο είναι πολυδιάστατη και θεμελιώδης, καθώς ο χώρος δεν αποτελεί απλώς φόντο ή σκηνικό για την αφήγηση, αλλά ενεργό παράγοντα που διαμορφώνει το νόημα και την εμπειρία της ταινίας. Στον κινηματογράφο, ο χώρος καθορίζει

την πλοκή και τη δράση. Η επιλογή συγκεκριμένων τοποθεσιών, η οργάνωση των σκηνών και οι κινηματογραφικές τεχνικές καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο ο θεατής αντιλαμβάνεται τις σχέσεις μεταξύ χαρακτήρων, γεγονότων και περιβάλλοντος. Η εικόνα της πόλης και της φύσης στον κινηματογράφο δεν είναι ποτέ ουδέτερη ή «απλώς αισθητική». Συγκροτείται μέσα από συγκεκριμένες αισθητικές και σκηνοθετικές επιλογές, όπως ο τρόπος που “καδράρεται” ο χώρος, το φως, τα χρώματα ή το πώς κινούνται οι χαρακτήρες μέσα σε αυτόν. Αυτές οι επιλογές δεν είναι τυχαίες. Ενσωματώνουν πολιτισμικές αξίες και κοινωνικούς προβληματισμούς της εποχής και λειτουργούν ως αφηγηματικός μηχανισμός της ταινίας.

Ο κινηματογράφος δεν περιορίζεται στην αποτύπωση της πόλης ή της φύσης, αλλά συμβάλλει στη συλλογική τους φαντασιακή συγκρότηση. Παράγει εικόνες που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτούμε τον χώρο και διαμορφώνουμε προσδοκίες για αυτόν. Δεν λειτουργεί απλώς ως σκηνικό όπου εκτυλίσσονται γεγονότα, αλλά μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο. Μπορεί να αναπαράγει τα υπάρχοντα στερεότυπα, να τα αλλάξει ή ακόμη και να τα αμφισβητήσει. Ο André Bazin (1918-1958), ανέδειξε τη σημασία της κινηματογραφικής εικόνας ως μέσου που διατηρεί τη συνέχεια του χώρου και του χρόνου, επιτρέποντας στον θεατή να βιώνει τον χώρο ως ενιαίο και εξερευνησίμο (Bazin, 1967). Αντίθετα, ο Sergei Eisenstein (1898-1948), υποστήριξε ότι ο κινηματογραφικός χώρος συγκροτείται μέσα από το μοντάζ, δηλαδή μέσα από τη σύνθεση και τη διαδοχή των πλάνων, αποκτώντας ιδεολογική και αφηγηματική ένταση. Οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις αναδεικνύουν ότι ο κινηματογραφικός χώρος δεν είναι δεδομένος, αλλά αποτέλεσμα δημιουργικής επεξεργασίας (Eisenstein, 1949). Η κατανόηση αυτή συνδέεται με τη θεωρία του Henri Lefebvre (1991) για την «παραγωγή του χώρου», σύμφωνα με την οποία ο χώρος αποτελεί κοινωνικό προϊόν. Ο Lefebvre διακρίνει τρεις αλληλένδετες διαστάσεις: τον αντιληπτό, τον αναπαριστώμενο και τον βιωμένο χώρο. Στον κινηματογράφο, ο αντιληπτός χώρος αντιστοιχεί στο ορατό πεδίο δράσης, όπου εκτυλίσσονται οι πρακτικές των χαρακτήρων. Ο αναπαριστώμενος χώρος αφορά τις ιδεολογικές και αισθητικές κατασκευές που προκύπτουν μέσα από τη σκηνοθεσία και τη σύνθεση της εικόνας. Τέλος, ο βιωμένος χώρος σχετίζεται με την εμπειρία του θεατή, δηλαδή τα συναισθήματα, τις μνήμες και τις σημασίες που αποδίδονται στον χώρο. Οι τρεις αυτές διαστάσεις συνυπάρχουν και αλληλοεπιδρούν, καθιστώντας τον κινηματογραφικό χώρο ένα σύνθετο πεδίο νοηματοδότησης (Lefebvre, 1991).

Παράλληλα, ο κινηματογράφος μπορεί να προσεγγιστεί ως μορφή ετεροτοπίας, σύμφωνα με τη θεωρία του Michel Foucault ³. Ως «άλλος χώρος», δημιουργεί ένα περιβάλλον αποκομμένο από την καθημερινότητα, μέσα στο οποίο συνυπάρχουν διαφορετικά επίπεδα χρόνου και πραγματικότητας. Η κινηματογραφική εμπειρία μεταφέρει τον θεατή σε μια εναλλακτική χωρική συνθήκη, επιτρέποντας την αναστοχαστική θέαση του κόσμου και την επαναξιολόγηση της σχέσης του με τον χώρο (Foucault, 1977).

Αυτή η θεώρηση βρίσκει σημαντική στήριξη στη μελέτη του ερευνητή Θ. Αλετρά (2017), όπου αναλύεται η κινηματογραφική χρήση του χώρου από τον Ρώσο δημιουργό Αντρέι Ταρκόφσκι. Ο κινηματογραφικός χώρος εδώ δεν αποτελεί σταθερό υπόβαθρο, αλλά μετατρέπεται σε πεδίο όπου το οικείο γίνεται ανοίκειο. Μέσα από την ιδιαίτερη χρήση του χρόνου, των πλάνων και του τοπίου, ο χώρος αποκτά ποιητική διάσταση και λειτουργεί ως τόπος συνάντησης μνήμης, εμπειρίας και φαντασίας. Μετατρέπεται σε έναν χώρο όπου η σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο αναδιατάσσεται, αμφισβητείται και αναπροσανατολίζεται. Έτσι, υπερβαίνει τη λειτουργία του ως σκηνικό και μετατρέπεται σε φορέα υπαρξιακών και συμβολικών νοημάτων (Αλετράς, 2017). Με άλλα λόγια, ο κινηματογράφος λειτουργεί ως μέσο παραγωγής χωρικών εμπειριών που υπερβαίνουν την επιφανειακή αισθητική και εισέρχονται στην εσωτερική δομή της ανθρώπινης ύπαρξης.

³ Ο Michel Foucault (1926/19840) ανέπτυξε μια κριτική προσέγγιση της κοινωνίας που εστιάζει στη σχέση ανάμεσα στη γνώση, την εξουσία και τα υποκείμενα. Σύμφωνα με τη σκέψη του, η εξουσία δεν ασκείται μόνο μέσα από θεσμούς ή κατασταλτικούς μηχανισμούς, αλλά διαχέεται σε καθημερινές πρακτικές, λόγους και μορφές γνώσης που καθορίζουν τι θεωρείται κανονικό, αληθές ή αποδεκτό σε κάθε ιστορική περίοδο. Ο Foucault ανέλυσε πώς οι λόγοι (discourses) οργανώνουν την κοινωνική πραγματικότητα και πώς μέσα από αυτούς διαμορφώνονται τα σώματα, οι ταυτότητες και οι τρόποι ζωής. Η θεωρία του ανέδειξε τη σημασία του χώρου, του χρόνου και των θεσμών (όπως το σχολείο, το νοσοκομείο ή η φυλακή) στη συγκρότηση της κοινωνικής εμπειρίας, προσφέροντας ένα εργαλείο κατανόησης των μηχανισμών μέσω των οποίων οι κοινωνίες οργανώνονται και αυτό-κατανοούνται. ο Foucault εισήγαγε και την έννοια της ετεροτοπίας, αναφερόμενος σε πραγματικούς χώρους που λειτουργούν ως «άλλοι τόποι», όπου οι κυρίαρχες κοινωνικές και χωρικές λογικές αναστέλλονται, αναδιατάσσονται ή τίθενται σε κριτική αντιπαράθεση. Μέσω της σύνδεσης αυτών των εννοιών, η θεωρία του αναδεικνύει πώς ο χώρος δεν είναι ουδέτερος, αλλά συμμετέχει ενεργά στη συγκρότηση εμπειριών, ταυτοτήτων και τρόπων κατανόησης του κόσμου (Foucault, 1977).

Παράλληλα, διαφαίνεται πως ο κινηματογράφος καθιστά ορατές τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις του χώρου. Πλάνα που δείχνουν αστικά κέντρα, βιομηχανικές περιοχές ή φυσικά τοπία μπορούν να σχολιάζουν τη διαχείριση της πόλης, την περιβαλλοντική καταστροφή ή τις κοινωνικές ανισότητες που συνδέονται με την πρόσβαση στον χώρο. Ο χώρος γίνεται έτσι εργαλείο κριτικής, συνδέοντας την αισθητική εμπειρία με την πολιτική και περιβαλλοντική συνείδηση. Η σχέση του χώρου με τον κινηματογράφο είναι αμφίδρομη. Ο κινηματογράφος επηρεάζει την αντίληψη και τη φαντασία του χώρου, ενώ ταυτόχρονα ο ίδιος ο χώρος καθορίζει τη δομή και τη σημασία της κινηματογραφικής αφήγησης. Μέσα από αυτή τη διαλεκτική, ο κινηματογράφος γίνεται μέσο αναπαράστασης, κριτικής και δημιουργίας νέων εικόνων πόλης και φύσης που ενσωματώνουν μνήμες, αξίες και επιθυμίες, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες κατανοούν και συγκροτούν τον χώρο που κατοικούν.

1.3.2. Αναπαράσταση της πόλης και της φύσης στον κινηματογράφο

Όπως αναφέρθηκε ο κινηματογράφος δεν αποτυπώνει απλώς τον χώρο αλλά τον συγκροτεί ως πεδίο εμπειρίας και νοήματος, συνεπώς και η αναπαράσταση της πόλης και της φύσης δεν μπορεί να θεωρηθεί ουδέτερη. Οι κινηματογραφικές εικόνες ενσωματώνουν αισθητικές επιλογές, ιδεολογικές προϋποθέσεις και στοιχεία του κοινωνικού φαντασιακού (Καστοριάδης, 1987), επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε το αστικό και το φυσικό περιβάλλον. Οι κινηματογραφικές εικόνες δεν αντανakλούν απλώς την πραγματικότητα, αλλά συμβάλλουν ενεργά στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο αυτή γίνεται αντιληπτή. Η πόλη και η φύση στον κινηματογράφο λειτουργούν ταυτόχρονα ως υλικοί τόποι και ως συμβολικές μορφές (Bachelard, 1994). Η κινηματογραφική πόλη συχνά οργανώνεται γύρω από συγκεκριμένα επαναλαμβανόμενα μοτίβα. Εμφανίζεται ως τόπος ταχύτητας, ανωνυμίας και κοινωνικής έντασης, αλλά και ως πεδίο δυναμισμού, δημιουργικότητας και επιθυμίας. Τα αστικά τοπία αποδίδονται μέσα από εικόνες πυκνής δόμησης, κυκλοφορίας και πλήθους, που ενισχύουν την αίσθηση πολυπλοκότητας και διαρκούς κίνησης.

Παράλληλα, η πόλη αναπαρίσταται ως πεδίο κρίσης, όπου καθίστανται ορατές οι κοινωνικές ανισότητες, η περιβαλλοντική υποβάθμιση και οι μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Η βιομηχανική ζώνη, τα προάστια, οι εγκαταλελειμμένοι χώροι ή τα γκρίζα τοπία λειτουργούν ως οπτικοί δείκτες κοινωνικών και οικολογικών προβλημάτων, ενώ η

χωρική οργάνωση αντανακλά κοινωνικές διακρίσεις. Οι χαρακτήρες των ταινιών τοποθετούνται σε περιβάλλοντα που υποδηλώνουν την κοινωνική τους θέση και ταυτότητα στον χώρο: το πολυτελές διαμέρισμα, η εργατική πολυκατοικία, το βιομηχανικό τοπίο ή η εγκαταλελειμμένη γειτονιά δεν είναι απλές τοποθεσίες αλλά δείκτες κοινωνικής ταυτότητας. Με αυτή την έννοια, η κινηματογραφική πόλη λειτουργεί ως μικρογραφία κοινωνικών δομών, αναδεικνύοντας τη διαλεκτική σχέση μεταξύ χώρου και κοινωνίας (Lefebvre, 1991). Η ανωνυμία, ο συνωστισμός και η ταχύτητα της μητρόπολης μπορεί να συνδέονται με εμπειρίες αποξένωσης, αλλά και να συμβολίζουν ελευθερία, κινητικότητα ή δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης. Ο χώρος δεν αποτελεί απλώς το πλαίσιο της κοινωνικής ζωής, αλλά συν-διαμορφώνει τις κοινωνικές σχέσεις, τις πρακτικές και τις εμπειρίες των υποκειμένων.

Έτσι, ο κινηματογράφος δεν παρουσιάζει μόνο μια γεωγραφική πραγματικότητα, αλλά αναδεικνύει συγκεκριμένες πτυχές της αστικής εμπειρίας, επαναλαμβάνοντας ή αμφισβητώντας κυρίαρχες αφηγήσεις για την πρόοδο και την ανάπτυξη. Αντίστοιχα, η φύση, εμφανίζεται συχνά μέσα από δύο βασικές αφηγηματικές κατευθύνσεις. Από τη μία πλευρά, παρουσιάζεται ως ειδυλλιακός και καθαρτικός τόπος. Το τοπίο κινηματογραφείται με έμφαση στη σιωπή, στο φως και στην ανοιχτότητα του ορίζοντα, δημιουργώντας μια αίσθηση αρμονίας ή επιστροφής σε μια υποτιθέμενη αυθεντικότητα, σε αντίθεση με την ένταση της πόλης. Η φύση προβάλλεται ως κοινωνικά και ιδεολογικά φορτισμένος χώρος, συνδεδεμένος με την αναζήτηση αυθεντικότητας ή ελευθερίας από τους περιορισμούς της αστικής ζωής (Bruno, 2002).

Ωστόσο, μπορεί επίσης να αναδεικνύεται ως πεδίο κοινωνικών συγκρούσεων: ζητήματα ιδιοκτησίας, εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, αποικιοκρατίας ή περιβαλλοντικής καταστροφής. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το φυσικό περιβάλλον δεν λειτουργεί ως απλό σκηνικό, αλλά ως πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων και αξιών. Ιδιαίτερα σε σύγχρονες ταινίες, η φύση εμφανίζεται ως απειλούμενη ή εκδικητική - μέσα από κατεστραμμένα οικοσυστήματα, ακραία καιρικά φαινόμενα ή μετα-αποκαλυπτικά τοπία - συμβάλλοντας στη συγκρότηση ενός νέου οικολογικού φαντασιακού. Η αντιπαράθεση πόλης και φύσης αποτελεί ένα από τα βασικά αφηγηματικά σχήματα του κινηματογράφου. Η πόλη συχνά συνδέεται με το τεχνητό, το ελεγχόμενο και το πυκνό, ενώ η φύση με το αυθεντικό, το ελεύθερο ή το ανεξέλεγκτο. Παρότι αυτή η διάκριση είναι σχηματική, οργανώνει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο δομούνται οι κινηματογραφικές αφηγήσεις και οι σημασίες που αποδίδονται στο περιβάλλον.

Ο κινηματογράφος συχνά υπογραμμίζει και τη διαλεκτική σχέση μεταξύ περιβάλλοντος και κοινωνίας. Οι κοινωνίες διαμορφώνουν τον χώρο, αλλά και ο χώρος επηρεάζει τις κοινωνικές συμπεριφορές (Lefebvre, 1991). Η αστική πυκνότητα μπορεί να γεννά συγκρούσεις ή αλληλεγγύη. Η απομόνωση της φύσης μπορεί να οδηγεί σε εσωστρέφεια ή υπαρξιακή αναζήτηση. Το περιβάλλον λειτουργεί ως παράγοντας που διαμορφώνει την ψυχολογία και τη συλλογική ταυτότητα. Ταυτόχρονα, οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις παράγουν πρότυπα για το πώς «είναι» ή «πρέπει να είναι» οι κοινωνίες μέσα στον χώρο. Μέσα από επαναλαμβανόμενα μοτίβα - η δυστοπική μεγαλούπολη, η ιδεαλιστική αγροτική κοινότητα, η μετα-αποκαλυπτική έρημη φύση- συγκροτούνται εικόνες που επηρεάζουν το κοινωνικό φαντασιακό (Καστοριάδης, 1987). Οι θεατές δεν παρακολουθούν μόνο μια ιστορία, αλλά συμμετέχουν σε μια διαδικασία επαναξιολόγησης της σχέσης τους με τον χώρο.

Η διάσταση αυτή ενισχύεται μέσα από την «ποιητική»⁴ προσέγγιση του κινηματογραφικού χώρου (Αλετράς, 2017). Ο χώρος δεν αντιμετωπίζεται ως σταθερό και δεδομένο πλαίσιο, αλλά ως εμπειρία που μεταβάλλεται και επανανοηματοδοτείται. Όπως αναφέρθηκε, το οικείο μετατρέπεται σε ανοίκειο, και το τοπίο αποκτά συμβολικές και υπαρξιακές διαστάσεις, συνδέοντας τη μνήμη, τη φαντασία και την προσωπική εμπειρία. Παράλληλα, επανέρχεται η εστίαση στον άνθρωπο ως υποκείμενο που βιώνει, διαταράσσει ή αναζητά συμφιλίωση με το περιβάλλον. Ο κινηματογράφος σπάνια παρουσιάζει τον χώρο ως ξεχωριστή υλική πραγματικότητα. Αντίθετα τον συνδέει με συναισθηματικές και υπαρξιακές διαστάσεις, όπως νοσταλγία, φόβο ή ελπίδα. Με αυτή την έννοια, η αναπαράσταση της πόλης και της φύσης λειτουργεί ως καθρέφτης των αγωνιών και των επιθυμιών κάθε εποχής, συνδέοντας τη μνήμη, τη φαντασία και την προσωπική εμπειρία (Αλετράς, 2017). Έτσι, η αναπαράσταση των κοινωνιών μέσα στον χώρο γίνεται ταυτόχρονα εργαλείο κριτικής και μέσο διαμόρφωσης νέων φαντασιακών προοπτικών για το πώς θα μπορούσε να οργανωθεί διαφορετικά η συλλογική ζωή.

Επιπλέον, η εξέλιξη των οπτικών τεχνολογιών (φωτογραφία, ψηφιακά εφέ, CGI) επιτρέπει τη δημιουργία δυστοπικών πόλεων, φαντασιακών τοπίων ή κατεστραμμένων οικοσυστημάτων, ενισχύοντας τη φαντασιακή διάσταση του χώρου. Η πόλη μπορεί να

⁴ Η ποιητική διάσταση του χώρου αποτελεί κεντρικό στοιχείο της σκέψης του Martin Heidegger, όπως αυτή διατυπώνεται στο δοκίμιο *Building Dwelling Thinking* (1951), όπου η κατοίκηση προσεγγίζεται ως θεμελιώδης τρόπος ύπαρξης του ανθρώπου στον κόσμο.

παρουσιάζεται ως μελλοντική μητρόπολη ή ως ερείπιο. Η φύση ως χαμένος παράδεισος ή ως σκηνή καταστροφής. Οι αναπαραστάσεις αυτές δεν είναι ουδέτερες προβολές, αλλά αποτελούν πολιτισμικές κατασκευές που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε το παρόν και το μέλλον του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα σε ταινίες που ασκούν περιβαλλοντική κριτική, η αναπαράσταση της πόλης και της φύσης συνδέεται άμεσα με ζητήματα ανισότητας, εκμετάλλευσης και κλιματικής κρίσης. Οι εικόνες μολυσμένων πόλεων, κατεστραμμένων οικοσυστημάτων ή περιθωριοποιημένων κοινοτήτων δεν αποτελούν μόνο αισθητικές επιλογές αλλά λειτουργούν και ως σχόλια για τις κοινωνικές συνέπειες των περιβαλλοντικών πολιτικών και των οικονομικών μοντέλων ανάπτυξης.

1.3.3. Κινηματογραφικές αφηγήσεις της κλιματικής κρίσης

Η προηγούμενη ανάλυση έδειξε ότι ο κινηματογράφος δεν αναπαριστά απλώς τον χώρο, αλλά τον συγκροτεί ως πεδίο κοινωνικών σχέσεων και πολιτισμικών νοημάτων. Η κλιματική κρίση δεν εμφανίζεται μόνο ως περιβαλλοντικό γεγονός, αλλά ως αφηγηματική και οπτική κατασκευή που οργανώνει νέες εικόνες πόλης, φύσης και κοινωνίας. Οι κινηματογραφικές αφηγήσεις της κλιματικής κρίσης αξιοποιούν τον χώρο (αστικό και φυσικό) για να καταστήσουν ορατές τις επιπτώσεις της, να αναδείξουν ευθύνες και να διαμορφώσουν ένα συλλογικό οικολογικό φαντασιακό.

Ιδιαίτερα τα ντοκιμαντέρ με περιβαλλοντικό περιεχόμενο (environmental documentary ή eco-documentary), συγκροτούν έναν λόγο που συνδυάζει τεκμηρίωση, αισθητική στρατηγική και πολιτική παρέμβαση (Hughes, 2014). Σε αντίθεση με τη μυθοπλασία, όπου η κρίση μπορεί να αποδοθεί μέσα από αλληγορίες ή δυστοπικά σενάρια, το ντοκιμαντέρ εστιάζει στην υλικότητα των δεδομένων όπως το λιώσιμο πάγων, τα κατεστραμμένα δάση, οι μολυσμένες πόλεις, τα ακραία καιρικά φαινόμενα. Η κάμερα λειτουργεί ως εργαλείο καταγραφής αλλά και ως μηχανισμός ευαισθητοποίησης, μετατρέποντας το τοπίο με τρόπο άμεσο και κατανοητό. Η κλιματική κρίση, ως φαινόμενο που εξελίσσεται σταδιακά και συχνά αόρατα, αποκτά οπτική μορφή μέσα από συγκριτικές εικόνες (πριν/μετά), δορυφορικά πλάνα, αεροφωτογραφίες ή χρονικές συμπιέξεις. Μέσα από την προβολή φαινομένων μεγάλης χωρικής και περιβαλλοντικής κλίμακας, καθίσταται από το εύρος της κλιματικής κρίσης, ενώ παράλληλα καλλιεργείται η αίσθηση του επείγοντος απέναντι στις επιπτώσεις της.

Επιπρόσθετα, η κλιματική κρίση δεν παρουσιάζεται ως ουδέτερο φυσικό γεγονός αλλά ως κοινωνικά άνιση διαδικασία. Οι κινηματογραφικές αφηγήσεις εστιάζουν σε κοινότητες που πλήττονται δυσανάλογα: παράκτιους πληθυσμούς, αγροτικές περιοχές, περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες. Το περιβάλλον συνδέεται έτσι με ζητήματα δικαιοσύνης, ανισότητας και πολιτικής ευθύνης. Ο χώρος -η πλημμυρισμένη γειτονιά, το αποξηραμένο χωράφι, η μολυσμένη βιομηχανική ζώνη- λειτουργεί ως υλική απόδειξη κοινωνικών επιλογών. Πολλά ντοκιμαντέρ φύσης οργανώνουν την αφήγησή τους γύρω από ερωτήματα ευθύνης και δράσης. Η χρήση επιστημονικών δεδομένων, συνεντεύξεων ειδικών, μαρτυριών κατοίκων και ακτιβιστών διαμορφώνει έναν λόγο που επιδιώκει όχι μόνο να ενημερώσει αλλά και να κινητοποιήσει. Η εικόνα γίνεται φορέας επιχειρήματος.

Σε αισθητικό επίπεδο, τα περιβαλλοντικά ντοκιμαντέρ αξιοποιούν συχνά αντιθέσεις: την ομορφιά ενός τοπίου σε αντιπαράθεση με την επερχόμενη καταστροφή του. Τη σιωπή της φύσης απέναντι στον θόρυβο της βιομηχανίας. Την κλίμακα του πλανήτη απέναντι στην κλίμακα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Μέσα από αυτές τις αντιπαραθέσεις, ο θεατής καλείται να επαναξιολογήσει τη σχέση του με τον χώρο. Παράλληλα, η τεχνολογία της εικόνας (δορυφορικά δεδομένα, γραφήματα, ψηφιακές αναπαραστάσεις μελλοντικών σεναρίων) επιτρέπει την οπτικοποίηση αφηρημένων εννοιών, όπως η άνοδος της θερμοκρασίας ή η αύξηση της στάθμης της θάλασσας. Έτσι, η επιστημονική πληροφορία μετατρέπεται σε χωρική εμπειρία. Η κλιματική αλλαγή δεν παρουσιάζεται μόνο ως στατιστικό μέγεθος, αλλά ως μεταβολή τοπίου (Bruno, 2002).

Επιπλέον, οι κινηματογραφικές αφηγήσεις της κλιματικής κρίσης συχνά διαμορφώνουν νέες μορφές οικολογικής ταυτότητας. Ο θεατής τοποθετείται όχι απλώς ως παρατηρητής, αλλά ως εν δυνάμει συμμετοχος σε ένα παγκόσμιο ζήτημα. Η εικόνα της Γης ως εύθραυστου, διασυνδεδεμένου συστήματος ενισχύει την ιδέα της συλλογικής ευθύνης και της κοινής μοίρας. Η κλιματική κρίση λειτουργεί ως αφηγηματικός καταλύτης που αναδιατάσσει τις σχέσεις πόλης και φύσης. Οι πόλεις προβάλλονται ως κέντρα εκπομπών και κατανάλωσης, αλλά και ως πεδία καινοτομίας και βιώσιμων πρακτικών. Η φύση παρουσιάζεται άλλοτε ως θύμα ανθρώπινης δραστηριότητας και άλλοτε ως δύναμη που υπερβαίνει τον ανθρώπινο έλεγχο. Ο κινηματογράφος αποτυπώνει, έτσι, την αδιάσπαστη σχέση ανάμεσα στα κοινωνικά και τα φυσικά συστήματα, δείχνοντας πως δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως χωριστές οντότητες.

Συνεπώς, οι κινηματογραφικές αφηγήσεις της κλιματικής κρίσης δεν περιορίζονται στην αναπαράσταση μιας περιβαλλοντικής απειλής. Συγκροτούν ένα νέο πεδίο νοηματοδότησης του χώρου, όπου η πόλη, η φύση και η κοινωνία εμφανίζονται ως αλληλένδετα στοιχεία ενός εύθραυστου πλανητικού συστήματος. Μέσα από τα ντοκιμαντέρ περιβαλλοντικού περιεχομένου, ο κινηματογράφος λειτουργεί ταυτόχρονα ως μέσο τεκμηρίωσης, κριτικής και διαμόρφωσης οικολογικής συνείδησης, συμβάλλοντας στη συγκρότηση ενός σύγχρονου περιβαλλοντικού φαντασιακού.

1.3.4. Ο κινηματογράφος ως κριτικός λόγος και όχι απλή αναπαράσταση

Ο κινηματογράφος δεν λειτουργεί ως παθητικός καθρέφτης της χωρικής πραγματικότητας, αλλά ως πεδίο παραγωγής λόγου που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο χώρος γίνεται αντιληπτός και κρίνεται. Όπως αναδείχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, η εικόνα δεν καταγράφει ουδέτερα την πόλη και τη φύση, αλλά συγκροτεί αφηγηματικά και αισθητικά πλαίσια μέσα από τα οποία αυτές αποκτούν νόημα. Με αυτή την έννοια, ο κινηματογράφος λειτουργεί ως μορφή κριτικής θεωρίας σε οπτικοακουστική μορφή.

Μέσω του κινηματογράφου ασκείται κοινωνική κριτική που αφορά άμεσα τον χώρο και τις σχέσεις εξουσίας που τον διέπουν. Αντλώντας από τη θεωρία του Henri Lefebvre (1991) για την κοινωνική παραγωγή του χώρου, οι κινηματογραφικές αφηγήσεις μπορούν να ιδωθούν ως μέσα ανάδειξης χωρικά εγγεγραμμένων ανισοτήτων, όπως είναι οι ταξικοί διαχωρισμοί, η «γκετοποίηση» (κοινωνικο-χωρικός διαχωρισμός) και η περιβαλλοντική αδικία. Παράλληλα, η κινηματογραφική αναπαράσταση του χώρου, δίνει έμφαση στη βιωματική και αισθητική διάστασή του, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο ο χώρος γίνεται αντιληπτός και νοηματοδοτείται μέσα από την κινηματογραφική εικόνα Αλετράς (2017).

Η επιλογή συγκεκριμένων τοποθεσιών, η εστίαση σε ορισμένες κοινότητες ή η αντιπαράθεση διαφορετικών αστικών περιβαλλόντων λειτουργούν ως αφηγηματικές στρατηγικές που αποκαλύπτουν τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνική και πολιτική εξουσία οργανώνει τον χώρο. Με αυτόν τον τρόπο, η πόλη δεν παρουσιάζεται ως ουδέτερο σκηνικό της δράσης, αλλά ως αποτέλεσμα πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων (Lefebvre, 1991). Πολλές ταινίες, σχολιάζουν έμμεσα ή άμεσα τον τρόπο οργάνωσης του δομημένου περιβάλλοντος: την απρόσωπη κλίμακα των μεγαλουπόλεων, τη μονο-λειτουργικότητα των προαστίων, την επιτήρηση, την έλλειψη δημόσιου χώρου. Η κινηματογραφική αφήγηση

μπορεί να αναδείξει τις επιπτώσεις του σχεδιασμού στην καθημερινή ζωή, φέρνοντας στο προσκήνιο το ερώτημα για το ποιος σχεδιάζει, για ποιον και με ποιες αξίες. Ασκείται έτσι μια κριτική στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία των πόλεων. Ιδιαίτερα σε έργα που πραγματεύονται την κλιματική κρίση, ο κινηματογράφος λειτουργεί ως μέσο αμφισβήτησης του κυρίαρχου μοντέλου. Οι εικόνες ρύπανσης, αποψίλωσης, καταστροφής οικοσυστημάτων ή ακραίων φαινομένων δεν λειτουργούν μόνο ως δραματικά στοιχεία, αλλά ως σχόλιο πάνω στη σχέση ανθρώπου-φύσης και στις συνέπειες της τεχνοκρατικής λογικής.

Μέσα από δυστοπικά τοπία, μετα-αποκαλυπτικές πόλεις ή αποξενωμένους χαρακτήρες, ο κινηματογράφος θέτει υπό αμφισβήτηση την ιδέα της γραμμικής προόδου και γίνεται κριτής της αστικής ανάπτυξης. Η εικόνα της πόλης ως ερείπιο ή ως υπερ-ελεγχόμενο περιβάλλον μετατρέπει τον χώρο σε πεδίο στοχασμού πάνω στις αντιφάσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

Πολλές σύγχρονες ταινίες λειτουργούν ως κριτικός λόγος που αποδομεί τον ανθρωποκεντρισμό και επαναπροσδιορίζει τη θέση του ανθρώπου μέσα στο οικοσύστημα. Αμφισβητούν την υπεροχή του ανθρώπου και αναδεικνύουν τα όρια του ελέγχου που ασκεί στον πλανήτη. Η φύση δεν παρουσιάζεται πλέον ως παθητικό σκηνικό αλλά αποκτά ενεργό ρόλο, ενώ οι περιβαλλοντικές καταστροφές προβάλλονται ως αποτέλεσμα μιας μακράς ιστορίας ανθρωποκεντρικών πρακτικών. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι ο άνθρωπος δεν βρίσκεται έξω από το οικοσύστημα, αλλά είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με αυτό και εξαρτάται από τη λειτουργία του. Η ιδιαιτερότητα της κινηματογραφικής κριτικής έγκειται στο ότι δεν διατυπώνεται αποκλειστικά μέσω επιχειρημάτων, αλλά μέσα από μορφές: όπως ο ρυθμός, το φως, ο ήχος και η κίνηση της κάμερας (Bruno, 2002). Η κριτική παράγεται αισθητικά και ο θεατής δεν καλείται μόνο να κατανοήσει λογικά ένα πρόβλημα, αλλά να το βιώσει συναισθηματικά και χωρικά.

Οι αρχιτέκτονες, οι πολεοδόμοι, και οι θεωρητικοί του χώρου δεν αντιμετωπίζουν τον κινηματογράφο απλώς ως πολιτισμικό προϊόν, αλλά ως πεδίο ανάλυσης και διαλόγου. Αξιοποιούν ταινίες για να μελετήσουν πώς βιώνεται και φαντάζεται ο αστικός χώρος. Τον χρησιμοποιούν για να κατανοήσουν πώς το κοινό οραματίζεται τον χώρο, για να ανιχνεύσουν κοινωνικούς φόβους και προσδοκίες (Αλετράς, 2017), για να εξετάσουν «σενάρια μέλλοντος» που μπορεί να αποτελέσουν εργαλεία σχεδιασμού, για να εμπνευστούν εναλλακτικούς τρόπους οργάνωσης της πόλης.

Οι ταινίες μπορούν να λειτουργήσουν ως «δοκιμαστικό πεδίο» για να αποκαλυφθούν οι κοινωνικές συνέπειες συγκεκριμένων πολεοδομικών επιλογών. Μέσα από τη μυθοπλασία ή το ντοκιμαντέρ, αναδεικνύονται ζητήματα που ο τεχνοκρατικός λόγος ενδέχεται να παραβλέπει, όπως η εμπειρία του αποκλεισμού (Bruno, 2002), η απώλεια του δημόσιου χώρου, η περιβαλλοντική επιβάρυνση (Lefebvre, 1991). Οι κινηματογραφικές αφηγήσεις παράγουν σενάρια μελλοντικών πόλεων- βιώσιμων, δυστοπικών ή υβριδικών. Οι εικόνες αυτές επηρεάζουν όχι μόνο το ευρύ κοινό αλλά και τον ίδιο τον σχεδιαστικό λόγο, καθώς διαμορφώνουν προσδοκίες και φόβους σχετικά με το μέλλον της αστικής ζωής (Αλετράς, 2017).

Συνεπώς, ο κινηματογράφος δεν αποτελεί παθητικό μέσο αναπαράστασης της πόλης και της φύσης. Λειτουργεί ως ενεργός κριτικός λόγος που αποκαλύπτει, αμφισβητεί και αναδιατυπώνει τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τον χώρο. Μέσα από την αισθητική του δύναμη, μετατρέπει το τοπίο σε επιχείρημα και την αφήγηση σε μορφή κοινωνικού και περιβαλλοντικού στοχασμού. Για τους ειδικούς της πόλης, η κινηματογραφική εικόνα δεν είναι απλώς πολιτισμικό φαινόμενο, αλλά εργαλείο κατανόησης και αναστοχασμού πάνω στον ίδιο τον σχεδιασμό και στις αξίες που τον διέπουν. Ο κινηματογράφος επομένως λειτουργεί ως εργαστήριο χωρικών φανταστικών, δημιουργώντας συνθήκες κριτικής σκέψης για το περιβαλλοντικό μέλλον.

Κεφάλαιο 2. Αρχιτεκτονική κριτική και περιβαλλοντικά νοήματα

Η αρχιτεκτονική δεν αποτελεί μόνο μια πρακτική παραγωγής μορφών και κατασκευών, αλλά ένα σύστημα μέσα από το οποίο οργανώνονται οι σχέσεις μεταξύ ανθρώπου, κοινωνίας και περιβάλλοντος. Ο σχεδιασμός του χώρου ενσωματώνει αντιλήψεις σχετικά με τη χρήση των φυσικών πόρων, την κατανομή των υποδομών, τις μορφές κατοίκησης και τις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην πόλη. Επομένως, ο αρχιτεκτονικός χώρος δεν μπορεί να θεωρηθεί ουδέτερο υπόβαθρο, αλλά αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών διαδικασιών που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βιώνουν και αντιλαμβάνονται το περιβάλλον τους (Lefebvre, 1991).

Μέσα από αυτή την προσέγγιση, η αρχιτεκτονική κριτική δεν περιορίζεται στην αξιολόγηση της μορφής, της αισθητικής ή της λειτουργικότητας ενός χώρου, αλλά εξετάζει τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες αυτός παράγεται και τις κοινωνικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές συνθήκες που εκφράζει. Η αρχιτεκτονική και ο αστικός σχεδιασμός αντιμετωπίζονται ως πεδία όπου αποτυπώνονται σχέσεις εξουσίας, τρόποι διαχείρισης των πόρων και μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Με αυτή την προσέγγιση, ο χώρος δεν αποτελεί απλώς το φυσικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται η ανθρώπινη δραστηριότητα, αλλά ενεργό παράγοντα στη διαμόρφωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών σχέσεων.

Η κινηματογραφική αναπαράσταση του χώρου αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό πεδίο για την ανάπτυξη αυτής της κριτικής προσέγγισης, καθώς η πόλη, οι αρχιτεκτονικές μορφές και οι υποδομές δεν λειτουργούν μόνο ως σκηνικό, αλλά ως φορείς νοημάτων. Οι αρχιτεκτονικές μορφές, οι υποδομές και τα περιβαλλοντικά στοιχεία που εμφανίζονται στον κινηματογραφικό χώρο μπορούν να λειτουργήσουν ως συμβολικές και κριτικές αναπαραστάσεις ευρύτερων κοινωνικών και οικολογικών προβλημάτων, αναδεικνύοντας ζητήματα όπως η άνιση πρόσβαση στους πόρους, η περιβαλλοντική υποβάθμιση και η σχέση μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος.

2.1. Το αρχιτεκτονικό μοντέλο πόλης ως μέσο χωρικής οργάνωσης και κριτικής στον κινηματογράφο

Ένα αρχιτεκτονικό μοντέλο πόλης μπορεί να οριστεί ως ένα θεωρητικό και χωρικό πλαίσιο που οργανώνει τις σχέσεις μεταξύ του δομημένου περιβάλλοντος, της κοινωνικής οργάνωσης και των φυσικών πόρων. Η πόλη δεν αποτελεί απλώς ένα σύνολο κτιρίων, αλλά ένα σύνθετο

σύστημα στο οποίο ο χώρος διαμορφώνεται μέσω κοινωνικών διεργασιών. Τα αρχιτεκτονικά μοντέλα δεν περιορίζονται στη μορφολογία του χώρου, αλλά ενσωματώνουν τρόπους παραγωγής, κατανάλωσης και διαχείρισης πόρων, καθώς και τις σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται εντός του αστικού περιβάλλοντος (Lefebvre, 1991).

Τα αρχιτεκτονικά μοντέλα στον κινηματογράφο χρησιμοποιούνται για την οργάνωση και την απόδοση του κινηματογραφικού χώρου όπου εξελίσσεται η δράση, καθορίζοντας τον τρόπο με τον οποίο αυτός συγκροτείται και γίνεται αντιληπτός από τον θεατή. Παράλληλα, μπορούν να λειτουργήσουν και ως μέσα κριτικής, καθώς μέσα από τεχνικές όπως η υπερβολή και η αφαιρετικότητα, αναδεικνύουν βασικές δομές και προβλήματα του αστικού χώρου, όπως η άνιση πρόσβαση στους πόρους και η εξάρτηση από ενεργειακά συστήματα (Pesses, 2019). Η διαφορετική κατανομή των πόρων και των υποδομών οδηγεί σε διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιοχών, οι οποίες αντανακλούν ευρύτερες κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις. Η πρόσβαση σε βασικά αγαθά, όπως η ενέργεια, το νερό και οι υποδομές μετακίνησης, δεν κατανέμεται ισότιμα, αλλά συνδέεται με μορφές εξουσίας που ενσωματώνονται στον χωρικό σχεδιασμό. Ο αστικός ιστός δηλαδή λειτουργεί ως πεδίο όπου αποτυπώνονται οι μορφές κοινωνικής ιεράρχησης και αποκλεισμού. Η προσέγγιση αυτή αμφισβητεί την αντίληψη της πόλης ως ουδέτερου χώρου ανάπτυξης και προόδου, αναδεικνύοντας ότι οι αστικές δομές συχνά λειτουργούν ως μηχανισμοί συγκέντρωσης πλούτου και πόρων. Σύμφωνα με τον πολεοδόμο David Harvey (2012), οι σύγχρονες πόλεις συχνά ενισχύουν τις κοινωνικές ανισότητες⁵, καθώς η ανάπτυξη δεν κατανέμεται ισόρροπα.

Η κινηματογραφική απεικόνιση καθιστά αυτές τις συνθήκες πιο ορατές, παρουσιάζοντας χωρικές οργανώσεις όπου η πρόσβαση στα μέσα επιβίωσης διαφοροποιείται

⁵ Οι αστικές κοινωνικές ανισότητες δεν αφορούν αποκλειστικά τις οικονομικές διαφορές μεταξύ των κατοίκων μιας πόλης, αλλά εκφράζονται και μέσα από τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται, παράγεται και βιώνεται ο αστικός χώρος. Αφορούν τις άνισες δυνατότητες πρόσβασης σε βασικά αστικά αγαθά και υπηρεσίες, όπως η κατοικία, οι μεταφορές, η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, οι δημόσιοι χώροι, το αστικό πράσινο και οι περιβαλλοντικοί πόροι (Lefebvre, 1991· Harvey, 2012). Ο χώρος της πόλης δεν λειτουργεί ως ουδέτερο πεδίο, αλλά αντανακλά και αναπαράγει κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις, καθώς οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες δεν έχουν ίσες δυνατότητες να επηρεάσουν τον σχεδιασμό, τη χρήση και την αξιοποίηση του αστικού περιβάλλοντος. Σε πολεοδομικό επίπεδο, οι κοινωνικές ανισότητες εκδηλώνονται μέσω της χωρικής διαφοροποίησης μεταξύ περιοχών που διαθέτουν υψηλή ποιότητα υποδομών και περιβαλλοντικών πλεονεκτημάτων και περιοχών που αντιμετωπίζουν ελλείψεις σε δημόσιες υπηρεσίες, ελεύθερους χώρους και προστασία από περιβαλλοντικούς κινδύνους.

έντονα και επιτρέπει στον θεατή να αναγνωρίσει με μεγαλύτερη σαφήνεια τις κοινωνικές αντιθέσεις που ενυπάρχουν στο αστικό τοπίο.

Οι επισημάνσεις του D. Harvey σχετικά με την άνιση χωρική ανάπτυξη και τη σύνδεση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης με τις κοινωνικές ανισότητες μπορούν να αναγνωριστούν και στην ελληνική πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, η μεταπολεμική αστική ανάπτυξη στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκε από έντονη συγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων στα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, μέσω διαδικασιών άναρχης χωρικής και αστικής επέκτασης, αυθαίρετης δόμησης και περιορισμένου μακροπρόθεσμου πολεοδομικού σχεδιασμού (Leontidou, 1990 · Mantouvalou & Balla, 2004). Η μορφή αυτή ανάπτυξης δημιούργησε έναν άνισο αστικό ιστό, όπου η πρόσβαση σε δημόσιους χώρους, πράσινες υποδομές και περιβαλλοντικά αγαθά διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των περιοχών (Mantouvalou & Patrikios 2008).

Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Αθήνας, η πυκνή δόμηση, η περιορισμένη παρουσία αστικού πρασίνου και η υψηλή συγκέντρωση τεχνητών επιφανειών έχουν ενισχύσει φαινόμενα όπως η αστική θερμική νησίδα και η αυξημένη ευπάθεια σε περιόδους ακραίας ζέστης (Santamouris, 2013). Οι περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις δεν κατανέμονται ομοιόμορφα στον αστικό χώρο, αλλά συνδέονται με κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες, καθώς οι πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες συχνά κατοικούν σε περιοχές με χαμηλότερη ποιότητα δημόσιου χώρου και περιορισμένη πρόσβαση σε περιβαλλοντικούς πόρους (Resnik, 2022). Με αυτή την έννοια, η ελληνική αστική εμπειρία επιβεβαιώνει την άποψη ότι ο χώρος δεν αποτελεί ουδέτερο υπόβαθρο, αλλά προϊόν κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών σχέσεων, όπως υποστηρίζει ο Lefebvre (1991).

Παράλληλα, οι πρόσφατες επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης στην Ελλάδα ανέδειξαν τη σύνδεση μεταξύ περιβαλλοντικών κινδύνων και κυρίως χωρικών επιλογών. Οι εκτεταμένες πυρκαγιές στην Αττική, την Εύβοια και τον Έβρο, καθώς και οι καταστροφικές πλημμύρες στη Θεσσαλία το 2023, αποκάλυψαν τις αδυναμίες των υφιστάμενων μοντέλων διαχείρισης του χώρου, ιδιαίτερα σε σχέση με τις χρήσεις γης, την προστασία των οικοσυστημάτων και την ανθεκτικότητα των υποδομών (European Environment Agency, 2020· Bank of Greece, 2021). Τα φαινόμενα αυτά δείχνουν ότι οι περιβαλλοντικές καταστροφές δεν αποτελούν αποκλειστικά φυσικά συμβάντα, αλλά αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ κλιματικών μεταβολών, κοινωνικών ανισοτήτων και συγκεκριμένων αναπτυξιακών επιλογών (Harvey, 2012, DeMond & Chtouris, 2026). Επομένως, η ελληνική

πραγματικότητα λειτουργεί ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο τα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά μοντέλα μπορούν να ενσωματώνουν τόσο τις κοινωνικές αντιθέσεις όσο και τις περιβαλλοντικές κρίσεις, καθιστώντας τον αστικό χώρο πεδίο παραγωγής αλλά και αμφισβήτησης των σχέσεων εξουσίας.

2.2. Το αστικό μοντέλο ως αρνητικό παράδειγμα βιώσιμης πόλης

Το αστικό μοντέλο μπορεί να λειτουργήσει όχι μόνο ως πρότυπο χωρικής οργάνωσης, αλλά και ως πεδίο κριτικής, μέσα από το οποίο αναδεικνύονται οι αποτυχίες της σύγχρονης αστικοποίησης ως προς τη βιωσιμότητα. Σε πολλές περιπτώσεις, τόσο στον θεωρητικό λόγο όσο και σε αναπαραστάσεις του αστικού χώρου, διαμορφώνεται συχνά η εικόνα μιας πόλης αποσυνδεδεμένης από τα φυσικά της συστήματα, όπου η απουσία στοιχείων όπως το νερό, η βλάστηση και τα οικοσυστήματα υποδηλώνει την κατάρρευση της σχέσης μεταξύ πόλης και περιβάλλοντος (IPCC, 2022). Η συνθήκη αυτή δεν αφορά μόνο φαντασιακές απεικονίσεις, αλλά συνδέεται και με πραγματικές τάσεις των σύγχρονων πόλεων, όπου η εντατική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και η επέκταση του δομημένου χώρου οδηγούν σε περιβαλλοντική υποβάθμιση και απώλεια οικολογικής ισορροπίας. Η αποκοπή από τα φυσικά συστήματα αντανακλά ένα κυρίαρχο αναπτυξιακό παράδειγμα, στο οποίο η φύση αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο εκμετάλλευσης και όχι ως αναπόσπαστο στοιχείο του αστικού χώρου (Αγραφιώτης, 2026). Ως αποτέλεσμα, η απουσία φυσικών στοιχείων δεν αποτελεί απλώς μορφολογικό χαρακτηριστικό, αλλά ένδειξη βαθύτερων δομικών αδυναμιών στον σχεδιασμό και τη διαχείριση της πόλης.

Σύμφωνα με το United Nations Environment Programme (2023)⁶, η βιώσιμη πόλη στηρίζεται σε τρεις βασικούς άξονες: την ορθολογική διαχείριση των πόρων, τη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από μη ανανεώσιμες πηγές και τη διασφάλιση κοινωνικής δικαιοσύνης στην πρόσβαση σε βασικά αγαθά. Η απουσία αυτών των παραμέτρων οδηγεί σε αστικά συστήματα όπου η επιβίωση εξαρτάται από τον έλεγχο των πόρων. Αυτό

⁵ Πρόκειται για την αναθεωρημένη έκδοση της ετήσιας έκθεσης *Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures Hit New Highs, Yet World Fails to Cut Emissions (Again)*, η οποία εκδόθηκε από το United Nations Environment Programme (UNEP) και είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report> (ημερομηνία πρόσβασης: 14/07/2026). Η έκθεση αποτελεί την 14η έκδοση της σειράς *Emissions Gap Reports* και επικαιροποιεί τα διεθνή δεδομένα σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τις πολιτικές βιώσιμης ανάπτυξης.

επιβεβαιώνει τη θέση της Sultana (2020), σύμφωνα με την οποία, η πρόσβαση στο νερό και στους φυσικούς πόρους αποτελεί όχι μόνο περιβαλλοντικό, αλλά και βαθιά πολιτικό ζήτημα. Πέραν από το περιβαλλοντικό και υλικό επίπεδο, η βιωσιμότητα συνδέεται και με τη συνολική λειτουργία των αστικών συστημάτων. Μια βιώσιμη πόλη δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς κοινωνική διάσταση. Η εξάρτηση των σύγχρονων πόλεων από εκτεταμένα ενεργειακά και υλικά δίκτυα τις καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτες σε περιβαλλοντικές κρίσεις (Burger et al., 2018), γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για πιο ανθεκτικά και αυτάρκη μοντέλα.

Η εικόνα μιας περιβαλλοντικά υποβαθμισμένης πόλης λειτουργεί ως χαρακτηριστικό αρνητικό παράδειγμα. Αναδεικνύει τις συνέπειες ενός μοντέλου ανάπτυξης που, ήδη από τη βιομηχανική επανάσταση, βασίστηκε στην εντατική κατανάλωση πόρων και ενέργειας (Ashton, 2007). Μέσα από αυτή τη συνθήκη καθίστανται σαφείς οι βασικές προϋποθέσεις της βιωσιμότητας, όπως η δίκαιη κατανομή των πόρων, η ενσωμάτωση βασικών φυσικών λειτουργιών στον αστικό σχεδιασμό, όπως η διαχείριση του νερού και η παρουσία της βλάστησης, καθώς και η κατανόηση της πόλης ως οικο-κοινωνικού συστήματος, με στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και τη σύνδεσή της με το φυσικό περιβάλλον (Mostafavi & Doherty, 2010).

2.3. Κριτική στον σύγχρονο αστικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό

Η σύγχρονη αστικοποίηση χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη πίεση στους φυσικούς πόρους και στα οικοσυστήματα, γεγονός που θέτει υπό αμφισβήτηση τα κυρίαρχα μοντέλα αστικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού. Η οργάνωση των πόλεων βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εντατική κατανάλωση ενέργειας και υλικών, καθώς και στην εκτεταμένη εκμετάλλευση φυσικών συστημάτων, οδηγώντας συχνά σε υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας του περιβάλλοντος. Η συνθήκη αυτή αναδεικνύει ένα βασικό δομικό πρόβλημα που είναι η δυσαναλογία μεταξύ των ρυθμών κατανάλωσης και των δυνατοτήτων ανανέωσης των φυσικών πόρων (IPCC, 2022).

Η σχέση μεταξύ αστικού χώρου και περιβάλλοντος στις σύγχρονες πρακτικές αστικού και χωρικού σχεδιασμού εμφανίζεται συχνά αποδυναμωμένη. Ιδιαίτερα στα κυρίαρχα αναπτυξιακά μοντέλα που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο αστικό σχεδιασμό, η φύση αντιμετωπίζεται είτε ως διακοσμητικό στοιχείο στον αστικό ιστό είτε ως πόρος προς αξιοποίηση, χωρίς να ενσωματώνονται ουσιαστικά οι οικολογικές λειτουργίες στον σχεδιασμό και τη λειτουργία της πόλης. Η έλλειψη ολοκληρωμένης προσέγγισης, τόσο σε

επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού όσο και σε επίπεδο περιβαλλοντικής διαχείρισης, οδηγεί σε μορφές αστικής ανάπτυξης που βασίζονται στην εντατική κατανάλωση πόρων και στην αποσπασματική αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος. Έτσι εντείνονται φαινόμενα περιβαλλοντικής υποβάθμισης, όπως η απώλεια βιοποικιλότητας, η επιδείνωση του μικροκλίματος και η αυξημένη ενεργειακή ζήτηση (IPCC, 2022).

Παράλληλα, η ενέργεια αναδεικνύεται σε βασικό παράγοντα συγκρότησης και λειτουργίας του αστικού χώρου. Οι σύγχρονες πόλεις στηρίζονται σε μεγάλης κλίμακας ενεργειακά συστήματα για τη λειτουργία τους, γεγονός που τις καθιστά ευάλωτες σε περιβαλλοντικές και τεχνικές διαταραχές (Burger et al., 2018). Η εξάρτηση αυτή δεν είναι μόνο τεχνικό ζήτημα, αλλά συνδέεται με ευρύτερες χωρικές και πολιτικές επιλογές, οι οποίες καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι ενεργειακοί πόροι παράγονται, διανέμονται και καταναλώνονται.

Επιπλέον, οι ανισότητες που συνδέονται με τον τρόπο οργάνωσης του αστικού χώρου και της διαχείρισης των πόρων καθίστανται εμφανείς μέσα από τη διαφοροποιημένη πρόσβαση σε μέσα κάλυψης βασικών αναγκών. Η άνιση κατανομή πόρων όπως το νερό και η ενέργεια οδηγεί σε διαφοροποιήσεις ως προς τις συνθήκες διαβίωσης, ενώ οι συνθήκες πρόσβασης και χρήσης των υποδομών διαφοροποιούνται μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Παράλληλα, η πρόσβαση σε στοιχεία του αστικού περιβάλλοντος, όπως οι υποδομές και οι χώροι πρασίνου, δεν είναι ισότιμη, αλλά διαφοροποιείται ανάλογα με κοινωνικούς, οικονομικούς και χωρικούς παράγοντες. Οι ανισότητες αυτές δεν αποτελούν τυχαίο αποτέλεσμα, αλλά συνδέονται με τον τρόπο σχεδιασμού και διακυβέρνησης του αστικού χώρου, αντανακλώντας σχέσεις ισχύος που ενσωματώνονται στις χωρικές δομές. Η συνθήκη αυτή συνδέεται με ευρύτερες μορφές περιβαλλοντικής αδικίας, όπου οι πιο ευάλωτοι πληθυσμοί πλήττονται δυσανάλογα (UNEP, 2023). Καθίσταται, έτσι, σαφές ότι ο αστικός χώρος δεν είναι ουδέτερος, αλλά διαμορφώνεται μέσα από κοινωνικές και πολιτικές επιλογές που επηρεάζουν άμεσα την κατανομή των πόρων και τη συγκρότηση των σχέσεων εξουσίας (Harvey, 2012).

Η έννοια της βιωσιμότητας στον αστικό σχεδιασμό συχνά προσεγγίζεται μέσα από επιμέρους παρεμβάσεις, οι οποίες επικεντρώνονται κυρίως σε τεχνικές λύσεις ή σε βελτιώσεις συγκεκριμένων συστημάτων της πόλης. Ωστόσο, τέτοιες προσεγγίσεις δεν συνοδεύονται πάντα από ουσιαστική αναθεώρηση του τρόπου οργάνωσης του αστικού χώρου. Η έμφαση σε «πράσινες» τεχνολογίες ή σχεδιαστικές πρακτικές αποδεικνύεται

περιορισμένη, όταν δεν λαμβάνονται υπόψη ζητήματα που σχετίζονται με την κατανάλωση, την κατανομή των πόρων και τις σχέσεις εξουσίας που διαμορφώνονται στον αστικό χώρο (Harvey, 2012).

Η αρχιτεκτονική και ο αστικός σχεδιασμός, επομένως, δεν μπορούν να θεωρηθούν ουδέτερα εργαλεία. Αντίθετα, συγκροτούν πεδία μέσα από τα οποία εκφράζονται συγκεκριμένες αντιλήψεις για τη σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος, καθώς και για τη λειτουργία της κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό, μια κριτική προσέγγιση δεν περιορίζεται στη μορφή του χώρου, αλλά επεκτείνεται και στις διαδικασίες που τον παράγουν, αναδεικνύοντας τη σημασία της ενσωμάτωσης οικολογικών παραμέτρων, κοινωνικής δικαιοσύνης και χωρικής ισορροπίας.

Η βιωσιμότητα δεν μπορεί να περιοριστεί σε έναν τεχνικό στόχο, αλλά αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία που προϋποθέτει τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου της πόλης ως οικο-κοινωνικού συστήματος. Η κατεύθυνση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη για ολοκληρωμένες προσεγγίσεις, οι οποίες να συνδέουν τον σχεδιασμό με τη διαχείριση των πόρων, την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική προστασία, επαναφέροντας τη σχέση πόλης και φύσης ως κεντρικό ζήτημα της αρχιτεκτονικής σκέψης.

Η βιωσιμότητα δεν περιορίζεται σε επιμέρους τεχνικές παρεμβάσεις, αλλά συνδέεται με μια ευρύτερη διαδικασία κατανόησης της πόλης ως ένα σύνολο σχέσεων μεταξύ περιβάλλοντος, κοινωνίας και πόρων. Με αυτή την λογική, οι ολοκληρωμένες προσεγγίσεις θα έπρεπε να συνδέουν τον σχεδιασμό με τη διαχείριση των πόρων, την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική προστασία, επαναφέροντας τη σχέση πόλης και φύσης στον σχεδιασμό του αστικού χώρου.

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογική προσέγγιση και ερμηνευτική ανάλυση της ταινίας *Mad Max: Fury Road*

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας και εφαρμόζει την ερμηνευτική ανάλυση της ταινίας *Mad Max: Fury Road* ως μελέτης περίπτωσης. Αρχικά διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα και περιγράφεται η μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετείται. Στη συνέχεια αναλύεται η ταινία μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, με στόχο να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις του χώρου, της οικολογικής κρίσης και των κοινωνικών σχέσεων συγκροτούν μια κριτική προσέγγιση της σύγχρονης περιβαλλοντικής πραγματικότητας.

3.1 Ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογική προσέγγιση

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται σε ποιοτική ερμηνευτική προσέγγιση (qualitative interpretive analysis) (Denzin, & Lincoln, 2018), με αντικείμενο τη διερεύνηση της ταινίας *Mad Max: Fury Road* ως μελέτης περίπτωσης (case study). Η ταινία προσεγγίζεται όχι μόνο ως καλλιτεχνικό έργο, αλλά και ως πολιτισμικό κείμενο⁷ που παράγει νοήματα σχετικά με την αρχιτεκτονική, τον χώρο, την οικολογική κρίση και τις σύγχρονες κοινωνικές σχέσεις.

Στόχος της ανάλυσης είναι να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος συγκροτούν ένα οικολογικό και αρχιτεκτονικό φαντασιακό, το οποίο λειτουργεί ως μέσο κριτικής απέναντι στα κυρίαρχα πρότυπα ανάπτυξης και διαχείρισης των φυσικών πόρων. Για τους λόγους αυτούς, η μελέτη οργανώθηκε γύρω από τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Με ποιους τρόπους η ταινία αναπαριστά την πόλη και το περιβάλλον ως πεδία οικολογικής και κοινωνικής κρίσης;
- Πώς το κινηματογραφικό φαντασιακό συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας κριτικής κατανόησης των σύγχρονων αστικών και περιβαλλοντικών μοντέλων;

⁷ Ως καλλιτεχνικό έργο, η κινηματογραφική ταινία εξετάζεται ως αυτόνομη αισθητική δημιουργία με ιδιαίτερη μορφή, ύφος και αφηγηματική συγκρότηση. Ως πολιτισμικό κείμενο, αντιμετωπίζεται ως φορέας κοινωνικών, ιδεολογικών και πολιτισμικών νοημάτων που αντανάκλα και ταυτόχρονα διαμορφώνει αντιλήψεις για την πραγματικότητα. Η προσέγγιση αυτή είναι ευρέως διαδεδομένη στις πολιτισμικές σπουδές και στη θεωρία του κινηματογράφου (Hall, 1997· Storey, 2018· Monaco, 2009).

- Σε ποιον βαθμό οι δυστοπικές αναπαραστάσεις της ταινίας λειτουργούν ως εργαλείο προβληματισμού και κριτικής απέναντι στις κυρίαρχες αντιλήψεις για την ανάπτυξη, την κατανάλωση και τη διαχείριση των φυσικών πόρων;

Η ανάλυση εστιάζει στη διερεύνηση των χωρικών, αισθητικών και αφηγηματικών στοιχείων της ταινίας, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με θεωρητικές έννοιες που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, όπως το αρχιτεκτονικό φαντασιακό, η κοινωνική παραγωγή του χώρου, η περιβαλλοντική κριτική και η βιωσιμότητα.

Ειδικότερα, εξετάζονται οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις της πόλης, του τοπίου, των φυσικών πόρων, των σχέσεων εξουσίας και των κοινωνικών ανισοτήτων, προκειμένου να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο η ταινία μετατρέπει μια δυστοπική αφήγηση σε μέσο ερμηνείας και κριτικής των σύγχρονων οικολογικών και κοινωνικών πραγματικοτήτων.

3.2. Η ταινία *Mad Max: Fury Road* (2015)

Η επιλογή της ταινίας *Mad Max: Fury Road* έγινε με γνώμονα το πώς η κινηματογραφική απεικόνιση ενός δυστοπικού⁸ περιβάλλοντος μπορεί να λειτουργήσει ως κριτική για ανάδειξη

⁸ Σύμφωνα με τον ορισμό της δυστοπίας στο Oxford English Dictionary, ο όρος αναφέρεται σε μια υποθετική κοινωνία ή κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αρνητικά και ανεπιθύμητα χαρακτηριστικά, συχνά ως αντιστροφή της ουτοπίας. Στον τομέα του περιβάλλοντος, η δυστοπία αποκτά ιδιαίτερο νόημα, καθώς περιγράφει κόσμους όπου η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, η εξάντληση των φυσικών πόρων και η αποτυχία των κοινωνικών δομών να διασφαλίσουν βιώσιμες συνθήκες διαβίωσης οδηγούν σε συνθήκες κρίσης και επιβίωσης. Η περιβαλλοντική δυστοπία δεν αφορά μόνο την οικολογική καταστροφή καθαυτή, αλλά και τις κοινωνικές, πολιτικές και χωρικές συνέπειες που αυτή επιφέρει στη ζωή των ανθρώπινων κοινοτήτων (Oxford English Dictionary, 1989). Σύμφωνα με τον Marco Malvestio, η οικολογική δυστοπία δεν ορίζεται απλώς από την απεικόνιση περιβαλλοντικής καταστροφής, αλλά από τη μετατόπιση της κρίσης στο επίπεδο των κοινωνικών και πολιτισμικών δομών. Στις οικολογικές δυστοπίες, η περιβαλλοντική υποβάθμιση παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα ανθρώπινων πρακτικών που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, την τεχνολογική ύβρη και την αδυναμία προσαρμογής σε πλανητικά όρια. Η καταστροφή δεν λειτουργεί μόνο ως καταληκτικό γεγονός, αλλά ως διαρκής συνθήκη που αποδιοργανώνει τον χώρο, τις κοινωνικές σχέσεις και την έννοια της προόδου, αναδεικνύοντας τα όρια των καταστροφικών αφηγήσεων να αποδώσουν την πολυπλοκότητα του Ανθρωπόκαινου (Malvestio, 2022).

των σημερινών οικολογικών κρίσεων. Σε σκηνοθεσία του George Miller, το έργο παρουσιάζει ένα περιβάλλον μετα-αποκαλυπτικό⁹, όπου η έλλειψη πόρων και η περιβαλλοντική καταστροφή έχουν πια μετατρέψει τον κόσμο σε μια αφιλόξενη, άνυδρη έκταση. Βασικοί πόροι, όπως το νερό και τα καύσιμα, είναι εξαιρετικά περιορισμένοι και πολύτιμοι και βρίσκονται υπό τον απόλυτο έλεγχο κυρίαρχων εξουσιαστικών δομών, αποκτώντας καθοριστικό ρόλο στην επιβίωση και στη διαμόρφωση της κοινωνικής ιεραρχίας.

Η πλοκή της ταινίας κινείται στον άξονα της περιπέτειας και της επιστημονικής φαντασίας, σε έναν κόσμο σε κατάσταση γενικευμένης κατάρρευσης, όπου οι φυσικοί πόροι έχουν σχεδόν εξαφανιστεί και η επιβίωση αποτελεί διαρκή αγώνα. Στο επίκεντρο βρίσκεται η Citadel, ένα οχυρωμένο κέντρο εξουσίας όπου ο πρωταγωνιστής - πολέμαρχος Immortan Joe ελέγχει το νερό και το διανέμει ως μέσο επιβολής πάνω στον πληθυσμό, δημιουργώντας έντονες κοινωνικές ανισότητες ανάμεσα σε μια προνομιούχα ελίτ και έναν εξαθλιωμένο πληθυσμό. Σε αυτό το περιβάλλον, ο Max, ένας μοναχικός περιπλανώμενος επιζών, συλλαμβάνεται και μετατρέπεται σε «πηγή αίματος» για έναν τραυματισμένο πολεμιστή, αναδεικνύοντας τις ακραίες συνθήκες επιβίωσης που διαμορφώνονται στον κόσμο της ταινίας. Παράλληλα, η Furiosa, μία από τις πιο έμπιστες αξιωματούχους του Joe, επαναστατεί και επιχειρεί να διαφύγει παίρνοντας μαζί της πέντε γυναίκες που κρατούνται ως ιδιοκτησία του. Η απόδραση αυτή πυροδοτεί μια εκτεταμένη καταδίωξη μέσα από έρημα τοπία και επικίνδυνες περιοχές, όπου η βία και η σύγκρουση προκύπτουν άμεσα από τον αγώνα για τον έλεγχο των ελάχιστων διαθέσιμων πόρων. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής, οι χαρακτήρες αναζητούν έναν θρυλικό «Πράσινο Τόπο», μια περιοχή με νερό και βλάστηση, που αντιπροσωπεύει την ελπίδα για έναν βιώσιμο κόσμο. Ωστόσο, η ανακάλυψη ότι έχει

⁹ Ο όρος «μετα-αποκαλυπτικό» αναφέρεται σε αφηγήσεις που εκτυλίσσονται μετά από ένα καταστροφικό γεγονός μεγάλης κλίμακας, το οποίο έχει διαρρήξει ριζικά τις κοινωνικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές δομές. Σε αντίθεση με τις αποκαλυπτικές αφηγήσεις που επικεντρώνονται στο ίδιο το γεγονός της καταστροφής, οι μετα-αποκαλυπτικές αναπαραστάσεις εξετάζουν τις συνθήκες ζωής που ακολουθούν, δίνοντας έμφαση στην επιβίωση, την ανασυγκρότηση ή την αναπαραγωγή σχέσεων εξουσίας μέσα σε ένα αποσταθεροποιημένο τοπίο. Στον κινηματογράφο, το μετα-αποκαλυπτικό περιβάλλον λειτουργεί συχνά ως πεδίο κριτικής σύγχρονων κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, προβάλλοντάς τα σε ακραία αλλά αναγνωρίσιμη μορφή (Booker, 2026).

πλέον καταστραφεί εντείνει την αίσθηση της οικολογικής απώλειας. Τελικά, η σύγκρουση κορυφώνεται με την επιστροφή και την ανατροπή του καθεστώτος της Citadel, γεγονός που σηματοδοτεί μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της κοινωνικής δομής και πιο δίκαιης κατανομής των πόρων, θέτοντας στο επίκεντρο την ανάγκη επιβίωσης, τη δίκαιη πρόσβαση στο νερό και τη δυνατότητα οικολογικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης.

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε έναντι άλλων κινηματογραφικών έργων με αντίστοιχη δυστοπική ή οικολογική θεματική, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων που την καθιστούν ιδιαίτερα κατάλληλη για την παρούσα ανάλυση:

- Άμεση και κεντρική αναπαράσταση της περιβαλλοντικής κατάρρευσης, όπου η ερημοποίηση και η έλλειψη νερού αποτελούν τον βασικό πυρήνα της αφήγησης και όχι απλώς το σκηνικό υπόβαθρο, επηρεάζοντας τον χώρο, την πλοκή και τη συμπεριφορά των χαρακτήρων.
- Καθοριστικός ρόλος των φυσικών πόρων στη συγκρότηση της εξουσίας, με το νερό και τα καύσιμα να λειτουργούν ως βασικά μέσα ελέγχου, αναδεικνύοντας τη στενή σχέση περιβάλλοντος και πολιτικής κυριαρχίας.
- Έντονη χωρική και πολεοδομική διάσταση, καθώς η Citadel οργανώνεται ως ένας κεντρικός μηχανισμός εξουσίας, προσφέροντας πεδίο ανάλυσης της κινηματογραφικής πόλης και της σχέσης χώρου και ιεραρχίας.
- Σαφής ανάδειξη κοινωνικών ανισοτήτων και περιβαλλοντικής αδικίας, όπου η άνιση κατανομή των πόρων οδηγεί στη διαμόρφωση αυστηρών κοινωνικών ιεραρχιών και σχέσεων εξάρτησης.
- Ισχυρή οπτική και αισθητική απόδοση του τοπίου, με την ερημοποίηση και την απουσία ζωής να αποδίδονται με έντονο τρόπο, ενισχύοντας την κατανόηση της περιβαλλοντικής κρίσης μέσα από την εικόνα.
- Συμβολική αναζήτηση βιωσιμότητας, όπου ο «Πράσινος Τόπος»¹⁰ λειτουργεί ως αναφορά στη χαμένη οικολογική ισορροπία και στην επιθυμία για έναν πιο βιώσιμο και δίκαιο κόσμο.

¹⁰ Ο Πράσινος Τόπος (Green Place) στην Mad Max: Fury Road αποτελεί έναν μυθικό τόπο που διατηρείται στη συλλογική μνήμη των Vuvalini, μιας ομάδας ηλικιωμένων γυναικών-πολεμιστριών, επιζωσών μιας παλαιότερης κοινωνίας που κατοικούσε εκεί. Ο τόπος αυτός συνδέεται με την ύπαρξη νερού, βλάστησης και καλλιεργήσιμης γης και λειτουργεί ως αναπαράσταση μιας χαμένης

Παράλληλα, η επιλογή του *Mad Max: Fury Road* προκύπτει και μέσα από τη διαφοροποίηση της σε σχέση με άλλες ταινίες (βλ. παρακάτω) παρόμοιας θεματολογίας. Ειδικότερα:

- Στην ταινία *Blade Runner* (1982), η περιβαλλοντική κρίση συνυπάρχει με ζητήματα τεχνολογίας και τεχνητής ζωής, χωρίς να αποτελεί τον κεντρικό άξονα της αφήγησης.
- Στην ταινία *The Road* (2009), και εδώ η μετα-αποκαλυπτική συνθήκη προσεγγίζεται με έμφαση στην ατομική και υπαρξιακή εμπειρία της επιβίωσης, χωρίς οργανωμένες δομές εξουσίας γύρω από πόρους.
- Στην ταινία *Snowpiercer* (2013), η οικολογική καταστροφή οδηγεί σε ένα κλειστό, τεχνητό οικοσύστημα (τρένο), όπου η κοινωνική ανισότητα αναλύεται σε απομονωμένο τεχνητό περιβάλλον, σε αντίθεση με τον ανοιχτό, ερημοποιημένο κόσμο του *Mad Max*.
- Στην ταινία *Waterworld* (1995), αν και το νερό αποτελεί κεντρικό στοιχείο, η αφήγηση εστιάζει περισσότερο στην περιπέτεια παρά σε μια συνεκτική πολιτική και οικολογική κριτική.
- Στην ταινία όπως το *Interstellar* (2014), η περιβαλλοντική κρίση λειτουργεί ως αφετηρία για διαστημική εξερεύνηση και όχι ως πεδίο κοινωνικής σύγκρουσης εντός της Γης.
- Στην ταινία *WALL-E* (2008), η οικολογική κατάρρευση παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα υπερκατανάλωσης και συσσώρευσης απορριμμάτων, με έμφαση κυρίως στις ανθρώπινες συνήθειες και τον τρόπο ζωής που οδηγούν στην κρίση, χωρίς άμεση διερεύνηση σχέσεων εξουσίας γύρω από φυσικούς πόρους, ενώ το αφήγημα αναπτύσσεται σε διαφορετικό αισθητικό και αφηγηματικό πλαίσιο (animation), λιγότερο προσανατολισμένο σε ένα ρεαλιστικό κοινωνικο-πολιτικό μοντέλο
- Στην ταινία *Children of Men* (2006) παρουσιάζεται η κοινωνική αποσταθεροποίηση και η πολιτική κρίση, με την οικολογική διάσταση να παραμένει υπαινικτική και όχι κεντρική.

οικολογικής ισορροπίας και μιας εναλλακτικής, βιώσιμης σχέσης ανθρώπου και φύσης, ενσαρκώνοντας την ελπίδα επιστροφής σε ένα περιβάλλον αρμονικής συνύπαρξης. Ωστόσο, στο αφηγηματικό παρόν της ταινίας αποκαλύπτεται ότι και αυτός ο χώρος έχει πλέον ερημοποιηθεί, γεγονός που υπογραμμίζει τη ριζική κλίμακα της περιβαλλοντικής κατάρρευσης και την απώλεια κάθε «φυσικής» εναλλακτικής στον μετα-αποκαλυπτικό κόσμο που απεικονίζεται.

Συνεπώς, το *Mad Max: Fury Road* προσφέρει ένα ιδιαίτερα ολοκληρωμένο και πολυεπίπεδο παράδειγμα, όπου η περιβαλλοντική καταστροφή, η διαχείριση των πόρων και οι κοινωνικές ανισότητες συνδέονται με άμεσο και εμφανή τρόπο, καθιστώντας το ιδανικό αντικείμενο μελέτης για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ κινηματογράφου και οικολογικής κρίσης. Η ιδιαιτερότητά του έγκειται στο ότι δεν προσεγγίζει την οικολογική κρίση ως αφηρημένο υπόβαθρο ή μελλοντική απειλή, αλλά ως ήδη διαμορφωμένη συνθήκη που καθορίζει πλήρως τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, του χώρου και της εξουσίας. Για τον λόγο αυτό, αποτελεί ένα εύστοχο και αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για τη κατανόηση της σύνδεσης ανάμεσα στην κινηματογραφική αναπαράσταση και την σύγχρονη οικολογική πραγματικότητα.

3.2.1. Ο οικολογικός και κοινωνικός χαρακτήρας της ταινίας

Η απεικόνιση των κατεστραμμένων τοπίων, της επιβαρυμένης ατμόσφαιρας και των περιορισμένων υδάτινων πόρων στην ταινία *Mad Max: Fury Road* αναδεικνύει τις ολέθριες συνέπειες μιας μακροχρόνιας περιβαλλοντικής υποβάθμισης, η οποία μπορεί να συνδεθεί ερμηνευτικά με την αλόγιστη εκμετάλλευση της φύσης. Στον μετα-αποκαλυπτικό αυτό κόσμο, τα φυσικά αποθέματα -όπως το νερό, η τροφή και τα καύσιμα- συγκεντρώνονται στα χέρια αυταρχικών ηγετών, οι οποίοι διατηρούν την εξουσία τους μέσω της καταπίεσης και της εκμετάλλευσης του γενικού πληθυσμού, καθώς μέσω της ανισόμετρης κατανομής των πόρων.

Η έντονη έλλειψή τους και η πλήρης απουσία φυσικών στοιχείων, όπως η βλάστηση, παραπέμπουν σε ένα περιβάλλον όπου η κατανάλωση έχει υπερβεί τη δυνατότητα ανανέωσης των φυσικών συστημάτων. Η απεικόνιση ενός κόσμου εξάρτησης από εξαντλημένους πόρους λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τη σύγχρονη περιβαλλοντική συζήτηση και ανησυχίες που εγείρονται, καθώς αποτυπώνει συνθήκες υπερκατανάλωσης ενέργειας και υποβάθμισης των φυσικών συστημάτων (IPCC, 2022).

Σύμφωνα με το άρθρο των Muzaffar, et. al (2025), με τίτλο *Mad Max: A Post-Apocalyptic Critique on the Rhetoric of Ecology*, η ταινία εντάσσεται σε έναν ευρύτερο οικο-κριτικό προβληματισμό, καθώς λειτουργεί ως προειδοποιητική αφήγηση για τις συνέπειες της ανεξέλεγκτης εκμετάλλευσης της φύσης, αλλά και ως σχόλιο πάνω στις σύγχρονες περιβαλλοντικές προκλήσεις. Παράλληλα, τονίζεται ότι η ανθρώπινη ύπαρξη παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένη με το φυσικό περιβάλλον, καθώς η επιβίωση σε ένα

περιβάλλον οικολογικής κατάρρευσης προϋποθέτει την επανεξέταση της περιβαλλοντικής ευθύνης και των αρχών της κοινωνικής δικαιοσύνης

Σε αντίθεση με πολλές δυστοπικές ταινίες (π.χ. *Blade Runner*, *The Hunger Games*) που επικεντρώνονται κυρίως σε τεχνολογικές ή πολιτικές εξελίξεις, το *Mad Max: Fury Road* διαμορφώνει το αφηγηματικό του σύμπαν γύρω από την οικολογική κρίση, θέτοντας στο επίκεντρο τη σπανιότητα των φυσικών πόρων, την ερημοποίηση και την ενεργειακή εξάρτηση. Η ταινία συνδέει την περιβαλλοντική κατάρρευση με την κοινωνική αποσύνθεση και τη βία, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει μορφές αντίστασης και συλλογικότητας μέσα από τους χαρακτήρες. Η απομόνωση του Max, η εξεγερτική δράση της Furiosa και η επιμονή των επιζώντων να συνεργαστούν, αποτυπώνουν την ανάγκη για συλλογικότητα και ελπίδα ακόμη και σε ακραίες συνθήκες (Muzaffar et al., 2025).

Συνολικά, λειτουργεί ως προειδοποιητική οικολογική αφήγηση που αναδεικνύει τόσο την ευθραυστότητα του ανθρώπινου πολιτισμού όσο και τη δυνατότητα ανασυγκρότησης.

3.2.2. Η κινηματογραφική αναπαράσταση του χώρου στην ταινία

Η κινηματογραφική «πόλη» της συγκεκριμένης ταινίας δεν αντιστοιχεί σε μια σύγχρονη μητρόπολη, αλλά σε ένα δίκτυο απομονωμένων και αυτόνομων κέντρων, όπως η *Citadel*, η *Gas Town* και η *Bullet Farm*. Η απουσία ενιαίου συνεκτικού ιστού και καθημερινών αστικών λειτουργιών, υποδηλώνει ότι η έννοια της πόλης έχει μετασχηματιστεί ριζικά και δεν συνδέεται πλέον με την ανάπτυξη και την οργάνωση, αλλά με την επιβίωση και τον έλεγχο των πόρων (Pesses, 2019). Παράλληλα, η εκτεταμένη περιβαλλοντική υποβάθμιση γίνεται εμφανής μέσα από την έλλειψη βλάστησης, τη σπανιότητα του νερού και την καταστροφή εύφορων περιοχών, όπως ο «Πράσινος Τόπος». Δεν παρουσιάζεται ένα βιώσιμο μοντέλο πόλης, αλλά λειτουργεί ως αντίστροφο παράδειγμα, μέσα από το οποίο ο αστικός χώρος απεικονίζεται αποσυνδεδεμένος από τα φυσικά στοιχεία, όπως το νερό και η βλάστηση. Η απουσία αυτών των στοιχείων και η εικόνα ερημοποιημένου τοπίου αποτυπώνουν συνθήκες έντονης περιβαλλοντικής υποβάθμισης, όπου η ανθρώπινη δραστηριότητα δεν συνυπάρχει με τη φύση αλλά την έχει εξαντλήσει.

Κεντρικό στοιχείο αυτής της χωρικής οργάνωσης αποτελεί η *Citadel*, ένα επιβλητικό, κάθετο οχυρό χτισμένο πάνω σε βραχώδη σχηματισμό, που λειτουργεί ως σημείο συγκέντρωσης εξουσίας και πόρων. Η μορφή της παραπέμπει σε μια ιδιότυπη οργάνωση του χώρου, όπου η πρόσβαση στο νερό (τον πιο κρίσιμο πόρο) ελέγχεται αυστηρά από μια

κυρίαρχη ομάδα. Η ιεραρχική δομή της Citadel δεν είναι τυχαία καθώς στην κορυφή βρίσκονται οι ισχυροί, με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και σχετική προστασία, ενώ στη βάση συγκεντρώνεται ο πληθυσμός που εξαρτάται πλήρως από τη διανομή πόρων. Δεν αναπαρίσταται πλήρης κατάρρευση της κοινωνικής δομής, αλλά η εγκαθίδρυση ενός αυταρχικού συστήματος εξουσίας, όπου η πρόσβαση στους πόρους καθορίζει την ιεραρχία και τις σχέσεις εξάρτησης. Οι κάτοικοι αυτοί ζουν σε συνθήκες έντονης στέρησης, περιμένοντας παθητικά τη ροή του νερού, το οποίο παρέχεται σποραδικά και με αναποτελεσματικό τρόπο, περισσότερο ως επίδειξη ισχύος παρά ως ουσιαστική κάλυψη αναγκών. Η καθημερινότητα χαρακτηρίζεται από ανασφάλεια, εξάρτηση και συνεχή αβεβαιότητα. Ειδικότερα, για τον φτωχό πληθυσμό, η πόλη δεν αποτελεί χώρο προστασίας αλλά χώρο επιβίωσης υπό όρους, όπου η πρόσβαση σε βασικά αγαθά δεν είναι δεδομένη αλλά ελεγχόμενη. Αντίθετα, οι προνομιούχες ομάδες που βρίσκονται πιο κοντά στην εξουσία απολαμβάνουν μεγαλύτερη ασφάλεια και έλεγχο, χωρίς όμως να αποκόπτονται πλήρως από τη γενικευμένη αίσθηση απειλής που διαπερνά το σύνολο του κόσμου της ταινίας. Ακόμη και για αυτούς, η σταθερότητα παραμένει εύθραυστη και εξαρτάται από τη διατήρηση της κυριαρχίας τους πάνω στους πόρους. Οι κάτοικοι παραμένουν σε αυτό το περιβάλλον κυρίως λόγω της απόλυτης εξάρτησής τους από τον έλεγχο του νερού και των βασικών αγαθών, καθώς και της απουσίας εναλλακτικών χώρων διαβίωσης σε έναν ερημοποιημένο κόσμο. Η Citadel λειτουργεί ως μοναδικό σταθερό σημείο πρόσβασης σε νερό και επιβίωση.

Επίσης, η Citadel δεν λειτουργεί ως αυτόκλητος πόλη, αλλά ως κόμβος ενός ευρύτερου δικτύου εξάρτησης, που περιλαμβάνει άλλες εγκαταστάσεις όπως η *Gas Town* και η *Bullet Farm*. Η ύπαρξη αυτών των αλληλεξαρτώμενων σημείων υπογραμμίζει ότι το σύστημα επιβίωσης βασίζεται σε συνεχή εκμετάλλευση και ανταλλαγή σπάνιων πόρων.

Συνολικά, η πόλη παρουσιάζεται ως ένα μη βιώσιμο σύστημα, όπου η οικολογική κατάρρευση έχει μετατραπεί σε κοινωνική ιεραρχία και η επιβίωση καθορίζεται από την πρόσβαση και τον έλεγχο των φυσικών αγαθών. Παράλληλα, το ερημικό τοπίο της ταινίας λειτουργεί ως μια έντονη οπτική αναφορά στις πιθανές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, αποτυπώνοντας έναν κόσμο όπου η ερημοποίηση έχει επικρατήσει σχεδόν ολοκληρωτικά. Η απουσία βλάστησης, η έλλειψη νερού και η κυριαρχία της σκόνης συνθέτουν ένα περιβάλλον που υποδηλώνει την εκτεταμένη υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων. Τα ερημικά τοπία αποτελούν το κυρίαρχο σκηνικό της αφήγησης, καθώς μεγάλο μέρος της δράσης εξελίσσεται μέσα στην απέραντη έρημο. Ο χώρος αυτός δεν λειτουργεί απλώς ως φόντο,

αλλά ως καθοριστικός παράγοντας της πλοκής, επηρεάζοντας άμεσα τις συνθήκες επιβίωσης, τις μετακινήσεις και τις συγκρούσεις των χαρακτήρων. Η έλλειψη νερού, σκιάς και διαθέσιμων πόρων καθιστά το περιβάλλον ιδιαίτερα εχθρικό, μετατρέποντας κάθε μετακίνηση σε δοκιμασία αντοχής.

Για τους πρωταγωνιστές, η έρημος αποτελεί έναν χώρο διαρκούς απειλής και αβεβαιότητας. Η επιβίωση προϋποθέτει συνεχή κινητικότητα, εγρήγορση και εξάρτηση από περιορισμένους πόρους, γεγονός που εντείνει την αίσθηση αστάθειας και ανασφάλειας. Ταυτόχρονα, η απουσία σταθερού και ασφαλούς τόπου διαμονής δημιουργεί μια συνθήκη μόνιμης εκτόπισης, όπου κανένα σημείο του χώρου δεν προσφέρει πραγματική προστασία. Ακόμη και όταν οι χαρακτήρες κινούνται μέσα σε οχήματα ή συνάπτουν προσωρινές συμμαχίες, η έρημος παραμένει ένα περιβάλλον απρόβλεπτο και δυνητικά απειλητικό. Το τοπίο αυτό ενισχύει το αίσθημα απώλειας και την ανάγκη για επιβίωση, ενώ κάθε πιθανότητα διαφυγής ή εντοπισμού ενός βιώσιμου τόπου αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η αναζήτηση του “Πράσινου Τόπου” αποκτά συμβολικό χαρακτήρα, καθώς εκφράζει την επιθυμία επιστροφής σε ένα περιβάλλον ζωής και όχι απλής επιβίωσης.

Για τον θεατή, η συνεχής παρουσία της ερήμου δημιουργεί αίσθηση ασφυξίας και διαρκούς έντασης. Η απεραντοσύνη του τοπίου, σε συνδυασμό με την απουσία σημείων αναφοράς, ενισχύει τον αποπροσανατολισμό και την αίσθηση επισφάλειας. Παράλληλα, η οπτική δύναμη των εικόνων καθιστά το περιβάλλον όχι μόνο απειλητικό, αλλά και συμβολικό, λειτουργώντας ως υπενθύμιση των πιθανών συνεπειών της περιβαλλοντικής κατάρρευσης σε έναν πραγματικό κόσμο που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο ερημοποίησης και ακραίων κλιματικών φαινομένων. Η παρουσία τέτοιων φαινομένων, όπως οι βίαιες αμμοθύελλες, ενισχύει την εικόνα ενός πλανήτη που έχει αποσταθεροποιηθεί κλιματικά (Booker, 2026).

Τα καιρικά φαινόμενα αυτά δεν παρουσιάζονται απλώς ως σκηνικό δράσης, αλλά ως στοιχεία που επηρεάζουν άμεσα τις συνθήκες επιβίωσης και τις κοινωνικές δομές. Η αβεβαιότητα και η επικινδυνότητα του φυσικού περιβάλλοντος καθιστούν την πρόσβαση στους πόρους ακόμη πιο κρίσιμη, εντείνοντας τις συγκρούσεις και την εξάρτηση από κεντρικές μορφές εξουσίας. Με αυτόν τον τρόπο, η ταινία συνδέει την περιβαλλοντική αποσταθεροποίηση με την κοινωνική και πολιτική αστάθεια, παρουσιάζοντας έναν κόσμο όπου τα ακραία φυσικά φαινόμενα και η ερημοποίηση διαμορφώνουν καθοριστικά την ανθρώπινη ζωή (Booker, 2026).

3.2.3. Οικολογική αφήγηση και πραγματικές περιβαλλοντικές προεκτάσεις

Παρότι η ταινία διαδραματίζεται σε ένα φανταστικό μετα-αποκαλυπτικό περιβάλλον, συνδέεται άμεσα με σύγχρονα και υπαρκτά περιβαλλοντικά προβλήματα. Ένα από τα βασικότερα είναι η κλιματική αλλαγή, η οποία σήμερα προκαλεί αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη, πιο συχνές ξηρασίες και έντονα καιρικά φαινόμενα (IPCC, 2022). Οι συνθήκες αυτές επιβαρύνουν σταδιακά τα οικοσυστήματα και μπορούν να οδηγήσουν σε ερημοποίηση, δηλαδή στη μετατροπή γόνιμων περιοχών σε άνυδρες εκτάσεις. Παράλληλα, τα ακραία καιρικά φαινόμενα συμβάλλουν στην εκδήλωση φυσικών καταστροφών, όπως οι δασικές πυρκαγιές και οι κατολισθήσεις (κατακρημνίσεις εδαφών), οι οποίες καταστρέφουν το φυσικό περιβάλλον και αλλοιώνουν δραστικά το τοπίο. Τα φαινόμενα αυτά αντανακλώνται στο σκηνικό της ταινίας, όπου κυριαρχούν η ξηρασία, η καταστροφή και η έλλειψη φυσικών πόρων.

Ένα ακόμη σημαντικό περιβαλλοντικό ζήτημα είναι η λειψυδρία και η άνιση πρόσβαση στο νερό, κάτι που αντικατοπτρίζεται έντονα στην ταινία, όπου το νερό αποτελεί βασικό αγαθό επιβίωσης και ελέγχεται από συγκεκριμένες ομάδες (IPCC, 2022). Στη σύγχρονη πραγματικότητα, η λειψυδρία δεν οφείλεται μόνο σε φυσικούς παράγοντες, όπως η ξηρασία και η κλιματική αλλαγή, αλλά και σε κοινωνικοοικονομικούς λόγους, όπως η κακή διαχείριση και η άνιση κατανομή των υδάτινων πόρων. Σύμφωνα με διεθνείς μελέτες, δισεκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως δεν έχουν ασφαλή πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό, γεγονός που επηρεάζει άμεσα την υγεία και την ποιότητα ζωής τους (WHO & UNICEF, 2021). Επιπλέον, η άνιση πρόσβαση στο νερό συνδέεται στενά με ευρύτερες κοινωνικές ανισότητες, καθώς οι πιο ευάλωτες ομάδες πλήττονται δυσανάλογα. Το νερό δεν λειτουργεί πάντα ως καθολικό ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά ως πόρος που επηρεάζεται από πολιτικές και οικονομικές δομές εξουσίας (Sultana, 2020). Η ελεύθερη πρόσβαση στο νερό δεν γίνεται μόνο περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά και ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης, κάτι που αποτυπώνεται και στο δυστοπικό περιβάλλον της ταινίας.

Σε συνέχεια των παραπάνω, η ταινία αναδεικνύει και ένα ακόμη κρίσιμο ζήτημα όπως η εξάντληση των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα της ενέργειας και των ορυκτών καυσίμων. Όπως και στην περίπτωση του νερού, οι πόροι αυτοί παρουσιάζονται ως σπάνιοι και ελεγχόμενοι, ενισχύοντας τις ανισότητες και τις σχέσεις εξουσίας. Η εικόνα αυτή αντανακλά τη σύγχρονη πραγματικότητα, όπου η ενεργειακή ζήτηση παραμένει αυξημένη

και οι κοινωνίες συνεχίζουν να στηρίζονται σε ενεργοβόρα πρότυπα κατανάλωσης, τα οποία ασκούν διαρκή πίεση στους φυσικούς και ενεργειακούς πόρους (Brilakis et al., 2022).

Ιδιαίτερα στα σύγχρονα αστικά περιβάλλοντα, η εξάρτηση από εξωτερικούς πόρους είναι έντονη. Οι πόλεις βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε ενέργεια, πρώτες ύλες και τρόφιμα που προέρχονται από άλλες περιοχές ή χώρες, προκειμένου να διατηρήσουν τις βασικές τους λειτουργίες. Η διατήρηση αυτών των πολύπλοκων συστημάτων απαιτεί εκτεταμένα δίκτυα μεταφοράς και επικοινωνίας, τα οποία καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες ενέργειας και ενισχύουν την εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα (Burger, et al., 2018). Η εξάρτηση αυτή καθιστά το σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης σε μεγάλο βαθμό μη βιώσιμο, καθώς βασίζεται σε πόρους που είτε δεν ανανεώνονται είτε καταναλώνονται με ρυθμούς ταχύτερους από την αναπλήρωσή τους. Παρά τις προσπάθειες μετάβασης σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η παγκόσμια οικονομία εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα ιδιαίτερα σε τομείς όπως οι μεταφορές, η βιομηχανία και η γεωργία (Burger et al., 2018). Οι τάσεις αυτές εντείνουν την περιβαλλοντική πίεση και συνδέονται άμεσα με την εικόνα της ταινίας, όπου η κατάρρευση των ενεργειακών και παραγωγικών συστημάτων οδηγεί σε έναν κόσμο έλλειψης, ανταγωνισμού και επιβίωσης.

Μέσα από την ταινία, αναδεικνύεται παράλληλα και η έννοια της περιβαλλοντικής αδικίας και της περιβαλλοντικής φτώχειας. Η περιβαλλοντική φτώχεια αναφέρεται στις συνθήκες όπου οι οικονομικά ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε βασικούς φυσικούς πόρους, όπως καθαρό νερό, καθαρό αέρα και ασφαλές περιβάλλον διαβίωσης, ενώ είναι πιο πιθανό να κατοικούν σε περιοχές που επηρεάζονται έντονα από ρύπανση, ακραία καιρικά φαινόμενα ή περιβαλλοντική υποβάθμιση (Sultana, 2020). Σύμφωνα με διεθνείς μελέτες, οι φτωχότεροι πληθυσμοί πλήττονται δυσανάλογα από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, παρότι συμβάλλουν λιγότερο σε αυτήν (IPCC, 2022· UNEP, 2023).

Οι εξουσιαστικοί μηχανισμοί και τα καθεστώτα συχνά εκμεταλλεύονται τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανισότητες, αξιοποιώντας την άνιση πρόσβαση σε βασικούς φυσικούς πόρους για την ενίσχυση του ελέγχου τους (Sultana, 2020). Όταν αγαθά, όπως το νερό ή η ενέργεια γίνονται σπάνια, η διαχείρισή τους αποκτά πολιτική και κοινωνική δύναμη, καθώς οι πληθυσμοί που εξαρτώνται από αυτά αναγκάζονται να υπακούουν σε συγκεκριμένους κανόνες ή δομές εξουσίας για την επιβίωσή τους. Η κατάσταση αυτή συνδέεται με την έννοια της «υδατικής διακυβέρνησης» και του «υδατικού καπιταλισμού»,

όπου το νερό αντιμετωπίζεται όχι μόνο ως φυσικός πόρος αλλά και ως οικονομικό και πολιτικό αγαθό που μπορεί να ελεγχθεί ή να ιδιωτικοποιηθεί (Sultana, 2020). Έτσι, η περιβαλλοντική κρίση δεν αποτελεί μόνο φυσικό φαινόμενο, αλλά και ζήτημα κοινωνικής και πολιτικής ισχύος.

3.3. Φαντασιακές αναπαραστάσεις και σύγχρονες περιβαλλοντικές κρίσεις

Η ανάλυση της ταινίας βασίζεται στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του κινηματογραφικού φαντασιακού και των πραγματικών οικολογικών συνθηκών. Η ταινία δεν λειτουργεί απλώς ως ένα φανταστικό σενάριο, αλλά ως μέσο κριτικής και προβληματισμού για πιθανές μελλοντικές εξελίξεις. Παρότι το περιβάλλον που παρουσιάζεται είναι ακραίο και δύσκολα γίνεται αντιληπτό στην πλήρη έκτασή του, μπορούμε να εντοπίσουμε επιμέρους αντιστοιχίες με τη σημερινή πραγματικότητα, όπως:

- Ακραία καιρικά φαινόμενα (καύσωνες, καταιγίδες, πλημμύρες), που εμφανίζονται με αυξανόμενη ένταση και συχνότητα.
- Αλλοίωση τοπίων και οικοσυστημάτων, όπως η ερημοποίηση ή η άνοδος της στάθμης της θάλασσας.
- Κλιματική μετανάστευση, με πληθυσμούς να αναγκάζονται να εγκαταλείψουν περιοχές που καθίστανται μη κατοικήσιμες.
- Έλλειψη φυσικών πόρων, όπως το νερό και η τροφή, που οδηγεί σε κοινωνικές εντάσεις.
- Αστικοποίηση υπό πίεση, με πόλεις να μετασχηματίζονται για να ανταποκριθούν στις νέες περιβαλλοντικές συνθήκες.

Η κλιματική κρίση δεν επηρεάζει τον πλανήτη με τον ίδιο τρόπο παντού, αλλά εκδηλώνεται μέσα από έντονα καιρικά φαινόμενα και περιβαλλοντικές αλλαγές που διαφέρουν ανάλογα με τον τόπο και τον χρόνο. Οι επιπτώσεις της ποικίλλουν ανάλογα με γεωγραφικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, με αποτέλεσμα διαφορετικοί πληθυσμοί να βιώνουν την κρίση με άνισο τρόπο. Με αυτή την έννοια, η ταινία δεν αποτυπώνει απαραίτητα μια ρεαλιστική ή άμεση αναπαράσταση της παρούσας κατάστασης, αλλά λειτουργεί ως μια ενισχυμένη και συμπυκνωμένη απεικόνιση τάσεων που ήδη παρατηρούνται στον σύγχρονο κόσμο. Τα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα και οι εκτεταμένες περιβαλλοντικές μεταβολές παρουσιάζονται με υπερβολικό τρόπο, προκειμένου

να καταστήσουν ορατές τις δυναμικές και τις πιθανές κατευθύνσεις της κλιματικής κρίσης, όπως αυτές έχουν ήδη αναγνωριστεί σε παγκόσμιο επίπεδο (IPCC, 2022).

Το κινηματογραφικό φαντασιακό, επομένως, λειτουργεί ως εργαλείο πρόβλεψης και προειδοποίησης, καθώς έχει τη δυνατότητα να προσεγγίζει με αφηγηματικούς και οπτικούς όρους φαινόμενα που συχνά παραμένουν αόρατα ή δυσνόητα στο ευρύ κοινό. Μέσω της υπερβολής, της δραματοποίησης και της δημιουργίας έντονων οπτικών αφηγήσεων, μετατρέπει αφηρημένα επιστημονικά δεδομένα σε βιωματικές εικόνες, επιτρέποντας στον θεατή να αντιληφθεί συναισθηματικά αλλά και γνωστικά τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης. Με αυτόν τον τρόπο, δεν περιορίζεται μόνο στην αναπαράσταση της πραγματικότητας, αλλά συμβάλλει ενεργά στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης, ενισχύοντας την αίσθηση του επείγοντος και της συλλογικής ευθύνης. Η λειτουργία αυτή του κινηματογράφου αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν ληφθούν υπόψη τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα. Η αύξηση της θερμοκρασίας, η ένταση και η συχνότητα των ακραίων φαινομένων, καθώς και οι εκτεταμένες μεταβολές στα οικοσυστήματα, δεν αποτελούν πλέον μελλοντικά σενάρια αλλά ήδη καταγεγραμμένες πραγματικότητες με σαφείς κοινωνικές και χωρικές επιπτώσεις (IPCC, 2022). Οι επιπτώσεις αυτές εκδηλώνονται τόσο σε επίπεδο καθημερινής ζωής όσο και στον τρόπο οργάνωσης του χώρου, επηρεάζοντας τις πόλεις, τις υποδομές και τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Ο κινηματογράφος δεν λειτουργεί απλώς ως αντανάκλαση της πραγματικότητας, αλλά ως μέσο ερμηνείας και αναστοχασμού της. Μέσα από τη δημιουργία υποθετικών ή δυστοπικών σεναρίων, προβάλλει πιθανές εκδοχές του μέλλοντος που βασίζονται σε υπαρκτές τάσεις, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ παρόντος και μέλλοντος. Παράλληλα, προσφέρει ένα πεδίο διερεύνησης των κοινωνικών και χωρικών συνεπειών της κλιματικής κρίσης, αναδεικνύοντας τις ανισότητες, τις μετακινήσεις πληθυσμών και τις μεταμορφώσεις του αστικού τοπίου. Έτσι, το κινηματογραφικό έργο δεν αποτελεί μόνο καλλιτεχνική έκφραση, αλλά και ένα εργαλείο κατανόησης και κριτικής προσέγγισης των σύγχρονων περιβαλλοντικών προκλήσεων.

3.3.1. Μυθοπλαστική υπέρβαση και αφηγηματική στρατηγική

Στην ταινία *Mad Max: Fury Road* αξιοποιούνται η υπερβολή και η έντονη οπτική αισθητική ως βασικά αφηγηματικά εργαλεία, προκειμένου να ενισχύσει το περιβαλλοντικό και κοινωνικό της μήνυμα. Συγκεκριμένα, παρουσιάζει μια ακραία μορφή ερημοποίησης και

σχεδόν πλήρη κατάρρευση των οικοσυστημάτων, όπου η φύση έχει υποχωρήσει πλήρως μπροστά στην ανθρώπινη καταστροφή. Αν και μια τέτοια εικόνα δεν ανταποκρίνεται άμεσα στη σημερινή πραγματικότητα, αποτελεί υπερβολική προβολή υπαρκτών περιβαλλοντικών τάσεων.

Παράλληλα, η έντονη βία και η απεικόνιση σωματικής παραμόρφωσης λειτουργούν συμβολικά, αναδεικνύοντας τις επιπτώσεις της περιβαλλοντικής και κοινωνικής κρίσης στο ανθρώπινο σώμα και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η σωματική παραμόρφωση δεν παρουσιάζεται μόνο ως βιολογική συνέπεια ενός κατεστραμμένου περιβάλλοντος, αλλά και ως αντανάκλαση βαθύτερων κοινωνικών συνθηκών. Σε ένα περιβάλλον έλλειψης και συνεχούς αγώνα για επιβίωση, το ανθρώπινο σώμα εκτίθεται σε ακραίες συνθήκες, όπως ο υποσιτισμός, οι ασθένειες και η βία, γεγονός που οδηγεί σε φυσική φθορά και αλλοίωση. Ταυτόχρονα, η σωματική αυτή παραμόρφωση λειτουργεί μεταφορικά, υποδηλώνοντας μια μορφή «κοινωνικής παραμόρφωσης». Όταν οι βασικοί πόροι είναι περιορισμένοι και η επιβίωση γίνεται προτεραιότητα, οι κοινωνικές σχέσεις μετασχηματίζονται: η συνεργασία υποχωρεί και αντικαθίσταται από τον ανταγωνισμό, ενώ η ισότητα δίνει τη θέση της στην εκμετάλλευση και την ιεραρχία. Οι θεσμοί και οι αξίες που στηρίζουν την κοινωνική συνοχή -όπως η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη και ο σεβασμός- αποδυναμώνονται ή καταρρέουν. Έτσι, η παραμόρφωση δεν αφορά μόνο το σώμα, αλλά και τη δομή της κοινωνίας, οδηγώντας σε ενίσχυση της βίας και της αυθαίρετης εξουσίας (Pesses, 2019). Αντίστοιχα, η σχεδόν πλήρης εξαφάνιση οργανωμένων κοινωνικών δομών ενισχύει την αίσθηση χάους και ανασφάλειας, παρουσιάζοντας έναν κόσμο όπου η επιβίωση αντικαθιστά κάθε μορφή συλλογικής οργάνωσης.

Επιπλέον, τα εντυπωσιακά καιρικά φαινόμενα, όπως οι λεγόμενες «τοξικές καταιγίδες», αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα κινηματογραφικής υπερβολής, καθώς συμπυκνώνουν και μεγθύνουν τους κινδύνους που συνδέονται με την περιβαλλοντική απορρύθμιση (Wood, 2020). Αν και τέτοια φαινόμενα δεν εμφανίζονται στην πραγματικότητα με αυτή την ακραία μορφή, συνδέονται με γενικότερα γνωστές επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης, όπως η αύξηση της έντασης και της συχνότητας των ακραίων καιρικών φαινομένων (IPCC, 2022). Η αύξηση της θερμοκρασίας και η αποσταθεροποίηση των κλιματικών συστημάτων οδηγούν σε πιο έντονα και συχνά φαινόμενα, όπως ισχυρές καταιγίδες, παρατεταμένες ξηρασίες και ακραίους ανέμους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, όπως η ερημοποίηση και η απώλεια βλάστησης, ενισχύει

φαινόμενα όπως οι αμμοθύελλες και η διάβρωση του εδάφους, δημιουργώντας τοπία που θυμίζουν, σε μικρότερη κλίμακα, τις εικόνες της ταινίας (IPCC, 2022).

Οι «τοξικές καταιγίδες» λειτουργούν ως συμβολική υπερβολή, συνδυάζοντας διαφορετικούς περιβαλλοντικούς κινδύνους σε ένα ενιαίο και ορατό φαινόμενο. Με αυτόν τον τρόπο, η ταινία δεν επιδιώκει την ρεαλιστική απεικόνιση, αλλά την ενίσχυση της κατανόησης των συνεπειών της περιβαλλοντικής κρίσης, καθιστώντας τις πιο άμεσες και αντιληπτές για τον θεατή (Muzaffar, et al., 2025). Οι υπερβολές αυτές λειτουργούν ως μορφή «οπτικής ρητορικής», καθώς δεν αποσκοπούν στη ρεαλιστική αναπαράσταση, αλλά στην ενίσχυση της κατανόησης και της συναισθηματικής εμπλοκής του θεατή. Με αυτόν τον τρόπο, η ταινία καθιστά την περιβαλλοντική κρίση πιο άμεση, ορατή και επιδραστική.

Παρά την έντονη κινηματογραφική υπερβολή, η ταινία αντανακλά υπαρκτές τάσεις που παρατηρούνται στη σύγχρονη παγκόσμια πραγματικότητα, ιδίως σε σχέση με τη σύνδεση περιβάλλοντος, ενέργειας και κοινωνικής οργάνωσης.

3.3.2. Αντανάκλαση κοινωνικών και οικολογικών συνθηκών στη δυστοπική αφήγηση

3.3.2.1. Κλιματική κρίση και ενεργειακή εξάρτηση

Η ταινία αναδεικνύει έμμεσα την εξάρτηση των σύγχρονων κοινωνιών από την ενέργεια, ιδιαίτερα από τα ορυκτά καύσιμα. Όπως έχει αναλυθεί, η συνεχής αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης, που σχετίζεται με την αστικοποίηση και την οικονομική ανάπτυξη, οδηγεί σε αυξημένες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και εντείνει τις περιβαλλοντικές πιέσεις (Burger et al., 2018). Μέσα από αυτό το πρίσμα, το ενεργειακό υπόβαθρο της ταινίας λειτουργεί ως αντανάκλαση της σημερινής εξάρτησης από μη βιώσιμες μορφές ενέργειας.

3.3.2.2. Ανισότητες στην πρόσβαση σε πόρους

Η συγκέντρωση βασικών πόρων σε περιορισμένο αριθμό ατόμων ή ομάδων αποτελεί βασικό στοιχείο της αφήγησης και αντανακλά πραγματικές κοινωνικές και γεωπολιτικές ανισότητες. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η πρόσβαση σε πόρους όπως το νερό δεν είναι ισότιμη, αλλά διαμορφώνεται από οικονομικούς, πολιτικούς και θεσμικούς παράγοντες, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται σημαντικά η δυνατότητα επιβίωσης και ανάπτυξης διαφορετικών πληθυσμών (Sultana, 2020). Παράλληλα, και άλλοι κρίσιμοι πόροι, όπως η ενέργεια και οι πρώτες ύλες, κατανέμονται άνισα, καθώς η παραγωγή και η κατανάλωσή τους συνδέονται με την αστική ανάπτυξη, τις παγκόσμιες αγορές και την εξάρτηση των πόλεων από εξωτερικά συστήματα τροφοδοσίας (Burger et al., 2018). Έτσι, η ταινία απεικονίζει σε ακραία μορφή μια ήδη

υπαρκτή τάση συγκέντρωσης δύναμης και πόρων, όπου η πρόσβαση σε βασικά αγαθά δεν είναι καθολική αλλά καθορίζεται από δομές εξουσίας και ανισότητας.

3.3.2.3. Καταναλωτισμός και αυτοκινητο - κεντρική κουλτούρα

Η έντονη παρουσία οχημάτων και η έμφαση στην ταχύτητα και την κατανάλωση καυσίμων, λειτουργούν ως συμβολισμός της σύγχρονης καταναλωτικής κουλτούρας. Στην ταινία, τα οχήματα δεν αποτελούν μόνο μέσα μετακίνησης, αλλά βασικά στοιχεία επιβίωσης, δύναμης και ταυτότητας, γεγονός που υποδηλώνει την απόλυτη εξάρτηση της κοινωνίας από την κινητικότητα και την ενέργεια. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα οχήματα αυτά δεν προέρχονται από μια ενεργή βιομηχανική παραγωγή, αλλά έχουν κατασκευαστεί ή συναρμολογηθεί από απομεινάρια παλαιότερων τεχνολογιών, υποδηλώνοντας την κατάρρευση της οργανωμένης βιομηχανίας και την εξάντληση των παραγωγικών συστημάτων.

Παράλληλα, η ταινία αναδεικνύει κριτικά τη σχέση του ανθρώπου με την ενέργεια, παρουσιάζοντας μια συνθήκη όπου η εκτεταμένη χρήση ορυκτών καυσίμων γίνεται αναγκαία για την καθημερινή μετακίνηση και την επιβίωση. Η συνεχής κατανάλωση καυσίμων για λόγους ταχύτητας, ευκολίας και αποτελεσματικότητας υποδηλώνει μια νοοτροπία που αγνοεί τα όρια των φυσικών πόρων και τις περιβαλλοντικές συνέπειες. Η εξάρτηση αυτή αντικατοπτρίζει τη σύγχρονη πραγματικότητα, όπου η αυτοκίνηση και τα συστήματα μεταφορών που βασίζονται στα ορυκτά καύσιμα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής, συμβάλλοντας όμως σημαντικά στις εκπομπές ρύπων και στην περιβαλλοντική υποβάθμιση (Pesses, 2019).

Μέσα από αυτή τη διάσταση, η κινηματογραφική απεικόνιση αναδεικνύει όχι μόνο την τεχνολογική εξάρτηση, αλλά και μια ευρύτερη πολιτισμική στάση, όπου η άνεση και η ταχύτητα υπερισχύουν της περιβαλλοντικής συνείδησης, παρά τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις που αυτή η κατανάλωση συνεπάγεται.

3.3.2.4. Περιβαλλοντική κατάρρευση ως κοινωνική συνθήκη

Η ταινία υπογραμμίζει ότι η περιβαλλοντική κρίση δεν περιορίζεται σε φυσικά φαινόμενα, αλλά έχει βαθιές κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις. Στο δυστοπικό περιβάλλον της *Mad Max: Fury Road*, η έλλειψη βασικών φυσικών πόρων δεν οδηγεί μόνο σε περιβαλλοντική υποβάθμιση, αλλά καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται η κοινωνία, διαμορφώνοντας νέες μορφές εξουσίας και εξάρτησης.

Ειδικότερα, η αποδυνάμωση των θεσμικών δομών και η συγκέντρωση της δύναμης γύρω από τον έλεγχο των πόρων αποτυπώνονται στην ταινία μέσα από ιεραρχικά συστήματα κυριαρχίας, όπου η πρόσβαση σε νερό, καύσιμα και επιβίωση αποτελεί το βασικό κριτήριο κοινωνικής θέσης. Παράλληλα, η ενίσχυση της βίας και η συνεχής σύγκρουση για την κατοχή πόρων δείχνουν ότι η περιβαλλοντική απορρύθμιση επηρεάζει άμεσα την κοινωνική σταθερότητα και την επιτείνει. Με αυτόν τον τρόπο, η ταινία αναδεικνύει ότι η οικολογική υποβάθμιση λειτουργεί ως καταλύτης ευρύτερων κοινωνικών μετασχηματισμών, επηρεάζοντας άμεσα τις σχέσεις εξουσίας, την οργάνωση των κοινοτήτων και τη συνοχή των θεσμών. Η απουσία βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων οδηγεί έτσι σε ένα σύστημα όπου η επιβίωση υπερισχύει των κοινωνικών κανόνων και αξιών.

Η προσέγγιση αυτή συνδέεται με σύγχρονες επιστημονικές μελέτες, όπως οι πρόσφατα αναθεωρημένες περιβαλλοντικές εκθέσεις της Intergovernmental Panel on Climate Change (2021/23) και του United Nations Environment Programme (2026), οι οποίες υποστηρίζουν ότι η περιβαλλοντική κρίση δεν αποτελεί αποκλειστικά οικολογικό ζήτημα, αλλά ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που περιλαμβάνει κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις, οι οποίες επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις περιβαλλοντικές εξελίξεις (IPCC, 2021/23· UNEP, 2026).

3.3.3. Κριτικός λόγος και ιδεολογικές στοχεύσεις της ταινίας

3.3.3.1. Κριτική στον καπιταλισμό των πόρων

Η ταινία ασκεί έντονη κριτική στην ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση βασικών φυσικών πόρων, όπως το νερό. Η συγκέντρωση και ο έλεγχός του από συγκεκριμένα κέντρα εξουσίας οδηγεί σε άνιση κατανομή του, όπου η πρόσβαση στο νερό δεν εξαρτάται μόνο από τις ανάγκες των πληθυσμών, αλλά και από την κοινωνική και οικονομική τους θέση (Aishwarya et al., 2023). Αυτή η απεικόνιση αντανακλά πραγματικές τάσεις όπως είναι η ανάθεση της διαχείρισης υδάτινων πόρων σε ιδιωτικές εταιρείες ύδρευσης, η τιμολόγηση βασικών πόρων όπως η ηλεκτρική ενέργεια και τα καύσιμα και η άνιση πρόσβαση σε καθαρό νερό σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Σε πολλές περιπτώσεις, μεγάλοι οικονομικοί οργανισμοί και πολυεθνικές επιχειρήσεις εμπλέκονται στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων, με γνώμονα το οικονομικό όφελος και όχι τη δίκαιη κατανομή τους (Aishwarya et al., 2023).

3.3.3.2. Κριτική στην ιδεολογία της ανάπτυξης και της κατανάλωσης

Παρά την εκτεταμένη περιβαλλοντική υποβάθμιση που παρουσιάζεται, οι χαρακτήρες στην ταινία συνεχίζουν να χρησιμοποιούν μηχανές και καύσιμα ως βασικά μέσα μετακίνησης και επιβίωσης. Η εικόνα αυτή δεν αποσαφηνίζει τα αίτια της καταστροφής, αλλά δείχνει ότι, ακόμη και σε συνθήκες γενικευμένης αποσταθεροποίησης, η κοινωνία εξακολουθεί να βασίζεται σε ενεργοβόρες πρακτικές και τεχνολογίες. Η εκτεταμένη χρήση οχημάτων, η έμφαση στην ταχύτητα και η διαρκής αναζήτηση καυσίμων καταδεικνύουν ότι η κινητικότητα και η ενέργεια παραμένουν κεντρικοί άξονες οργάνωσης της ζωής. Μέσα από αυτή την απεικόνιση, η ταινία δεν αποσαφηνίζει τις αιτίες της κρίσης, αλλά υποδηλώνει τη δυσκολία απομάκρυνσης από καθιερωμένες πρακτικές, ακόμη και όταν το περιβάλλον έχει ριζικά μεταβληθεί. Έτσι, αναδεικνύεται μια μορφή συνέχειας στη χρήση τεχνολογιών και πόρων, η οποία συνδέεται με ευρύτερα πρότυπα ενεργειακής εξάρτησης, κουλτούρας συνεχούς κινητικότητας και προσκόλλησης σε ορυκτά καύσιμα. Τα χαρακτηριστικά αυτά αντανakλούν τις σύγχρονες κοινωνίες και τους τρόπους οργάνωσης της καθημερινής ζωής. Επιπλέον, δεν διαφαίνεται κάποια ουσιαστική μετάβαση προς εναλλακτικές ή ανανεώσιμες μορφές ενέργειας για την κάλυψη των σχετικών αναγκών (Burger et al., 2018).

3.3.3.3. Κριτική στην πατριαρχική και ιεραρχική εξουσία

Η χωρική και κοινωνική οργάνωση της Citadel αποτυπώνει μια αυστηρά ιεραρχημένη δομή εξουσίας, όπου η δύναμη συγκεντρώνεται στην κορυφή και κατανέμεται άνισα. Οι σχέσεις κυριαρχίας και υποταγής, καθώς και η εκμετάλλευση των πιο αδύναμων, αναδεικνύουν μια έντονα πατριαρχική μορφή εξουσίας, η οποία συνδέεται στενά με τον έλεγχο τόσο των σωμάτων όσο και των φυσικών πόρων. Η σύνδεση αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι, σε τέτοιες δομές, η εξουσία διατηρείται μέσω της ρύθμισης βασικών στοιχείων της ανθρώπινης ύπαρξης όπως της αναπαραγωγής, της εργασίας και της επιβίωσης (Sultana, 2020). Στην ταινία, το ανθρώπινο σώμα δεν αντιμετωπίζεται ως ανεξάρτητη οντότητα, αλλά ως μέσο που μπορεί να αξιοποιηθεί, να περιοριστεί ή να ελεγχθεί, με στόχο τη διατήρηση της εξουσίας, τον έλεγχο της αναπαραγωγής και την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών επιβίωσης του κυρίαρχου συστήματος. Παράλληλα, οι φυσικοί πόροι, όπως το νερό, διαχειρίζονται με τρόπο που ενισχύει αυτή τη δομή, καθώς η πρόσβαση σε αυτούς καθορίζει ποιος μπορεί να επιβιώσει και υπό ποιες συνθήκες.

Αν και η ταινία παρουσιάζει αυτή τη μορφή εξουσίας με ακραίο τρόπο, δεν πρόκειται για μια εντελώς φανταστική συνθήκη. Στις σύγχρονες κοινωνίες, παρότι υπάρχουν θεσμικά πλαίσια που προωθούν την ισότητα, εξακολουθούν να παρατηρούνται μορφές ελέγχου που σχετίζονται με το σώμα όπως ζητήματα αναπαραγωγικών δικαιωμάτων ή εργασιακής εκμετάλλευσης (Foucault, 1977). Αν και η ταινία παρουσιάζει αυτή τη μορφή εξουσίας με ακραίο τρόπο, δεν πρόκειται για μια εντελώς φανταστική συνθήκη. Με αυτή την έννοια, η ταινία μπορεί να ιδωθεί ως μια έντονα μεγεθυμένη εκδοχή υπαρκτών τάσεων, όπου οι μηχανισμοί εξουσίας που υπάρχουν σήμερα προβάλλονται σε ένα ακραίο και αποσταθεροποιημένο περιβάλλον.

Ταυτόχρονα, η απεικόνιση αυτή υποδηλώνει ότι τέτοιες δομές δεν είναι αναπόφευκτες, αλλά αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτικών επιλογών. Η οργάνωση μιας κοινωνίας θα μπορούσε να βασίζεται σε διαφορετικές αρχές, όπως η ισότιμη πρόσβαση στους πόρους και ο σεβασμός της ανθρώπινης αυτονομίας. Ωστόσο, η ταινία επιλέγει να παρουσιάσει το αντίθετο σενάριο, προκειμένου να αναδείξει τις συνέπειες της συγκέντρωσης εξουσίας και της ανισότητας.

3.3.3.4. Κριτική στην αποτυχία βιώσιμης διαχείρισης πόρων

Τέλος, η ταινία παρουσιάζει έναν κόσμο όπου τα φυσικά και κοινωνικά συστήματα εμφανίζονται αποσταθεροποιημένα και αποδυναμωμένα. Η περιορισμένη διαθεσιμότητα βασικών πόρων οδηγεί σε συνεχή ανταγωνισμό και συγκρούσεις για τον έλεγχό τους, με αποτέλεσμα η πρόσβαση σε αυτά να καθίσταται άνιση και ασταθής. Υπό αυτές τις συνθήκες, η απουσία ορθολογικής και μακροπρόθεσμης διαχείρισης εντείνει τις κοινωνικές εντάσεις και αποδυναμώνει τη δυνατότητα σταθερής οργάνωσης.

Η επιβίωση βασίζεται κυρίως σε άμεσες και βραχυπρόθεσμες πρακτικές, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα ανασυγκρότησης και ενισχύει τη γενικότερη αστάθεια. Συνολικά, η ταινία δεν λειτουργεί μόνο ως ένα δυστοπικό αφήγημα, αλλά ως μια προβολή πιθανών εξελίξεων σε συνθήκες έντονης περιβαλλοντικής και κοινωνικής πίεσης, αναδεικνύοντας τους κινδύνους που προκύπτουν όταν η διαχείριση των πόρων δεν στηρίζεται σε μακροχρόνιο σχεδιασμό.

Συνολικά, η ταινία λειτουργεί ως εργαλείο περιβαλλοντικής και κοινωνικής κριτικής, καθιστώντας ορατές τις συνέπειες ενός μη βιώσιμου μοντέλου ανάπτυξης και ενισχύοντας τον προβληματισμό γύρω από τις μελλοντικές προοπτικές των σύγχρονων κοινωνιών.

Κεφάλαιο 4. Συζήτηση αποτελεσμάτων και συμπεράσματα: Το κινηματογραφικό φαντασιακό ως εργαλείο αρχιτεκτονικής και περιβαλλοντικής κριτικής

4.1. Συζήτηση των αποτελεσμάτων: Αρχιτεκτονική, κινηματογράφος και οικολογικό φαντασιακό

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε ότι η αρχιτεκτονική, ο κινηματογράφος και η οικολογία συνδέονται μέσα από ένα κοινό πεδίο παραγωγής χωρικών νοημάτων και φαντασιακών αναπαραστάσεων. Η πόλη και το περιβάλλον δεν αποτελούν ουδέτερες ή αποκλειστικά υλικές πραγματικότητες, αλλά συγκροτούνται μέσα από πολιτισμικές αξίες, κοινωνικές διεργασίες και συλλογικές αντιλήψεις, οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζονται, αναπαρίστανται και βιώνονται.

Η αρχιτεκτονική, επομένως, δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο ως διαδικασία παραγωγής μορφών και κατασκευών, αλλά ως ένα σύστημα μέσα από το οποίο οργανώνονται σχέσεις μεταξύ ανθρώπου, κοινωνίας και φυσικού περιβάλλοντος. Ο χώρος ενσωματώνει κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιλογές, οι οποίες καθορίζουν την κατανομή των πόρων, τη λειτουργία των υποδομών και τις δυνατότητες πρόσβασης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων σε βασικά αστικά αγαθά. Υπο αυτή την προοπτική, ο αρχιτεκτονικός και αστικός χώρος δεν αποτελεί ουδέτερο υπόβαθρο, αλλά αποτέλεσμα διαδικασιών μέσα από τις οποίες παράγονται και αναπαράγονται σχέσεις εξουσίας και κοινωνικές διαφοροποιήσεις.

Η αρχιτεκτονική κριτική, στο πλαίσιο αυτό, δεν περιορίζεται στην αξιολόγηση της μορφής ή της αισθητικής αξίας ενός έργου, αλλά εξετάζει τις συνθήκες παραγωγής του χώρου και τα κοινωνικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά νοήματα που αυτός εκφράζει. Η πόλη αντιμετωπίζεται ως ένα σύνθετο οικο-κοινωνικό σύστημα, στο οποίο αλληλεπιδρούν οι υλικές υποδομές, οι κοινωνικές σχέσεις και τα φυσικά συστήματα.

Ειδικότερα, από την επισταμένη μελέτη της κινηματογραφικής αναπαράστασης της πόλης προέκυψε ότι ο αστικός χώρος δεν μπορεί να γίνει κατανοητός ως ένα ουδέτερο ή καθαρά τεχνικό κατασκεύασμα. Αντίθετα, συγκροτείται ως ένα σύνθετο πεδίο στο οποίο συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν οι υλικές δομές, οι κοινωνικές σχέσεις και τα συμβολικά συστήματα. Ο κινηματογράφος, μέσα από τις αστικές αναπαραστάσεις του, καθιστά ορατή αυτή την πολυπλοκότητα, αναδεικνύοντας τόσο τις δυνατότητες δημιουργίας και εξέλιξης

του αστικού χώρου, όπως παρουσιάζεται σε έργα όπως τα Blade Runner (1982) και Metropolis (1927), όσο και τις εντάσεις που προκύπτουν από κοινωνικές ανισότητες, περιβαλλοντικές πιέσεις και μορφές αποκλεισμού, όπως εμφανίζονται σε έργα όπως τα Children of Men (2006) και Mad Max (2015).

Οι κινηματογραφικές εικόνες του αστικού μέλλοντος δεν παρουσιάζουν μία ενιαία εκδοχή της πόλης, αλλά ένα φάσμα διαφορετικών και συχνά αντιφατικών σεναρίων. Δυστοπικές, τεχνολογικά υπερ-εξελιγμένες ή περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες πόλεις λειτουργούν ως αφηγήσεις που συμπυκνώνουν συλλογικές ανησυχίες σχετικά με την κατεύθυνση των σύγχρονων κοινωνιών. Μέσα από αυτές τις αναπαραστάσεις, ο κινηματογράφος λειτουργεί ως εργαλείο κριτικού στοχασμού, καθώς επιτρέπει τη διερεύνηση των συνεπειών συγκεκριμένων μοντέλων ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης πριν αυτά υλοποιηθούν στον πραγματικό χώρο.

Παράλληλα, η έρευνα ανέδειξε ότι το κινηματογραφικό μέλλον της πόλης δεν είναι προκαθορισμένο, αλλά συγκροτείται μέσα από πολλαπλές εκδοχές που συνυπάρχουν και αλληλοαναιρούνται. Η συνύπαρξη δυστοπικών, τεχνολογικών και οικολογικών αφηγήσεων υπογραμμίζει την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο αστικό σχεδιασμό και τη δυσκολία πρόβλεψης των μελλοντικών χωρικών και κοινωνικών συνθηκών. Οι πολιτισμικές αναπαραστάσεις διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία, καθώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι συλλογικές αντιλήψεις για το τι θεωρείται επιθυμητό, εφικτό ή απειλητικό για το μέλλον της πόλης.

4.2. Απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση τα θεωρητικά εργαλεία που αναπτύχθηκαν και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των κινηματογραφικών αναπαραστάσεων, η παρούσα ενότητα επιχειρεί να συνοψίσει τα βασικά ευρήματα της έρευνας σε σχέση με τα αρχικά ερευνητικά ερωτήματα. Οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα δεν περιορίζονται στην ανάλυση μόνο της ταινίας, αλλά επεκτείνονται στη σημασία που μπορούν να έχουν οι αναπαραστάσεις αυτές για την κατανόηση και τον επαναπροσδιορισμό του αρχιτεκτονικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού.

Ερευνητικό ερώτημα 1: Με ποιον τρόπο ο κινηματογράφος αναπαριστά την πόλη και το περιβάλλον και πώς αυτές οι αναπαραστάσεις συμβάλλουν στην κατανόηση του αστικού χώρου;

Η ανάλυση έδειξε ότι ο κινηματογράφος λειτουργεί ως μηχανισμός παραγωγής και μετάδοσης χωρικών νοημάτων. Η κινηματογραφική πόλη δεν αποτελεί ένα παθητικό σκηνικό μέσα στο οποίο εξελίσσεται η αφήγηση, αλλά έναν ενεργό παράγοντα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της ιστορίας, των χαρακτήρων και των κοινωνικών σχέσεων που παρουσιάζονται. Οι αρχιτεκτονικές μορφές, οι υποδομές, η οργάνωση του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου, καθώς και η σχέση μεταξύ τεχνολογίας και φυσικού περιβάλλοντος, λειτουργούν ως στοιχεία μέσω των οποίων ο κινηματογράφος σχολιάζει ευρύτερες κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες. Οι πόλεις που παρουσιάζονται στις ταινίες συμπυκνώνουν αντιλήψεις, φόβους και προσδοκίες κάθε ιστορικής περιόδου σχετικά με την εξέλιξη της κοινωνίας και του περιβάλλοντος.

Η ανάλυση ανέδειξε ότι οι διαφορετικές μορφές κινηματογραφικής πόλης -από την τεχνολογικά εξελιγμένη μητρόπολη έως την περιβαλλοντικά κατεστραμμένη κοινωνία- λειτουργούν ως εργαλεία διερεύνησης της σχέσης ανθρώπου, χώρου και φυσικών πόρων. Έτσι, ο κινηματογράφος καθιστά ορατές διαδικασίες που στον πραγματικό αστικό χώρο μπορεί να εξελίσσονται σταδιακά, όπως η κοινωνική ανισότητα, η ενεργειακή εξάρτηση, η περιβαλλοντική υποβάθμιση και η απώλεια της σχέσης με τα φυσικά συστήματα (Miller & Chtouris, 2026). Επομένως, η κινηματογραφική αναπαράσταση συμβάλλει στην κατανόηση του αστικού χώρου όχι μόνο ως υλικής κατασκευής, αλλά ως σύνθετου κοινωνικού και οικολογικού συστήματος.

Ερευνητικό ερώτημα 2: Πώς τα κινηματογραφικά μοντέλα πόλης λειτουργούν ως εργαλεία αρχιτεκτονικής κριτικής και σχολιασμού των σύγχρονων μοντέλων αστικής ανάπτυξης;

Στο παρόν ερευνητικό ερώτημα η ανάλυση κατέδειξε ότι τα κινηματογραφικά μοντέλα πόλης μπορούν να λειτουργήσουν ως μορφές αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής κριτικής, καθώς επιτρέπουν την ανάδειξη των συνεπειών συγκεκριμένων τρόπων οργάνωσης του χώρου. Οι κινηματογραφικές πόλεις παρουσιάζονται ως χωρικές εκδοχές που αποκαλύπτουν τις κοινωνικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις των επιλογών σχεδιασμού.

Οι δυστοπικές αναπαραστάσεις, ειδικότερα, λειτουργούν ως «αρνητικά παραδείγματα», καθώς παρουσιάζουν τις πιθανές συνέπειες μοντέλων ανάπτυξης που βασίζονται στην υπερκατανάλωση πόρων, στην τεχνολογική εξάρτηση και στην απομάκρυνση από τα φυσικά συστήματα. Η απουσία νερού, βλάστησης ή ισορροπημένων οικολογικών σχέσεων στις κινηματογραφικές πόλεις δεν αποτελεί μόνο αισθητική επιλογή, αλλά συμβολίζει την αποτυχία συγκεκριμένων αναπτυξιακών προσεγγίσεων. Παράλληλα, οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις ανέδειξαν ότι η αστική ανάπτυξη δεν είναι σε καμία περίπτωση ουδέτερη διαδικασία. Η κατανομή των πόρων, η πρόσβαση στις υποδομές και η διαμόρφωση των χώρων κατοίκησης συνδέονται πράγματι με κοινωνικές σχέσεις και μορφές εξουσίας. Έτσι προκύπτει ότι οι κινηματογραφικές πόλεις επιβεβαιώνουν τη θεωρητική προσέγγιση της αρχιτεκτονικής κριτικής, σύμφωνα με την οποία ο χώρος αποτελεί προϊόν κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών διαδικασιών.

Ερευνητικό ερώτημα 3: Με ποιον τρόπο το κινηματογραφικό φαντασιακό μπορεί να συμβάλει στον αρχιτεκτονικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό;

Σε ότι αφορά το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα διαπιστώνεται ότι το κινηματογραφικό φαντασιακό μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο προβληματισμού και σχεδιαστικής διερεύνησης, όχι επειδή προβλέπει με ακρίβεια το μέλλον, αλλά επειδή δημιουργεί εναλλακτικά σενάρια μέσα από τα οποία μπορούν να εξεταστούν πιθανές εξελίξεις του αστικού χώρου. Οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις επιτρέπουν την κατανόηση σύνθετων κοινωνικών και περιβαλλοντικών διαδικασιών, καθώς μετατρέπουν αφηρημένες έννοιες (όπως η κλιματική κρίση, η ενεργειακή εξάρτηση, η απώλεια οικολογικής ισορροπίας ή η κοινωνική ανισότητα) σε οπτικές και βιωματικές εμπειρίες. Με αυτό τον τρόπο, ο κινηματογράφος μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο ευαισθητοποίησης αλλά και ως εργαλείο κριτικής σκέψης για τον σχεδιασμό του χώρου.

Ιδιαίτερα στον τομέα της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης και του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, η κινηματογραφική εικόνα μπορεί να αξιοποιηθεί ως μέσο διερεύνησης διαφορετικών μοντέλων πόλης. Η δημιουργία πολλαπλών, υποθετικών σεναρίων επιτρέπει την αξιολόγηση των πιθανών κοινωνικών και οικολογικών συνεπειών των σχεδιαστικών επιλογών, ενισχύοντας μια πιο ολοκληρωμένη αντίληψη της πόλης ως οικο-κοινωνικού συστήματος.

4.3. Συμβολή στον αρχιτεκτονικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό

Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ κινηματογράφου, αρχιτεκτονικής και οικολογίας αναδεικνύει ότι οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις μπορούν να αποτελέσουν ένα χρήσιμο εργαλείο για τον αρχιτεκτονικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό. Η συμβολή τους δεν εντοπίζεται στην άμεση παροχή σχεδιαστικών λύσεων ή στην πρόβλεψη συγκεκριμένων μορφών του μέλλοντος, αλλά στη δυνατότητά τους να λειτουργούν ως πεδία διερεύνησης εναλλακτικών σεναρίων και κριτικής αξιολόγησης των υφιστάμενων μοντέλων ανάπτυξης.

Ο κινηματογράφος, μέσα από τη δημιουργία φανταστικών ή μελλοντικών πόλεων, επιτρέπει την εξέταση των πιθανών κοινωνικών και περιβαλλοντικών συνεπειών διαφορετικών επιλογών σχεδιασμού. Οι δυστοπικές αναπαραστάσεις, οι πόλεις υψηλής τεχνολογίας και τα περιβαλλοντικά υποβαθμισμένα τοπία λειτουργούν ως υποθετικά μοντέλα μέσα από τα οποία μπορούν να διερευνηθούν κρίσιμα ζητήματα όπως η ενεργειακή εξάρτηση, η διαχείριση των φυσικών πόρων, η κοινωνική ανισότητα και η σχέση μεταξύ τεχνολογίας και φυσικού περιβάλλοντος.

Η αξία αυτών των αναπαραστάσεων έγκειται στο γεγονός ότι μετατρέπουν σύνθετες και συχνά αφηρημένες περιβαλλοντικές διαδικασίες σε οπτικές και βιωματικές εμπειρίες. Με αυτόν τον τρόπο, ο κινηματογράφος μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση μιας πιο ολοκληρωμένης αντίληψης για τη σχέση μεταξύ αστικού χώρου και περιβάλλοντος.

Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία αποκτά και η συμβολή των κινηματογραφικών αναπαραστάσεων στη διαμόρφωση συλλογικών αντιλήψεων για την πόλη (Stavridis, 2018). Οι εικόνες της μελλοντικής αστικής ζωής επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται έννοιες όπως η βιωσιμότητα, η ασφάλεια, η τεχνολογική ανάπτυξη, η ενεργειακή αυτονομία και η σχέση με τη φύση. Οι πολιτισμικές αυτές αναπαραστάσεις δεν παραμένουν απομονωμένες στο πεδίο της φαντασίας (φανταστικό), αλλά συμμετέχουν στη διαμόρφωση κοινωνικών προσδοκιών και αξιών που επηρεάζουν έμμεσα τις κατευθύνσεις του πραγματικού σχεδιασμού.

Τέλος, σε ότι αφορά τη σύγχρονη περιβαλλοντική κρίση, η συμβολή αυτή αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Οι αυξανόμενες πιέσεις στα οικοσυστήματα, η ενεργειακή εξάρτηση των πόλεων και οι κοινωνικές ανισότητες που συνδέονται με την πρόσβαση στους πόρους απαιτούν μια ευρύτερη κατανόηση του σχεδιασμού πέρα από τις τεχνικές λύσεις. Ο βιώσιμος σχεδιασμός δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στην ενεργειακή αποδοτικότητα ή στην

εφαρμογή νέων τεχνολογιών, αλλά χρειάζεται να εξετάζει τις κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις της σχέσης μεταξύ χώρου και περιβάλλοντος.

Η σύνδεση αρχιτεκτονικής και κινηματογραφικού φανταστικού δεν αφορά επομένως μόνο την αναπαράσταση της πόλης, αλλά τη δυνατότητα ανάπτυξης μιας πιο κριτικής, οικολογικής και κοινωνικά ευαίσθητης προσέγγισης στον σχεδιασμό του μέλλοντος.

4.4. Τελικό συμπέρασμα και προοπτικές της μελέτης

Συμπερασματικά, η σχέση ανάμεσα στην αρχιτεκτονική, τον κινηματογράφο και την οικολογία αποτελεί ένα σύνθετο πεδίο διερεύνησης, στο οποίο ο χώρος προφανώς δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως υλική κατασκευή, αλλά κυρίως ως αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων μεταξύ κοινωνικών σχέσεων, πολιτισμικών αντιλήψεων, τεχνολογικών δυνατοτήτων και φυσικών συστημάτων. Η πόλη, είτε ως πραγματικός είτε ως κινηματογραφικός χώρος, αποτελεί ένα πεδίο όπου αποτυπώνονται οι αξίες, οι προτεραιότητες και οι αντιφάσεις κάθε κοινωνίας. Η πόλη του μέλλοντος μέσα από την πόλη του κινηματογράφου αποτελεί ένα σύνολο πιθανών σεναρίων που αντανακλούν τις ανησυχίες και τις προσδοκίες της κάθε εποχής. Οι δυστοπικές πόλεις, οι τεχνολογικά υπερ-εξελιγμένες μητροπόλεις και τα περιβαλλοντικά υποβαθμισμένα τοπία λειτουργούν ως κριτικές προβολές των σύγχρονων κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Μέσα από αυτές τις εικόνες, ο κινηματογράφος αναδεικνύει τις πιθανές συνέπειες συγκεκριμένων μοντέλων ανάπτυξης και καθιστά ορατές διαδικασίες που συνδέονται με την ενεργειακή εξάρτηση, την άνιση κατανομή των πόρων, την κοινωνική ανισότητα και την αποδυνάμωση της σχέσης μεταξύ πόλης και φύσης.

Καταλήγοντας, η θεματική της παρούσας εργασίας αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία μέσα στη σύγχρονη παγκόσμια πραγματικότητα, όπου οι περιβαλλοντικές, ενεργειακές και γεωπολιτικές κρίσεις αλληλεπιδρούν διαμορφώνοντας νέες συνθήκες ζωής και νέες αντιλήψεις για την πόλη και το περιβάλλον. Ειδικά τα τελευταία χρόνια όπου οι πολεμικές συγκρούσεις, οι διεθνείς εντάσεις γύρω από την ενέργεια και οι διαταραχές στις αλυσίδες προμήθειας βασικών πόρων αποκαλύπτουν με έντονο τρόπο την εξάρτηση των σύγχρονων κοινωνιών από τα ορυκτά καύσιμα και τα ευάλωτα παγκόσμια δίκτυα μεταφοράς και οικονομίας. Οι επιπτώσεις αυτών των εξελίξεων γίνονται άμεσα αισθητές στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, μέσα από την αύξηση του κόστους της ενέργειας, των μετακινήσεων και των βασικών αγαθών, αλλά και μέσα από την ευρύτερη αίσθηση

αβεβαιότητας που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εποχή. Παράλληλα, καθίσταται ολοένα και πιο εμφανής η ανάγκη για νέα μοντέλα βιώσιμης ανάπτυξης, ενεργειακής αυτονομίας και επαναπροσδιορισμού της σχέσης ανάμεσα στην πόλη, την τεχνολογία και το φυσικό περιβάλλον. Υπό αυτές τις συνθήκες, η σχέση ανάμεσα στο αρχιτεκτονικό φανταστικό, την οικολογική πραγματικότητα και τις πολιτισμικές αναπαραστάσεις αναδεικνύεται όχι μόνο ως θεωρητικό ζήτημα, αλλά ως κρίσιμο πεδίο προβληματισμού για το μέλλον των σύγχρονων κοινωνιών.

Σε ό,τι αφορά την ελληνική πραγματικότητα, οι προβληματισμοί της παρούσας εργασίας ενδέχεται να αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς πολλές από τις προκλήσεις που συζητούνται διεθνώς σχετικά με το αστικό και φυσικό περιβάλλον μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για περαιτέρω προβληματισμό και στον ελληνικό χώρο. Η κινηματογραφική αναπαράσταση της πόλης μπορεί να λειτουργήσει ως ένα κριτικό εργαλείο ανάγνωσης των σύγχρονων χωρικών συνθηκών, προσφέροντας εναλλακτικούς τρόπους κατανόησης της σχέσης μεταξύ κοινωνίας, περιβάλλοντος και σχεδιασμού. Η σύνδεση της αρχιτεκτονικής, του κινηματογραφικού φανταστικού και της περιβαλλοντικής σκέψης δεν αποσκοπεί στην πρόβλεψη μιας συγκεκριμένης μορφής πόλης, αλλά στην ανάπτυξη εργαλείων σκέψης που επιτρέπουν την αξιολόγηση των επιλογών του παρόντος και τη διερεύνηση εναλλακτικών, περισσότερο κοινωνικά και οικολογικά ισορροπημένων κατευθύνσεων σχεδιασμού. Το ζητούμενο δεν είναι η πρόβλεψη μιας συγκεκριμένης μορφής πόλης, αλλά η ανάπτυξη εργαλείων σκέψης που επιτρέπουν την αξιολόγηση των επιλογών του παρόντος και τη διερεύνηση εναλλακτικών, πιο κοινωνικά και οικολογικά ισορροπημένων κατευθύνσεων σχεδιασμού. Οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις μπορούν να συμβάλουν στον εμπλουτισμό του διαλόγου γύρω από τα ζητήματα του μέλλοντος των πόλεων και του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν τον ελληνικό χώρο.

Επίλογος

Συνοψίζοντας, η παρούσα εργασία ανέδειξε τη στενή και πολυεπίπεδη σχέση μεταξύ του αρχιτεκτονικού φανταστικού, των οικολογικών πραγματικοτήτων και του κινηματογράφου ως μέσου κριτικής προσέγγισης του χώρου και του περιβάλλοντος. Κατέστη σαφές ότι η πόλη και το περιβάλλον δεν αποτελούν απλώς υλικές και τεχνικές κατασκευές, αλλά συγκροτούνται μέσα από δυναμικές κοινωνικές, πολιτισμικές και φαντασιακές διεργασίες, οι οποίες επηρεάζουν καθοριστικά τόσο την αντίληψη όσο και τον σχεδιασμό τους.

Η διερεύνηση του φανταστικού ανέδειξε τον τρόπο με τον οποίο οι συλλογικές εικόνες και αναπαραστάσεις διαμορφώνουν το δομημένο περιβάλλον, καθιστώντας την αρχιτεκτονική όχι μόνο τεχνική πρακτική αλλά και πολιτισμικό και ιδεολογικό φαινόμενο. Παράλληλα, η ανάλυση του κινηματογράφου ως χωρικού και αφηγηματικού μέσου κατέδειξε ότι λειτουργεί πέρα από την απλή αναπαράσταση της πραγματικότητας, συμβάλλοντας ενεργά στη διαμόρφωση ενός σύγχρονου οικολογικού και πολιτικού φανταστικού.

Η μελέτη περίπτωσης της ταινίας *Mad Max: Fury Road* ανέδειξε με χαρακτηριστικό τρόπο τη δυναμική αυτή σχέση, παρουσιάζοντας ένα δυστοπικό περιβάλλον όπου η οικολογική κατάρρευση, η εξάντληση των πόρων και οι κοινωνικές ανισότητες διαμορφώνουν ένα ακραίο αλλά συμβολικά ισχυρό χωρικό μοντέλο. Η κινηματογραφική αυτή αφήγηση λειτουργεί ως κριτικό εργαλείο, καθώς αντανakλά και ταυτόχρονα υπερβάλλει υφιστάμενες περιβαλλοντικές και κοινωνικές τάσεις, αναδεικνύοντας τις συνέπειες μη βιώσιμων πρακτικών ανάπτυξης.

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση αρχιτεκτονικής θεωρίας, περιβαλλοντικών σπουδών και κινηματογραφικής ανάλυσης, η εργασία ανέδειξε τη σημασία της αναπαράστασης ως βασικού παράγοντα κατανόησης και κριτικής του χώρου. Ο κινηματογράφος αποδείχθηκε ένα ισχυρό εργαλείο προβληματισμού, ικανό να επηρεάσει όχι μόνο την αντίληψη του κοινού, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται ζητήματα βιωσιμότητας, σχεδιασμού και περιβαλλοντικής ευθύνης.

Συνολικά, η μελέτη αυτή συμβάλλει στην κατανόηση της σχέσης ανθρώπου, πόλης και φύσης μέσα από ένα διεπιστημονικό πρίσμα εξέτασης επιστημονικών πεδίων, αναδεικνύοντας την ανάγκη για έναν πιο κριτικό και συνειδητό σχεδιασμό του δομημένου περιβάλλοντος. Παράλληλα, επισημαίνει ότι οι αφηγήσεις και τα φαντασιακά σχήματα που παράγονται μέσω της τέχνης και των μέσων, όπως ο κινηματογράφος, μπορούν να

Μαρία Μπαραμίλη,

*«Αρχιτεκτονικό φαντασιακό και οικολογικές πραγματικότητες.
Ο Κινηματογράφος ως μέσο περιβαλλοντικής κριτικής».*

λειτουργήσουν ως πεδία στοχασμού αλλά και ως αφετηρίες για τον επαναπροσδιορισμό των σύγχρονων περιβαλλοντικών και αστικών πρακτικών.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αγραφιώτης, Μ. (17 Μαΐου 2026). Η διαχείριση του περιβάλλοντος στο φιλμικό τοπίο ως έκφραση του κυρίαρχου παραδείγματος. *Peekpe Magazine*, 10 (55). Ανακτήθηκε από: <https://www.peakremagazine.gr/>
- Αλετράς, Α. (2017). *Χωρικότητες του ανοίκειου: η κινηματογραφική ποιητική του Andrei Tarkovsky*. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ). Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας III: Αρχιτεκτονικής Γλώσσας, Επικοινωνίας και Σχεδιασμού.
- Καλαφάτη Ε., Παπαλεξόπουλος Δ. (2006) *Τάκης Χ. Ζενέτος - Ψηφιακά οράματα και αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Ελληνικές Εκδόσεις.
- Νικολαΐδου, Σ. (1993). *Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Χασάνας, Ν. (2010). *Κοινωνιολογία τοπίου*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

Ξενόγλωσση

- Aishwarya, U., Nayanathara, S., Sreena, K. S., & Balakrishnan, K. (2023). *The commodification of water and environmental degradation in Mad Max: Fury Road*. ShodhKosh.
- Ashton, T. S., (2007). *Η Βιομηχανική Επανάσταση*. Αθήνα: Τόπος.
- Bachelard, G. (1994). *The Poetics of Space (1964)*, trans. Maria Jolas. Boston: Beacon P.
- Bank of Greece (2011) *The environmental, economic and social impacts of climate change in Greece*. Athens: Bank of Greece, Climate Change Impacts Study Committee. Διαθέσιμο στο: https://www.bankofgreece.gr/publications/ClimateChange_FullReport_bm.pdf (Πρόσβαση: 27 Ιουλίου 2026)
- Bazin, A. (1967). *What Is Cinema? (Vol. I)*, Berkeley: University of California Press.
- Benevolo Leonardo, (2009), *Η πόλη στην Ευρώπη* (Α. Παπασταύρου, Μετφρ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Bookchin, M. (1996) *Τα όρια της πόλης*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Booker, M. K. *MAD MAX: FURY ROAD* (2015, Directed by George Miller). Ανακτήθηκε από <https://bookerhorror.com/mad-max-fury-road-2015-directed-by-george-miller/> (29/05/2026)
- Brilakis, D. S., Tsesmelis, D., & Zervas, E., (2022). *Decompose worldwide energy demand and its decoupling from global economic growth. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1123(1),012088.
- Bruno, G., (2002) *Atlas of emotion: Journeys in art, architecture, and film*. New York: Vers
- Bullard, R. D. (1990). *Dumping in Dixie: Race, class, and environmental quality*. Boulder, CO: Westview Press.
- Burger, J. R., Brown, J. H., Day Jr, J. W., Flanagan, T. P., & Roy, E. D. (2019). The central role of energy in the urban transition: Global challenges for sustainability. *BioPhysical Economics and Resource Quality*, 4(1), 5.
- Castoriadis, C. (1987). *The Imaginary Institution of Society*, Cambridge: Polity Press.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5th ed.). Sage.
- Eisenstein, S. (1949). *Film Form: Essays in Film Theory*. New York: Harcourt Brace.
- European Environment Agency (2020) *The European environment: State and outlook 2020 (SOER 2020)*. Copenhagen: European Environment Agency. Διαθέσιμο στο: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/soer-2020> (Πρόσβαση: 27 Ιουλίου 2026)
- Foucault, M., (1977). *Discipline and punish*. New York: Pantheon.
- Garnier, T., (1983). *Η Βιομηχανική πόλη*. Αθήνα: Καραγκούνης.
- Habermas, J. (1994). *The Structural Transformation of the Public Sphere, An Inquiry into a category of bourgeois society* (T. Burger & F. Lawrence, Trans.), Cambridge: Polity Press.
- Haeckel, E. (1866). *Generelle Morphologie der Organismen. Allgemeine Grundzüge der organischen Formen-Wissenschaft, mechanisch begründet durch die von C. Darwin reformirte Descendenz-Theorie*, etc. Vol. 1.

- Hall, P., (2014). *Cities of Tomorrow an intellectual history of urban planning and design since 1880*, (4th ed.), Publisher: Wiley-Blackwell.
- Hall, S. (ed.) (1977). *Representation: cultural representations and signifying practices*, London, Sage/The Open University.
- Harvey, D. (1996). *Justice, nature and the geography of difference*. Oxford: Blackwell.
- Heidegger, M. (2009). «...Ποιητικά κατοικεί ο άνθρωπος...», Αθήνα: Πλέθρον.
- Hughes, H. (2014). *Green Documentary. Environmental Documentary in the Twenty-First Century*, Intellect
- IPCC. (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Knox, P. & Pinch, S., (2010). *Urban Social Geography: An Introduction*. <https://doi.org/10.4324/9781315847238>
- Latour, B. (1993). *We have never been modern*. Harvard University Press.
- Lefebvre H., (1991). *The production of space*. Blackwell. H.
- Leontidou, L. (1990). *The Mediterranean City in Transition: Social Changes and Urban Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malvestio, M., (2022). *Theorizing eco-dystopia: Science fiction, the Anthropocene, and the limits of catastrophic imagery. European Journal of Creative Practices in Cities and Landscapes*, <https://doi.org/10.6092/issn.2612-0496/14532>
- Mantouvalou, M. and E. Balla (2004) *Transformations in the land and construction system and planning stakes in Greece today*. In: *City and Space from the 20th to 21st century*. Honorary volume for the Prof. A. Aravantinos, Athens: NTUA, Univ. of Thessaly, SEPOX: 313-330.
- Miller, D. S., & Chtouris, S. (2026). *Disasters and the politics of trauma: Political, social, and cultural aspects of coping with and managing disasters*. Springer.
- Monaco, J. (2009). *How to Read a Film: Movies, Media, and Beyond (4th ed.)*. Oxford University Press.

- Mostafavi, M., Gareth. D. (2010). *Ecological Urbanism*, Harvard University, Graduate School of Design, Lars Müller Publishers.
- Mumford, L. (1961). *The city in history*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Muzaffar, M., Imtiaz, D. U., & Azam, D. M. K. S. (2025). *MAD MAX: A POST-APOCALYPTIC CRITIQUE ON THE RHETORIC OF ECOLOGY*. TPM–Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology.
- Oxford English Dictionary (1989). *Dystopia*. In The Oxford English Dictionary (2nd ed.). Oxford University Press.
- Pesses, (2019). *M. W. Images and ideology of humans, machines, and the Earth in Mad Max: Fury Road*. Cultural Geographies.
- Resnik DB. *Environmental justice and climate change policies*. *Bioethics*. 2022 Sep; 36(7):735-741. doi: 10.1111/bioe.13042. Epub 2022 Apr 30. PMID: 35488802; PMCID: PMC9391311.
- Rossi, A. (1991). *Η αρχιτεκτονική της πόλης* (Β. Πετρίδου, Μετάφρ.) Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- RTF - *Rethinking The Future* (25/02/2026). Garden City Concept (1898–1902) by Ebenezer Howard. Ανακτήθηκε από: <https://www.re-thinkingthefuture.com/articles/garden-city-concept-1898-1902-by-ebenezer-howard/>
- Santamouris, M. (2013). *Using cool pavements as a mitigation strategy to fight urban heat island*. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 26, 224–240.
- Spirn A.W. (2002). *The City as a Garden: Urban Nature and City Design*, Illume.
- Stavridis, S. (2018). *Κοινός χώρος: Η πόλη ως τόπος των κοινών*. Αθήνα: Angelus Novus
- Storey, J. (2018). *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction (8th ed.)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315226866>
- Sultana, F. (2020) *Water justice: Why it matters and how to achieve it*. *Water International*, 43(4), 483-493.
- Tansley, A.G. (1935). The use and abuse of vegetational concepts and terms. *Ecology*, 16(3), 284–307.

United Nations (2015). Paris Agreement. Ανακτήθηκε από <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement> -25/02/2026).

United Nations Environment Programme. (2023). *Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures Hit New Highs, Yet World Fails to Cut Emissions (Again)*. Nairobi: UNEP. <https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43922>

WHO, & UNICEF, (2021). *Progress on household drinking water, sanitation and hygiene 2000–2020*. World Health Organization.

Wood, R. (2020). *Toxic storms and environmental collapse in Mad Max: Fury Road*. Journal of Film and Environmental Studies.

World Commission on Environment and Development, *Our common future*. Oxford University Press (1987).

Ταινίες που αναφέρθηκαν στην εργασία

- Bong, J.-ho (Director). (2013). *Snowpiercer* [Film]. CJ Entertainment.
- Cuarón, A. (Director). (2006). *Children of Men* [Film]. Universal Pictures.
- Hillcoat, J. (Director). (2009). *The Road* [Film]. Dimension Films.
- Lang, F. (Director). (1927). *Metropolis* [Film]. Universum Film (UFA).
- Miller, G. (Director). (2015). *Mad Max: Fury Road* [Film]. Warner Bros.
- Nolan, C. (Director). (2014). *Interstellar* [Film]. Paramount Pictures.
- Reynolds, K. (Director). (1995). *Waterworld* [Film]. Universal Pictures.
- Ross, G. (Director). (2012). *The Hunger Games* [Film]. USA: Lionsgate.
- Scott, R. (Director). (1982). *Blade Runner* [Film]. USA: Warner Bros.
- Stanton, A. (Director). (2008). *WALL-E* [Film]. Pixar Animation Studios.

Μαρία Μπαραμίλη,

*«Αρχιτεκτονικό φαντασιακό και οικολογικές πραγματικότητες.
Ο Κινηματογράφος ως μέσο περιβαλλοντικής κριτικής».*

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.